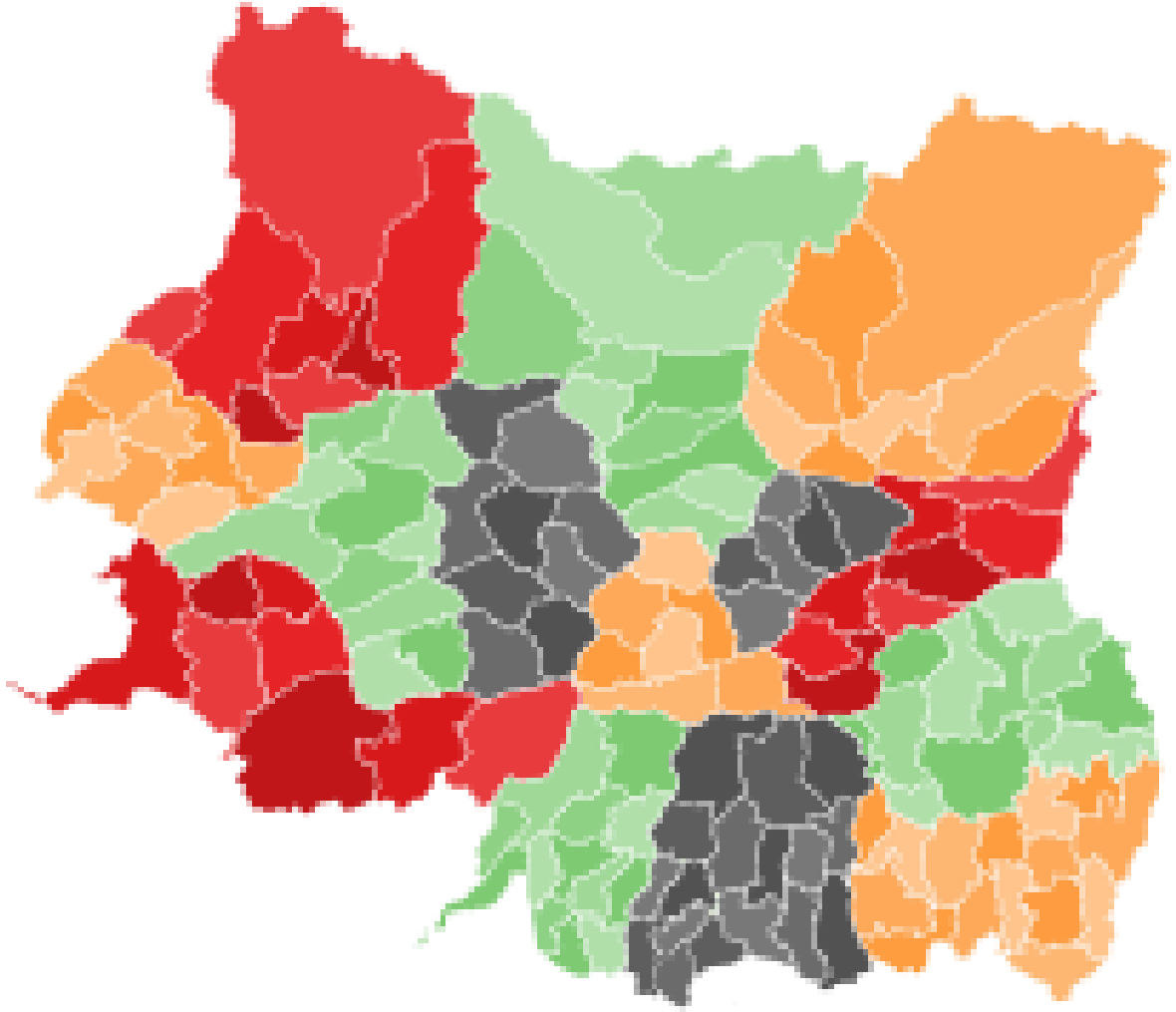

शिक्षा क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, २०७९
कोशी प्रदेश

प्रदेश सरकार

सामाजिक विकास मन्त्रालय

कोशी प्रदेश

विराटनगर, नेपाल

प्रकाशकीय

दस्तावेज:

वैधानिक आधार:

सर्वाधिकार:

प्राविधिक सहजीकरण:

योजना तयारी:

प्रदेश स्तरीय शिक्षा क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, २०७९

नेपालको संविधान (२०७२), विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४, प्रदेश विपद् व्यवस्थापन ऐन २०७५, राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्य कार्यढाँचा २०७० (पहिलो संशोधन, २०७५), विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (२०२२/२३-२०३१/३२), बृहत् विद्यालय सुरक्षा गुरु योजना (शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय २०१७), बृहत् विद्यालय सुरक्षा न्यूनतम प्याकेज (शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय २०१९), बृहत् विद्यालय सुरक्षा कार्यान्वयन कार्यविधि (शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय २०१९), स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि नेपाल शिक्षा समूह सञ्चालन कार्यविधि, २०७९ (मस्यौदा)

© सामाजिक विकास मन्त्रालय, कोशी प्रदेश

नेपालको संविधानले शिक्षा क्षेत्र र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको सवाललाई तीनै तहका सरकारको साझा अधिकारको सूचीमा समावेश गरेको सन्दर्भमा प्रदेश सरकारले शैक्षिक क्षेत्रको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहसंग समन्वय गरी कार्य सम्पादन गर्ने अभिप्रायका साथ सामाजिक विकास मन्त्रालयले आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय, शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाईहरू तथा साझेदार गैरसरकारी संस्थाहरूसंगको समन्वयमा यो योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

शिक्षा समूह तथा शैक्षिक क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाका सन्दर्भमा

- विपद् तथा अन्य आपत्कालीन अवस्थामा अन्तर्राष्ट्रिय सहायता परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन संयुक्त राष्ट्रसंघको नेतृत्वमा विषयक्षेत्रगत कार्यसमूह (Cluster Group) गठन गरी समन्वय गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास रही आएको छ । यसको शुरुवात सन् २००५ देखि भएको हो । नेपालमा वि सं २०६५ सालमा कोशी नदीको बाँध फुटेर भएको बाढी पछि मानवीय सहायता परिचालन गर्दा विषयक्षेत्रगत समूहको अभ्यास शुरु भएको थियो । तत्पश्चातका सबै विपद्मा यो अभ्यास निरन्तर हुँदै आएको छ । राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्य कार्यढाँचा २०७० को व्यवस्था अनुसार संघमा नेपाल शिक्षा समूह सहित हाल ११ समूह क्रियाशील रहेका छन् । प्रदेश तथा स्थानीय तहमा सम्बन्धित प्रदेश एवम् स्थानिय तहको अवस्था र आवश्यकता हेरी शिक्षा समूह सहित सबै विषयक्षेत्र समेट्ने गरी विषयक्षेत्र समूहरू क्रियाशील एवम् बिस्तार भइरहेका छन् । शिक्षा समूहमा विपद् व्यवस्थापन तथा शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत सरकारी, गैरसरकारी, निजी क्षेत्र र अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरू आवद्ध रहेने गरेका छन् । विपद्स्तर र प्रतिकार्यको प्रकृति, मात्रा र अवधि अनुसार क्रियाशील संस्थाको संख्यामा घटबढ हुने गरेको छ ।
- नेपाल बहुप्रकोपको जोखिममा रहेको मुलुक हो । विपद्का कारण वर्षेनी सयौं व्यक्तिले ज्यान गुमाउँछन्, हजारौं व्यक्ति विस्थापित हुन्छन्, लाखौं प्रभावित हुन्छन् र करोडौंको आर्थिक क्षति हुने गरेको छ । शिक्षा क्षेत्र पनि विपद्को कारण अत्यन्त धेरै प्रभावित भइरहने क्षेत्र हो । विपद्का कारण विद्यालयमा हुनसक्ने मानवीय क्षति कम गर्नु, शिक्षक, कर्मचारी र विद्यार्थीलाई चोटपटक लाग्न र घाइते हुनबाट बचाउनु र विपद् पछिको अवस्थामा पनि सुरक्षित वातावरणमा सिकाइ निरन्तरतालाई सुनिश्चित गर्नु सुरक्षित विद्यालय कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य हो ।
- नेपाल विश्वव्यापी सुरक्षित विद्यालय अभियानको एक अभियन्ता पनि हो । नेपालमा विपद् व्यवस्थापनका लागि राष्ट्रिय तहका नीति, रणनीति तथा कार्यक्रमहरू तयार भइरहेको सन्दर्भमा विगत झण्डै एक दशकदेखि बिभिन्न संघसंस्था र निकायबाट सुरक्षित विद्यालयका लागि पनि धेरै काम हुँदै आएका छन् । बिभिन्न संघसंस्थाहरूले अलग अलग तरिकाले काम गर्दै आएकोमा हाल आएर शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले देशका सम्पूर्ण विद्यालयहरूको सुरक्षामा एकरूपता ल्याउने उद्देश्यले विद्यालय सुरक्षा गुरुयोजना तयार गरेको छ । गुरुयोजनाले निर्दिष्ट गरेका न्यूनतम प्रावधान सबै विद्यालयमा लागू गर्नको लागि बृहत् विद्यालय सुरक्षा न्यूनतम प्याकेज तथा कार्यान्वयन कार्यविधि तयार गरेको छ । न्यूनतम प्याकेजमा कुनैपनि विद्यालयले सुरक्षित विद्यालयका लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने न्यूनतम उपायहरूको सूची तय गरिएको छ भने उक्त सूचीलाई विद्यालय तहमा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक विधि र प्रकृयाको सहजीकरणको मार्गदर्शन कार्यान्वयन कार्यविधिले गरेको छ ।
- विपद् व्यवस्थापनका विभिन्न चरणमा गरिने कामहरूलाई व्यवस्थित गर्न विपद् जोखिम न्यूनीकरण, सचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि, लैङ्गिक तथा बाल संरक्षण, विद्यालय शान्ति क्षेत्र, विपद्पूर्व गर्नुपर्ने पूर्वतयारी, विपद्को समयमा प्रतिकार्य गर्ने प्रकृया र क्षमता, विपद् पश्चात विद्यालय संचालनको निरन्तरतालाई समेटेर यो योजना तर्जुमा गरिएको छ ।
- देशको संघीय संरचना अनुसार माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको सम्पूर्ण अधिकार र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी अधिकारहरू स्थानीय तहको एकल अधिकारको रूपमा र तीनै तहका सरकारको साझा अधिकारको रूपमा नेपालको संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले व्याख्या गरेको छ । यसर्थ पनि विद्यालयको जोखिम न्यूनीकरण पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यको लागि प्रमुखरूपमा स्थानीय तह नै जिम्मेवार हुनेछ । यस योजनामा समावेश गरिएका स्थानीय तहले सहायता गनुपर्ने क्रियाकलापहरू स्थानीय तहको बार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा प्रकृया मार्फत बार्षिक कार्यक्रममा समेटेी स्रोत परिचालन हुनेछ भने कार्ययोजनालाई विद्यालयले वार्षिक क्यालेण्डरमा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्नेछ । यस सन्दर्भमा स्थानीय तहलाई विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यमा सहयोग पुर्याउने उद्देश्यका साथ यो योजना तयार गरी लागू गरिएको छ ।

विषय सूची

परिच्छेद १: परिचय	7
१.१ शिक्षा समूहको पृष्ठभूमि	7
१.२ योजनाको लक्ष्य, उद्देश्यहरू र अपेक्षित प्रतिफल	7
१.३ मार्गदर्शक सिद्धान्तहरू	8
१.४ पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माणको प्रकृया:	9
१.५ आपत्कालीन अवस्थामा शिक्षाको आवश्यकता:	9
१.६ योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	10
परिच्छेद २: शिक्षा क्षेत्रमा प्रकोप, सङ्कटासन्नता र जोखिम विश्लेषण	11
२.१ कोशी प्रदेशको सामाजिक, आर्थिक र शैक्षिक पार्श्वचित्र	11
२.२ समग्र विपद् जोखिमको अवस्था	12
२.३ विद्यालयको विपद् सङ्कटासन्नता	12
२.४ विपद्को कारण र असर विश्लेषण	13
२.५ कोशी प्रदेशको विद्यालय र विद्यार्थी संख्या:	15
२.६ विद्यार्थीको विवरण	17
२.७ शिक्षकको विवरण	17
२.८ शिक्षण सामग्रीको लेखाजोखा	17
परिच्छेद ३: भूकम्पको परिदृश्य र पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना	19
३.१ भूकम्पको घटना विवरण (परिदृश्य)	19
३.२ भूकम्पबाट शिक्षा क्षेत्रमा पर्नसक्ने असर	20
३.३ भूकम्पको प्रतिकार्य रणनीति	21
३.४ भूकम्प परिदृश्यका लागि शिक्षा क्षेत्रको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना	22
३.४.१ आधारभूत र सामान्य पूर्वतयारी कार्ययोजना (GENERAL PREPAREDNESS)	22
३.४.२ सामान्य पूर्वतयारी योजना कार्यान्वयन गर्न स्रोत व्यवस्थापन	29
३.४.३ भूकम्पको प्रतिकार्य योजना	30
३.४.४ भूकम्पको प्रतिकार्यमा लैङ्गिक, सामाजिक एवं समावेशिता र अपाङ्गता भएकाहरूको विशिष्ट आवश्यकताको सम्बोधन गर्न क्रियाकलाप र रणनीति	35
३.४.५ सञ्चार तथा पैरवी योजना	35
परिच्छेद ४: बाढी तथा पहिरोको परिदृश्य र पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना	37
४.१ बाढी र पहिरो	37
४.२ बाढी पहिरोबाट शिक्षाक्षेत्रमा परेको असर	38
४.३ बाढीको प्रतिकार्य रणनीति	39
४.४ बाढी पहिरोको लागि शिक्षा क्षेत्रको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना	41
४.४.१ आधारभूत र सामान्य पूर्वतयारी कार्ययोजना (GENERAL PREPAREDNESS)	41

४.४.२ पूर्वानुमान एवं परिदृश्यमा आधारित पूर्वतयारी र अग्रिम प्रतिकार्य योजना	45
४.४.३ बाढी तथा पहिरोको प्रतिकार्य योजना	47
४.४.४ बाढी पहिरोको विपद् प्रतिकार्यमा लैङ्गिक, सामाजिक एवं समावेशिता र अपाङ्गता भएकाहरूको विशिष्ट आवश्यकता सम्बोधन गर्न क्रियाकलाप र रणनीति	51
४.४.५ सञ्चार तथा पैरवी योजना	51
परिच्छेद ५: महामारीको परिदृश्य र पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना.....	54
५.१ सङ्क्रामक रोगको महामारी घटना विवरण.....	54
५.२ कोभिड-१९ बाट शिक्षाक्षेत्रमा परेको प्रभाव	54
५.३ कोभिड-१९को प्रतिकार्य रणनीति	55
५.४ स्रोतसाधन व्यवस्थापन रणनीति	55
५.५ महामारी परिदृश्यका लागि शिक्षा क्षेत्रको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना.....	57
५.५.१ आधारभूत र सामान्य पूर्वतयारी कार्ययोजना (GENERAL PREPAREDNESS).....	57
५.५.२ कोभिड-१९ प्रतिकार्य योजना	59
५.५.३ कोभिड-१९ महामारीमा लैङ्गिक, सामाजिक एवं समावेशिता र अपाङ्गता भएकाहरूको विशिष्ट आवश्यकता सम्बोधन गर्न क्रियाकलाप र रणनीति.....	60
५.५.४ सञ्चार तथा पैरवी रणनीति	61
परिच्छेद ६: हावाहुरी, चट्याङ, आगलागी.....	62
६.१ परिदृश्य	62
तालिका 25 : हावाहुरी, चट्याङ, आगलागीको परिदृश्य	62
६.२ हावाहुरी, आगलागी र चट्याङको सन्दर्भमा प्रतिकार्य योजना	63
६.३ हावाहुरी, आगलागी र चट्याङको सन्दर्भमा पूर्वतयारी योजना	65
परिच्छेद ७: शीतलहर र हिमपात	66
७.१ परिदृश्य	66
७.२ शीतलहर र हिमपातका सन्दर्भमा प्रतिकार्य योजना	67
७.३ शीतलहर र हिमपातको पूर्वतयारीका कार्यहरू	68
परिच्छेद ८: कृत्रिम घटना अभ्यास तथा योजनाको परीक्षण	70
८.१ कृत्रिम घटना अभ्यास	70
परिच्छेद ९: कार्य सञ्चालन विधि (STANDING OPERATING PROCEDURE-SOP)	73
९.१ सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	73
९.२ शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	74
९.३ स्थानीय तह शिक्षा शाखा	75
९.४ विद्यालय, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ	76
९.५ क्लस्टर सदस्यको जिम्मेवारी.....	77
परिच्छेद १०: समन्वय र सहकार्य	78
१०.१ संघ, प्रदेश, जिल्ला र स्थानीय तह शिक्षा समूह बिचको समन्वय र सहकार्य	78
१०.२ अन्तरविषयगत तथा निकायगत समन्वय र सहकार्य.....	79

परिच्छेद ११: सूचना व्यवस्थापन, सञ्चार तथा पेरवी.....	79
११.१ सूचना व्यवस्थापन	79
परिच्छेद १२: अनुगमन र समीक्षा	79
१२.१ अनुगमन संयन्त्र र कार्यसूची	79
१२.२ अनुगमन र मूल्याङ्कन कार्ययोजना	79
१२.३ योजनाको समीक्षा र परिमार्जन	80
१२.४ बन्दोबस्तीको व्यवस्थापन	80
परिच्छेद १३ : वार्षिक कार्य योजना	80
२०७९ भदौ देखि २०८० श्रावण सम्म.....	80
अनुसूचीहरु:	82
अनुसूची १ क्लस्टरको सांगठनिक संरचना	82
अनुसूची २ शिक्षा प्राविधिक समूहका सदस्यहरु र सम्पर्क नम्बरहरु	83
अनुसूची: ३ प्रदेश शिक्षा विषयगत क्षेत्र	85
अनुसूची: ४, शिक्षा क्षेत्रमा उपलब्ध श्रोतहरु	86
अनुसूची: ५ शिक्षा क्षेत्रका लागि आपत्कालीन सामग्रीको न्यूनतम भण्डारण (PREPOSITION STOCK OF EDUCATION CLUSTER).....	89

परिच्छेद १: परिचय

१.१ शिक्षा समूहको पृष्ठभूमि

विपद् तथा अन्य आपत्कालीन अवस्थामा अन्तर्राष्ट्रिय सहायता परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन संयुक्त राष्ट्रसंघको नेतृत्वमा विषयक्षेत्रगत कार्यसमूह (Cluster Group) गठन गरी समन्वय गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय अभ्यास रही आएको छ । यसको शुरुवात सन् २००५ देखि भएको हो । नेपालमा वि.सं. २०६५ सालमा कोशी नदीको बाँध फुटेर भएको बाढी पछि मानवीय सहायता परिचालन गर्दा विषयक्षेत्रगत समूहको अभ्यास शुरु भएको थियो । तत्पश्चातका सबै विपद्मा यो अभ्यास निरन्तर हुँदै आएको छ । राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्य कार्यढाँचा २०७०(पहिलो संसोधन २०७५) को व्यवस्था अनुसार संघमा नेपाल शिक्षा समूह सहित हाल ११ समूह क्रियाशील रहेका छन् । संघीय शिक्षा समूहमा सरकारी, गैरसरकारी र अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाहरू गरी हाल ३२ संस्थाहरू आवद्ध रहेका छन् । विपद्स्तर र प्रतिकार्यको प्रकृति, मात्रा र अवधि अनुसार क्रियाशील संस्थाको संख्यामा घटबढ हुने गरेको छ । प्रदेशमा पनि यसै प्रकारको आवद्धता हुने गरी शिक्षा समूह बिस्तार हुँदै गईरहेको अवस्था छ ।

विपद्बाट अस्पताल, सडक, खानेपानी, विद्यालय तथा शिक्षा क्षेत्र, सञ्चार जस्ता आधारभूत एवं अत्यावश्यक सेवामा असर पर्दछ । हरेक विपद् घटनामा बालबालिकाको पठनपाठनमा प्रत्यक्ष असर पर्ने गरेको छ । शिक्षा आधारभूत तथा अत्यावश्यक सेवाको क्षेत्र हो । आपत्कालीन अवस्थामा शिक्षा पाउनु बालबालिकाको आधारभूत अधिकार हो । आपत्कालीन अवस्थामा र तत्पश्चात हरसम्भव छिटो पठनपाठन सुचारु गर्न जरुरी छ । विपद्का घटना पश्चात् शिक्षा क्षेत्र सुचारु गर्दा अन्य विषयक्षेत्रको पुनर्लाभमा समेत सहज हुन्छ । विपद्बाट शिक्षा क्षेत्रमा हुन सक्ने प्रभाव कम गर्न यस विषयमा काम गर्ने सरकारी, गैरसरकारी, निजी क्षेत्र तथा अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाले सामुहिकरूपमा विपद् पूर्वतयारी र प्रतिकार्य गर्नु पर्दछ ।

यस आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि शिक्षा समूह सञ्चालन कार्यविधि, २०७९ जारी को अन्तिम चरणमा छ । यस कार्यविधिमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह अन्तर्गत शिक्षा समूहको गठन तथा परिचालन गर्ने व्यवस्था छ । शिक्षा समूहले सम्बन्धित तहका विपद् व्यवस्थापन तथा शिक्षा सम्बन्धी कार्य गर्ने निकायलाई शिक्षाक्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यमा सहयोग गर्नेछ । विपद्को प्रकृति र प्रभावस्तर अनुसार संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहका शिक्षा समूह र अन्य विषयक्षेत्रका समूहसँग समेत समन्वय गरी शिक्षा क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि शिक्षा क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना २०७९ तर्जुमा गरिएको छ ।

विशेषतः यो कार्ययोजनामा भूकम्प, बाढी, सङ्क्रामक रोगको महामारी तथा अन्य विपद्का लागि विपद्स्तरको परिदृष्य तयार गरी प्रदेश तहको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य सम्बन्धी चरणवद्ध क्रियाकलापहरू तर्जुमा गरिएको छ ।

१.२ योजनाको लक्ष्य, उद्देश्यहरू र अपेक्षित प्रतिफल

(क) लक्ष्य :

विपद्का कारण अवरुद्ध भएको पठनपाठन र सिकाइलाई सुचारु गरी शिक्षाक्षेत्रमा विपद्को प्रभाव कम गर्नु ।

(ख) उद्देश्यहरू : यस योजनाको समग्र उद्देश्य शिक्षा क्षेत्रमा प्रभावकारी विपद् पूर्वतयारी गरी आपत्कालीन अवस्थामा बालबालिका र किशोरकिशोरीहरूका लागि सुरक्षित वातावरणमा पठनपाठन र सिकाइ निरन्तरता गर्नु हो । यसका विशिष्ट उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन्:-

- (१) आपत्कालीन अवधिमा विशेष गरी विपद् पछिको प्रारम्भिक दुई हप्ताको अवधिमा बालबालिका र शिक्षकहरूको दैनिकीलाई सामान्य अवस्थामा पुनर्स्थापना गरी पठनपाठन निरन्तर गर्नु,
- (२) प्रकोप सङ्कटासन्न विद्यालय र समुदायमा सुरक्षित पठनपाठन, सिकाइ वातावरणलाई सुदृढ गरी सबै बालबालिकाहरू, विशेष गरी अपाङ्गता भएका बालबालिका र विपन्न परिवारका बालबालिकाहरूलाई आपत्कालीन अवधिमा समेत गुणस्तरीय शिक्षाका अवसरहरूमा निरन्तर पहुँच सुनिश्चित गर्नु,
- (३) बालबालिकाको उमेर साथै शारीरिक, मानसिक अवस्था अनुसार प्रभावकारी रूपमा विपद्को सामना गरी आफ्नो जीउधनको रक्षा गर्न उपयुक्त सिप, स्रोतसाधन, शिक्षण एवं सिकाइ वातावरण, मनोसामाजिक परामर्श, शैक्षिक सामग्री साथै स्वास्थ्य र सरसफाइको माध्यमबाट समुदायको विपद् उत्थानशीलता विकास गर्नु ।

(ग) अपेक्षित प्रतिफल : यस योजनाको कार्यान्वयनबाट देहायका प्रतिफल हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छ:-

- (१) संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट समन्वयात्मक रूपमा प्रभावकारी विपद् प्रतिकार्य भई आपत्कालीन अवस्थाका साथै त्यसपछि पनि बालबालिकाको पठनपाठन सुचारु भएको हुनेछ,
- (२) नेपाल सरकार तथा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सम्बन्धित निकाय, समुदाय तथा सरोकारवालाहरूको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य क्षमता सुदृढ भएको हुनेछ,
- (३) विपद् पूर्वतयारी, प्रतिकार्य र पुनर्लाभका व्यवस्थित प्रयत्न मार्फत् सबै प्रकारका विपद्बाट शिक्षा क्षेत्रमा हुने क्षति साथै प्रभाव न्यून गर्न र सुरक्षित वातावरणमा पठनपाठनलाई निरन्तरता दिन शिक्षाक्षेत्रको उत्थानशील क्षमता अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।
- (४) आपत्कालीन अवस्थामा बालबालिकाहरूमा हुन सक्ने जोखिमहरू जस्तै शोषण, दुरुपयोग, हिंसा, यौन शोषण जस्ता अवाञ्छित कृत्याकलापमा कमी भएको र सुरक्षित वातावरण सृजना भएको हुनेछ।

१.३ मार्गदर्शक सिद्धान्तहरू

यस योजनाको कार्यान्वयन गर्दा देहायका मार्गदर्शक सिद्धान्तहरू पालना गर्नुपर्नेछ:-

- (क) विपद् परिस्थितिको सामना गर्नको लागि सामुहिक तयारी : विपद्बाट हुने क्षति तथा प्रतिकूल प्रभावको सामना गर्न सामुहिकरूपमा योजना बनाउने र समूह सदस्यहरूले जिम्मेवारी बाँडफाँड गरी योजना कार्यान्वयन गर्न चाहिने स्रोतसाधन जुटाउने,
- (ख) आपसी समन्वयमा आफ्नो विज्ञता, क्षमता अनुसारको फरक जिम्मेवारी : प्रभावकारी विपद् प्रतिकार्य मार्फत् विपद्को प्रभाव न्यूनीकरण र उत्थानशीलता सम्बन्धी राष्ट्रिय लक्ष्य हासिल गर्न समूहका सदस्यको जिम्मेवारी स्पष्ट गरी योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने,
- (ग) मानवीय सहायताका अन्तर्राष्ट्रिय सिद्धान्त र मूल्यमान्यता : शिक्षा समूहमा क्रियाशील संस्था, निकाय, व्यक्तिले मानवता, निष्पक्षता, तटस्थता, सहभागिता, समावेशिता, पारदर्शिता, उत्तरदायित्व, गोपनीयता, स्वतन्त्रता लगायतका मानवीय सहायताका सिद्धान्त तथा आपत्कालीन अवस्थामा शिक्षाको लागि अन्तर-निकाय सञ्जालका अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता र मापदण्डहरू लागू गर्ने,

- (घ) शारीरिक, मानसिक एवं आर्थिक-सामाजिक अवस्था अनुसार विपद् प्रभावित तथा सङ्कटासन्न व्यक्ति, समूह र समुदायका आवश्यकताको सम्बोधन : उमेर, शारीरिक तथा मानसिक अवस्था अनुसार फरक क्षमता भएका बालबालिकाको लागि भौतिक सुविधा, शैक्षिक सामग्री र सिकाइ विधिको आवश्यकताको पहिचान गरी परिपूर्ति गर्ने।
- (ङ) स्थानीय समुदायको संस्कृति र रीतिरीवाजको सम्मान : मानवीय सहायता सञ्चालन गर्दा स्थानीय समुदायको संस्कृति एवं परम्पराको सम्मान गर्ने, त्यसप्रति सम्वेदनशील भई काम गर्ने र मानवीय सहायतालाई समुदायका असल अभ्याससँग मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।

१.४ पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माणको प्रकृया:

- प्रदेश नं. १ शिक्षा समूह (एजुकेशन क्लस्टर) को नियमित साप्ताहिक बैठकबाट तत्कालिन अवस्थामा शिक्षा क्षेत्रको आपत्कालीन कोभिड-१९ योजना निर्माण भैसकेको छ भने यस प्रदेशको शिक्षा क्षेत्रमा पर्ने बहुप्रकोपको जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न यो आपत्कालीन योजना निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता महसुस भई मिति २०७७ श्रावण ८ गतेको बैठकमा निर्णय भएको थियो ।
- बैठकले सामाजिक विकास मन्त्रालयको नेतृत्वमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाईहरूको सहकार्यमा भूकम्प प्रविधि राष्ट्रिय समाज नेपाल र कारितास नेपालले सहयोग गर्ने गरी माथि उल्लेखित पाँचवटा विपदजन्य घटनाको लागि लेखन समूहहरू गठन गरिएको थियो ।
- सो योजनाको खाकालाई विपद् विज्ञको सहयोगमा तयार गरी सुझावहरूलाई समावेश गर्दै योजनालाई अन्तिम रूप दिई प्रतिकार्य र पूर्वतयारीका लागि आवश्यक पर्ने स्रोतहरूको नक्साङ्कन गरिएको छ ।

१.५ आपत्कालीन अवस्थामा शिक्षाको आवश्यकता:

- शिक्षा प्रत्येक व्यक्तिको अधिकार हो । यस अधिकारलाई विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता तथा सन् १९४८ को मानव अधिकार सम्बन्धी घोषणा पत्रलगायतका दस्तावेजहरूमा उल्लेख गरिएको छ । सन् १९५१ को शरणार्थी सम्बन्धी घोषणा पत्र, सन् १९६६ मा जेनेभामा सम्पन्न साँस्कृतिक अधिकार सम्बन्धी घोषणापत्र, सन् १९८९ मा सम्पन्न बाल अधिकार महासन्धि र सन् २००० मा डकारमा सम्पन्न विश्व शिक्षा फोरमद्वारा पारित सबैको लागि शिक्षा कार्य योजनामा समेत व्यक्तिको शिक्षा पाउने अधिकार स्पष्ट पारिएको छ ।
- शिक्षा मानवीय सहयोगको निम्ति पहिलो महत्वपूर्ण विषय हो । विकासका लागि शिक्षा अपरिहार्य छ । शिक्षा प्राप्त गर्नु प्रत्येक व्यक्तिको नैसर्गिक अधिकार हो । नेपालले गरेको शिक्षा सम्बन्धी राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धता, नेपालको वर्तमान संविधान, ऐन, नियम, नीति तथा कार्यक्रमहरूले शिक्षालाई अधिकारकारूपमा सुनिश्चित गरेको छ ।
- आपत्कालीन अवस्था र संकटको समयमा शिक्षा क्षेत्र नाजुक हुन्छ । जव विद्यार्थी र शिक्षकहरू शिक्षण सिकाइबाट बञ्चित हुन्छन् तब तिनीहरूको राम्रो भविष्यको आशा पनि सकिन्न । आपत्कालीन अवस्थाको शिक्षाले शारीरिक, मानसिक, संवेगात्मक र मनोसामाजिक सुरक्षा प्रदान गर्छ, जसले गर्दा जीवन बचाउन र जीवनयापन गर्नमा मद्दत पुग्दछ ।
- आपत्कालीन अवस्थामा शिक्षाले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ, जसले बालबालिकाहरूको सिकाइलाई निरन्तरता दिनुको साथै मनोसामाजिक रूपमा असर परेको बालबालिकाहरू पहिचान गर्न र पूर्ववत सामान्य

अवस्थामा फर्काउन सहयोग गर्छ भने कहिल्यै विद्यालय भर्ना नभएका बालवालिकाहरूको लागि पनि सिकाईको अवसर प्रदान गर्दछ । यसका साथै शिक्षाले प्रभावित बालवालिकहरूलाई दुर्व्यवहार, यौनजन्य तथा लैङ्गिक हिंसा लगायतका शोषण हुनबाट बचाई जीवन रक्षा गर्दछ । शिक्षाले आपत्कालमा बाँच्न चाहिने सामान्य सरसफाई र स्वास्थ्य सम्बन्धी ज्ञान तथा सीपहरू प्रदान गर्दछ, जुन कुरा आपत्कालमा एकदमै महत्वपूर्ण हुन्छ । शिक्षा एउटा निरन्तर आजिवन चलिरहने सिकाई प्रक्रिया हो जो विपद्का समयमा पनि अवरुद्ध हुनु हुन्न । यहि शिक्षाको माध्यमबाट नै दिगो विकास र शान्तिको परिकल्पना गर्न सकिन्छ ।

१.६ योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि सामाजिक विकास मन्त्रालयको नेतृत्व र सरोकारवालाहरूको सहभागितामा यो योजना तयार गरिएको छ ।

योजना तर्जुमा विधि

चरण १	योजनाको प्रारूप मस्यौदा गरी शिक्षा समूहमा छलफल
चरण २	शिक्षा क्षेत्रको विपद् जोखिम विश्लेषण
चरण ३	कोशी प्रदेशमा विद्यमान मुख्य प्रकोप छनोट गरी त्यसबाट उत्पन्न हुन सक्ने सबैभन्दा बढी सम्भावना भएको स्तरको विपद् परिदृश्य तयारी
चरण ४	सबैभन्दा बढी सम्भावना भएको विपद् मध्येबाट पूर्वतयारी गर्न विपद् परिदृश्यको छनौट
चरण ५	छनौट गरिएको परिदृश्य अनुसार आवश्यक पर्ने स्रोतसाधन लगायतका क्षमताको आँकलन
चरण ६	शिक्षा समूहमा उपलब्ध स्रोतसाधन र विद्यमान क्षमताको मूल्याङ्कन
चरण ७	अपुग स्रोतसाधन र क्षमताको विश्लेषण
चरण ८	विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना मस्यौदा लेखन
चरण ९	सरोकारवालाहरूसँग मस्यौदा योजना माथि छलफल
चरण १०	सरोकारवालाहरूको सुझावका आधारमा परिमार्जन गरी अन्तिम मस्यौदा तयारी

योजना कार्यान्वयन विधि

चरण १	योजनालाई सामाजिक विकास मन्त्रालयबाट स्वीकृत भए पछि कार्यान्वयन गर्ने
चरण २	योजनाका क्रियाकलापहरू प्रदेश विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनामा (जस्तै:- मनसुन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, कोभिड-१९ प्रतिकार्य योजना) एकीकृत गर्ने,
चरण ३	योजना कार्यान्वयनको आवधिकरूपमा अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने
चरण ४	योजनालाई वार्षिकरूपमा पुनरावलोकन गरी अद्यावधिक गर्ने

यस योजनामा कोशी प्रदेशको विपद् जोखिम र विगतका घटनाका आधारमा शिक्षा क्षेत्रको समग्र प्रकोप सम्मुखता, सङ्कटासन्नता, क्षमता र विपद् जोखिम स्थितिको सामान्य विश्लेषण गरिएको छ । विस्तृत एवं विशिष्टिकृत तथ्याङ्क विवरणको उपलब्धताका आधारमा विपद् जोखिम स्थिति सम्बन्धी जानकारी अद्यावधिक गर्दै लगिने छ । यस योजनालाई हरेक वर्ष पुनरावलोकन गरी अद्यावधिक गरिनेछ ।

परिच्छेद २: शिक्षा क्षेत्रमा प्रकोप, सङ्कटासन्नता र जोखिम विश्लेषण

२.१ कोशी प्रदेशको सामाजिक, आर्थिक र शैक्षिक पार्श्वचित्र

तालिका नं १ कोशी प्रदेशको सामाजिक, आर्थिक र शैक्षिक पार्श्वचित्र

क्र सं	तथ्याङ्क	आँकडा	
		कोशी प्रदेश	नेपाल
1	जिल्लाहरूको कूल संख्या	१४	७७
2	संसद निर्वाचन क्षेत्रहरूको संख्या	३०	
3	प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र संख्या	५५	
4	समग्र जनसंख्या/जन घनत्व (प्रतिकिमी)	४९,७२,०२१/१९२	२,९१,९२,४८०/१९८
5	कूल क्षेत्रफल/नेपालको कूल भूभागमा हिस्सा	२५९०५ वर्ग कि.मि.	१४७१८१ वर्ग किमी
6	कूल जनसंख्या/नेपालको जम्मा जनसंख्याको हिस्सा	४९,७२,०२१/१७.०३%	२,९१,९२,४८०
7	औसत परिवार आकार	४.१३	४.३२
8	राजधानी	विराटनगर	काठमाडौं
9	महानगरपालिका/उपमहानगरपालिका	१/२	६/११
10	नगरपालिका/गाउँपालिका	४६/८८	२७६/४६०
11	कूल स्थानीय तहहरू	१३७	७५३
12	कूल ग्राहस्थ उत्पादन औसत वार्षिक वृद्धि, २०१२-२१	९.६४	१०.१८
12	कूल ग्राहस्थ उत्पादनको संरचना		
12.1	कृषि	३६.१४ प्रतिशत	
12.2	उद्योग	१८.२३ प्रतिशत	
12.3	निर्माण	१८.३४ प्रतिशत	
12.4	सेवा	४४.६३ प्रतिशत	
12.5	प्रति व्यक्ति आय (डलरमा)	१०७१	१०४
13	गरिबी तथा रोजगार		
13.1	मानव विकास सूचकाङ्क	०.५८	०.४९
13.2	शिशु मृत्युदर	३०	२४.२८७
13.3	साक्षरता दर	९२.९ प्रतिशत	६६.६
13.4	औसत आयु	७२.०१ वर्ष	७१.४५
13.5	शौचालय सुविधामा पहुँच (समग्रको %)	७५.२	६२
13.6	खानेपानीमा पहुँच (समग्रको %)	९७.१	९५
13.7	श्रम उत्पादकत्व		
13.8	कूल कृषि भूमि (हेक्टरमा)	८,२२,६७६	
13.9	कूल सिँचाई पुगेको भूमि	२,५४,४६६	
13.10	कूल उपलब्ध खाद्यान्न	१६,५९,१८२	
13.11	कूल खाद्यान्न आवश्यकता	९,६०,९३५	
13.12	कूल खाद्यान्न कमी	६,९८,२४६	
13.13	कूल सार्वजनिक स्वास्थ्य चौकी	६४८	

13.14	कूल निजी स्वास्थ्य संस्थाहरू	१३६	
14	पूर्वाधार		
14.1	राष्ट्रिय सडक	१६१ कि=मि.	
14.4	राष्ट्रिय सडक घनत्व (किमी/वर्ग किमी)	६.७३	
14.5	जलविद्युत (मे.वा.)	३४००	९५२१
स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक तथ्याङ्क र अन्य विभिन्न स्रोतबाट संकलित तथ्याङ्क			

२.२ समग्र विपद् जोखिमको अवस्था

नेपाल भूकम्प, बाढी, पहिरो, हुरीबतास, चट्याङ, अतिवृष्टि, असिना, रोगव्याधिको महामारी, आगलागी, लु, शीतलहर, खडेरी, सडक दुर्घटना, जनावरहरूको आतङ्क जस्ता विभिन्न प्रकारका प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक प्रकोपको उच्च जोखिममा छ । यी प्रकोपबाट वर्षेनी साना ठूला विपद्जन्य घटना भैरहन्छन् । विपद्बाट नेपालको शैक्षिक क्षेत्र प्रत्यक्ष एवं अप्रत्यक्षरूपमा प्रभावित हुने गर्दछ । विक्रम संवत् २०४५ सालको भूकम्प, २०६५ सालको सप्तकोशीको बाढी, २०७२ सालको भूकम्प, २०७४ सालको मौसमी र २०७८ साल कार्तिक महिनाको बेमौसमी बाढी, २०७६ साल देखि २०७८ सालसम्मको कोभिड-१९ का कारण शिक्षा क्षेत्रमा भौतिक र आर्थिक क्षतिका साथै पठनपाठन लामो समय अवरुद्ध भएको थियो ।

वि.सं. २०७२ मा नेपालमा आएको भूकम्पले धेरै कक्षाकोठा क्षतिग्रस्त भए । कक्षाकोठा ध्वस्त पारेपछि ३ देखि १८ वर्ष उमेर समूहका करिब ११ लाख बालबालिकाको पठनपाठनमा असर परेको थियो । उनीहरूले लामो समयसम्म स्थायी कक्षाकोठामा पढ्न पाएनन् । विक्रम सम्वत् २०७४ मा नेपालको तराई क्षेत्रमा आएको बाढीले दुई लाख बीस हजार बालबालिकाको शिक्षालाई असर पुऱ्याएको थियो । त्यसै वर्ष बारा र पर्सा जिल्लामा आएको आँधीवेहरीले धेरै विद्यालयमा क्षति पुगेको थियो ।

कोभिड-१९ को सङ्क्रमणका कारण २०७६ फागुनदेखि २०७८ फागुनसम्म सबै तहको शैक्षिक क्रियाकलाप पूर्ण वा आंशिकरूपमा अवरुद्ध भयो । यसबाट देशभरी ८३ लाख भन्दा बढी र यस प्रदेशमा १३ लाख भन्दा बढी बालबालिकाको पठनपाठन प्रभावित भयो भने परीक्षा प्रणालीमा आपत्कालीन तथा वैकल्पिक व्यवस्था गर्नुपऱ्यो । कोभिडका कारण शैक्षिक क्षेत्रमा दूरगामी प्रभाव परेको छ ।

कोशी प्रदेशका धेरै विद्यालयहरू भूकम्प, बाढी, पहिरो, हावाहुरी, चट्याङ, आगलागी लगायतका प्रकोपको जोखिममा रहेका छन् ।

२.३ विद्यालयको विपद् सङ्कटासन्नता

कमजोर भौतिक संरचना, विद्यालय भवन बाढी, पहिरोको जोखिमयुक्त स्थानमा हुनु, विद्यालय भवन तथा परिसरमा चट्याङ तथा आगलागी निरोधक प्रणालीको अभाव, उपयुक्त ढल निकासको अभाव, हावाहुरीको जोखिम रहेका क्षेत्रमा कमजोर छाना भएका भवन आदि कारणले धेरै विद्यालयहरू बहुप्रकोप प्रति संवेदनशील अवस्थामा रहेका छन् । कमजोर बनोटकै कारण २०७२ सालको भूकम्पमा धेरै कक्षाकोठा भत्केका थिए । शिक्षाक्षेत्रको विश्लेषण (२०७८) मा अझै पनि ६० प्रतिशत विद्यालयहरूमा सङ्कटासन्न भवन, संरचना रहेको उल्लेख छ । यी मध्ये पनि पहाडी र हिमाली क्षेत्रमा बढी छन् ।

२.४ विपद्को कारण र असर विश्लेषण

प्रकोप स्तरीकरण गर्दा प्राथमिकतामा रहेका प्रकोपहरूबाट उत्पन्न विपद्को कारण र असर यहाँ उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं २ विपद्को कारण र असरको विश्लेषण

क्र.स	प्रकोप	विपद्को कारण	विपद्को असर	समाधानका संभावित उपाय
१	भूकम्प	<ul style="list-style-type: none"> पहाडी क्षेत्रमा धेरै भिरालो ठाउँमा विद्यालय हुनु कच्ची विद्यालय भवनहरू, भवन तथा भौतिक संरचना निर्माण गर्दा भूकम्प प्रतिरोधी मापदण्ड नअपनाउनु, गुणस्तरीय सामग्रीहरूको प्रयोग नगर्नु, कमजोर कम्पाउण्ड वाल गैरसंरचनात्मक वस्तुहरूको उचित व्यवस्थापन नगरिनु, सुरक्षित फर्निचरहरू नहुनु सचेतनामा कमी हुनु समय समयमा सिमुलेशन नगरिनु पूर्वतयारीको अभ्यासमा कमी हुनु, 	<ul style="list-style-type: none"> मानवीय क्षति (मृत्यु घाइते बेपत्ता), विद्यालयको नियमित पठनपाठनमा अवरुद्ध, विद्यालयलाई आश्रयस्थलको रूपमा प्रयोगका कारण पठन पाठन अवरुद्ध, विद्यालयमा भएका भवन शौचालय कम्पाउण्डवाल खानेपानी लगायतका भौतिक संरचनाहरू भत्किने, बालबालिकामा डर त्रासका कारण मनोसामाजिक असर पर्नु, अपाङ्गता हुनु, सेवा सुविधामा अवरोध हुनु । 	<ul style="list-style-type: none"> पहाडी क्षेत्रमा सुरक्षित स्थानको पहिचान गरी विद्यालय स्थापना गर्नु । भौतिक संरचनाहरू निर्माण गर्दा मापदण्ड अनुसार भूकम्प प्रतिरोधी बनाउनु । निर्माण कार्यमा गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु । गैरसंरचनात्मक जोखिम पहिचान गरी अल्पीकरण गर्नु । शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूलाई तालिम तथा भूकम्पीय सचेतना सम्बन्धी जानकारी बनाउनु विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अध्यापन गराउनु अतिरिक्त कृयाकलापहरूमा विपद्का विषयहरू समावेश गराउनु । विद्यालय विपद् व्यवस्थापन समिति र कार्यदलहरू बनाएर कार्य जिम्मेवारी तोक्नु समुदायका नागरिकहरूलाई पनि विपद् सम्बन्धी सचेतना जगाउनु । बाटोमा हुने जोखिमका कारक तत्वहरू पहिचान गरी न्यूनीकरणका कार्यहरू गर्नु ।
२	बाढी र डुवान	<ul style="list-style-type: none"> विद्यालयहरू खोला किनार तथा डुवान क्षेत्रमा हुनु नदी खोलामा तटबन्ध नहुनु, पूर्व सूचना प्रणाली प्रभावकारी नहुनु । विद्यालय जाने बाटोमा भएका खोलामा पुल नहुनु । जलवायु परिवर्तनका कारण अतिबृष्टि 	<ul style="list-style-type: none"> कक्षा कोठामा पानी तथा हिलो पस्ने, विद्यालयको खानेपानी तथा शौचालयहरू बिग्रिने, विद्यालयको फर्निचर तथा शैक्षिक सामग्रीहरूमा क्षति हुने, विद्यालय जाने बाटो भत्किने, खोलाको पानी बढेर विद्यालय जान समस्या हुने, विद्यालयलाई आश्रयस्थलको रूपमा प्रयोग गर्दा पठनपाठन अवरुद्ध हुने, 	<ul style="list-style-type: none"> खोला नदी तथा बाढीबाट सुरक्षित स्थानमा विद्यालय भवन निर्माण गर्ने । विद्यालयको शैक्षिक सामग्रीहरू, फर्निचरहरू व्यवस्थितरूपमा अग्लो स्थानमा राख्ने, शौचालय तथा खानेपानीका धारा, ट्याङ्की निर्माण गर्दा अग्लो ठाउँमा बनाउने, नयाँ विद्यालय भवनहरू बनाउँदा जोखिम नहुने स्थानमा निर्माण गर्ने, नदी तथा खोला किनारमा रुख तथा बाँस रोप्ने, जोखिम क्षेत्रमा तटबन्धन गर्ने,

क्र.स	प्रकोप	विपद्को कारण	विपद्को असर	समाधानका संभावित उपाय
		बेमौसमी तथा लगातार पानी पर्नु,	<ul style="list-style-type: none"> बाढीले पानी दुषित भएर पानीजन्य रोग बढ्ने, शिक्षण शिक्षण सिकाईमा अनियमितता हुने, मानवीय क्षति (मृत्यु घाइते बेपत्ता) हुने 	<ul style="list-style-type: none"> पूर्व सूचना प्रणालीको विकास गरी बाढी आउनुपूर्व सूचनाहरू दिने, शिक्षक, बालबालिका तथा अभिभावकहरूलाई बाढी सम्बन्धी सचेतना गराउने ।
3	हावाहुरी, चट्याङ, आगलागी	<ul style="list-style-type: none"> जलवायु परिवर्तनका कारण हावाको चाप बढ्नु, वनजङ्गल विनाश, रुखविरुवा फडानी, घर तथा विद्यालयका छानाहरू कच्ची/कमजोर हुनु, मानिसहरूले आगो बाल्दा सावधानी नअपनाउनु, घरका बिजुलीका तारहरू अव्यवस्थित राख्नु, घर नजिक परालको माच वा टालहरू राख्नु, विद्युत वायरिङ गर्दा अर्थिङ नगरिनु । सचेतना र सावधानीमा कमी हुनु । 	<ul style="list-style-type: none"> मानवीय क्षति (मृत्यु घाइते बेपत्ता) हुने घर तथा विद्यालयका छाना उडाउने र क्षति हुने, विद्यालयको भौतिक संरचनामा क्षति, विद्यालय तथा विद्यार्थीहरूको शैक्षिक सामग्रीमा क्षति, रुखहरू ढल्ने, बाटो अवरुद्ध हुने बालबालिकाको पठनपाठनमा अवरोध, बालबालिकाहरूमा डर त्रास र मानसिक असर, मानिस तथा पशु मर्ने, घाइते हुने, विद्यालयलाई आश्रयस्थलको रूपमा प्रयोग गरिने । 	<ul style="list-style-type: none"> पक्की र सुरक्षित भवन निर्माण गर्ने । विद्यालयका कम्पाउण्डभित्रका रुख विरुवाहरू काँटछाँट गर्ने, काम नलाग्ने सामग्री व्यवस्थापन गर्ने, विद्यालयको छाना पक्की तथा बलियो गरी बनाउने, विद्यालयका संरचनाहरूको नियमित मर्मत सम्भार गर्ने, सलाई, लाइटरजस्ता सामग्री बालबालिकाको पहुँचबाट टाढा राख्ने, आगो सल्कने सामग्रीहरू व्यवस्थित रूपमा राख्ने, बिजुलीको तार, खम्बाहरू निश्चित उचाई तथा दूरीमा व्यवस्थापन गर्ने, वायरिङ गर्दा अनिवार्य अर्थिङ गर्ने, विद्यालय कम्पाउण्डमा होचो जातिका वृक्षारोपण गर्ने, विद्यालय तथा घर नजिकको ठूला रुख हटाउने, हावाहुरीको समयमा वाहिर ननिस्कने र सुरक्षित स्थानमा बस्ने, बालबालिका, शिक्षक, अभिभावकहरूलाई चट्याङ, आगलागीबाट बच्ने उपायका बारेमा सचेतना जगाउने ।
४	कोभिड १९ तथा अन्य महामारी	<ul style="list-style-type: none"> वैदेशिक रोजगार, खुल्ला सिमाना, सचेतनाको कमी, आनिबानी, हातधुने साबुनपानीको कमी, 	<ul style="list-style-type: none"> मानवीय मृत्यु तथा विरामी, उपचारमा खर्च हुँदा गरिबी बढ्ने आर्थिक मन्दी, बालविकास केन्द्रहरू तथा विद्यालयहरू बन्द हुँदा पठनपाठनमा अवरोध, 	<ul style="list-style-type: none"> वैकल्पिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन, अभिभावक शिक्षा, विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाईको व्यवस्थापन, भौतिक दुरी कायम गरी पठनपाठन गर्ने, नेपाल सरकारले लागु गरेको निर्देशनको पालना तथा कार्यान्वयनमा विशेष जोड दिने।

क्र.स	प्रकोप	विपद्को कारण	विपद्को असर	समाधानका संभावित उपाय
		<ul style="list-style-type: none"> मास्कको उपयुक्त प्रयोग नहुने तथा अन्य सामग्रीहरूको कमी, भिडभाड, बढी जनधनत्व, परम्परागत सोच, हाट बजार, 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यालयलाई क्वारेन्टीन तथा आइसोलेसनको रूपमा प्रयोग हुने गरेको । 	<ul style="list-style-type: none"> सबैका लागि वैकल्पिक शिक्षामा जोड । सुरक्षाका सबै उपायहरूको अवलम्बन गर्ने ।
५	शितलहर र हिमपात	<ul style="list-style-type: none"> चिसो बढ्नु, हिमपात, तुँसारो, न्यानो लुगा नलगाउनु, कमजोर आर्थिक अवस्था, कक्षा कोठामा झ्याल ढोका नहुनु, कक्षाकोठामा न्यानो बसाई नहुनु, पूर्वतयारी तथा ज्ञानको कमी समुदायमा व्याप्त गरिबी । 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यार्थी तथा शिक्षकको उपस्थितिमा कमी र विद्यालय सुचारु हुन नसक्नु, मानिस विरामी पर्नु र मृत्यु हुनु, बालबालिकामा रोगको संक्रमण कामकाज बन्द हुने, बालबालिका, जेष्ठ नागरिकहरू तथा दीर्घ रोगीहरूको स्वास्थ्यमा असर । 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यालयहरूमा झ्याल ढोकाहरू राख्ने, प्राथमिक तहका भूईमा बसेर पठन पाठन हुने कक्षाकोठामा कार्पेट वा न्यानो बसाई सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने, आगो बालेर ताप्ने, बाक्लो कपडा लगाउने, जुता चप्पल लगाउने, तातो खानेकुरा खाने, घरबाट बाहिर ननिस्कने, संभव भएसम्म बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा तातो पानी पिउने व्यवस्था गर्ने ।
६	पहिरो	<ul style="list-style-type: none"> पहाडी तथा हिमाली कमजोर र भिरालो स्थानमा विद्यालयहरू हुनु विद्यालय जाने बाटोमा पहिरो जानसक्ने स्थानहरू हुनु । बर्षायाममा अतिबृष्टी कारण नदी नालाहरूमा साबिकका भन्दा बढी मात्रामा पानी परी बहाव तिब्र रूपमा आउनु 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यालय भवनमा क्षति हुने मानवीय क्षति (मृत्यु घाइते बेपत्ता) हुने, विद्यालयको नियमित पठनपाठनमा अवरुद्ध हुन सक्ने बाटोमा भएका पहिरोमा परेर आवतजावतमा समस्या हुने । 	<ul style="list-style-type: none"> सुरक्षित स्थानमा मात्र विद्यालय भवन निर्माण गर्ने । बाटोमा भएका पहिरोहरूको रोकथाम तथा न्यूनीकरणका लागि पहल गर्ने । पहिरो गएको समयमा आवतजावत नगर्ने । पहिरो सम्बन्धी सचेतना जगाउने । सम्भवभए वैकल्पिक मार्ग प्रयोग गर्ने ।

२.५ कोशी प्रदेशको विद्यालय र विद्यार्थी संख्या:

यस प्रदेशमा शैक्षिक तथ्याङ्क अनुसार ३२३ वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरू छन् भने ३,५३० आधारभूत विद्यालयहरू (कक्षा १-५), १,३०६ आधारभूत विद्यालयहरू (कक्षा ६-८), १,२८७ माध्यमिक (कक्षा ९-१०) र ७७७ माध्यमिक विद्यालयहरू (कक्षा १०-१२) रहेका छन् भने बालविकास केन्द्रमा जम्मा १,७१,४७५ (बालिका ८०,३१३ र बालक ९१,१६२) छन् । कक्षा १ देखि १२ सम्म जम्मा ११,५७,९७३ जना विद्यार्थीहरू छन् । कक्षा १ देखि ५ सम्म जम्मा ५,६३,७४० (छात्रा ४८.२७

प्रतिशत (२,७२,१५०) र छात्र ५१.७२ प्रतिशत (२,९१,५९०) छन् । यसरी नै कक्षा ६-८, मा २,९१,४५४ जना, कक्षा ९-१० मा १,८३,२५० जना र कक्षा ११-१२ मा १,१९,५२९ विद्यार्थीहरू अध्ययनरत छन् । यस प्रदेशमा कूल २९,६३० शिक्षकहरू अध्ययनरत छन् । जसमा महिला शिक्षकहरू ३४.६६ प्रतिशत (१०,२७२ जना) छन् । कोशी प्रदेशमा रहेको विद्यालयहरू र विद्यार्थीहरूको संख्या तल उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं ३ कोशी प्रदेशमा रहेका विद्यालय र विद्यार्थी संख्या

क्र.स	विद्यालयको प्रकार	विद्यालय संख्या			विद्यार्थीहरू		
		सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा
१	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र			३२३			१,७१,४७५
२	आधारभूत विद्यालय (१ देखि ५)			३,५३०			५,६३,७४०
३	आधारभूत विद्यालय (६ देखि ८)			१,३०६			२,९१,४५४
४	कक्षा ९ र १०			१,२८७			१,८३,२५०
५	कक्षा ११ र १२			७७७			१,१९,५२९
	जम्मा			७,२२३			१३,२९,४४८

Source: Flash data 2079 (IEMIS),CHRD

नेपाल सरकारको Flash तथ्याङ्क २०७८ अनुसार हाल नेपालमा १ देखि ५ वर्षसम्मका १० लाख १० हजार १९५ जना बालबालिकाहरू प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्रहरूमा, ५ देखि १२ वर्षका ५३ लाख २५ हजार ९८० जना आधारभूत तहमा, १३ देखि १६ वर्षसम्मका १० लाख ७९ हजार ३५२ जना बालबालिकाहरू माध्यमिक तहमा अध्ययनरत छन् । यीमध्ये २६ प्रतिशत बालबालिकाहरू संस्थागत विद्यालयहरूमा अध्ययनरत छन् । नेपालमा जम्मा ३० हजार ४५० प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा केन्द्र तथा ३० हजार ४०६ विद्यालयहरू छन् । ५ लाख ९२ हजार ८६० जना शिक्षकहरू सामुदायिक विद्यालयमा, १ लाख ३९ हजार ७२ जना शिक्षकहरू संस्थागत विद्यालयमा कार्यरत छन् भने ४२ हजार २३० जना प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरूमा कार्यरत छन् । कुल विद्यार्थीहरू मध्ये ७० लाख ९६ हजार १३४ जना विद्यार्थीहरू आवासीय विद्यालयमा अध्ययनरत छन् । हजारौंको संख्यामा विद्यार्थीहरू प्राविधिक तथा व्यवसायिक, अनौपचारिक शिक्षा तथा सामुदायिक सिकाई केन्द्रहरूमा अध्ययनरत छन् । नेपालमा जम्मा २९ हजार १२४ जना विद्यार्थीहरूमा कुनै न कुनै किसिमको अपाङ्गता छ ।

तालिका ४ बालबालिकाहरूको लैङ्गिक अनुपात

तह	जम्मा	बालक	बालिका	बालबालिकाको संख्या	प्रतिशत
बालविकास केन्द्र	१७१४७५	८०३१३	९११६२	१७१४७५	१२.८९
१ देखि ८	८५५१९४	४४००५२	४१५१४३	८५५१९४	६४.३३
९ देखि १२	३०२७७९	१४८११७	१५४६६२	३०२७७९	२२.७८
जम्मा	१३२९४४८	६६८४८२	६६०९६७	१३२९४४८	१००

श्रोत:फ्ल्यास प्रतिवेदन २०७८

प्रदेशगत रूपमा विद्यालयहरूको विवरण तालिका २.२ मा रहेको छ ।

तालिका ५ कोशी प्रदेशमा रहेका विद्यालयहरूको विवरण

विद्यालय संख्या				
-----------------	--	--	--	--

सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा	सामुदायिक विद्यालय भवन संख्या	संस्थागत विद्यालय भवन संख्या	कच्ची भवन	पक्की भवन
५४५७	१५०५	6967	27285	4515		

स्रोत: Flash I Report 2078

२.६ विद्यार्थीको विवरण

विद्यार्थीको उमेरका साथै शारीरिक तथा मानसिक अवस्था अनुसार उनीहरूको विपद् सम्बेदनशीलता फरक पर्छ । कम उमेरका, अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरू तुलनात्मक रूपमा बढी सड्कटासन्न हुन्छन् । उमेर तथा शारीरिक अवस्था अनुसार सार्वजनिक तथा निजी विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीको सारांश विवरण तालिका २.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ । तालिकालाई हरेक वर्ष उपलब्ध हुने तथ्याङ्कका आधारमा अद्यावधिक गर्दै लगिनेछ ।

तालिका ६ तह, लिङ्ग, अपाङ्गताका आधारमा विद्यार्थीहरूको प्रदेशगत विवरण

प्रदेश	कक्षा १-८ सम्म			कक्षा ९ - १२ सम्म			अपाङ्गता भएका
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	
कोशी प्रदेश	430065	434,240	864,305	177,507	159,837	337,344	३९७५

स्रोत: Flash I Report 2078

२.७ शिक्षकको विवरण

विपद् संवेदनशीलता वा उत्थानशील क्षमतामा शिक्षकको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ । अर्कोतर्फ शिक्षक पनि विपद् सड्कटासन्न हुन सक्छन् र विपद्बाट प्रभावित हुन सक्छन् । यसबाट समग्र पठनपाठनमा असर पर्न सक्छ । शैक्षिक तह अनुसार सार्वजनिक तथा निजी विद्यालयमा अध्यापनरत शिक्षकको सारांश विवरण तालिका २.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ । यस तालिकालाई हरेक वर्ष उपलब्ध हुने तथ्याङ्कका आधारमा अद्यावधिक गर्दै लगिनेछ ।

तालिका ७ शिक्षकको प्रदेशगत विवरण

प्रदेश	कक्षा १-८ सम्म			कक्षा ९-१२ सम्म			तालिम प्राप्त शिक्षक संख्या*	अपाङ्गता भएका शिक्षक संख्या
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा		
कोशी प्रदेश	20,668	27,866	48,534	2,016	8,850	10,866		

स्रोत: Flash I Report 2078 । *तालिम प्राप्त भन्नाले विद्यालय विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी सैद्धान्तिक तथा अभ्यासमूलक तालिम सम्झनुपर्छ ।

२.८ शिक्षण सामग्रीको लेखाजोखा

सामान्य अवस्थामा समेत पाठ्यपुस्तक तथा अन्य शिक्षण सामग्रीको आपूर्तिमा चुनौतिहरू रहेका छन् । विपद् अवस्थामा यो अवस्था झन् बिग्रने निश्चित छ । आपत्कालीन अवस्थाका लागि शिक्षण सामग्रीको विद्यमान अवस्था अनुसूचीमा रहेको छ ।

परिच्छेद ३: भूकम्पको परिदृश्य र पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना

३.१ भूकम्पको घटना विवरण (परिदृश्य)

कुल २,४०० किलोमिटर लामो हिमालय भूखण्डको केन्द्रीय भागमा नेपाल करिब एक तिहाइ (८०० कि.मि.) भूभाग ओगटेर रहेको छ । ईण्डियन प्लेट र युरेशियन प्लेटहरूबीचको संघर्षणबाट बनेको यो क्षेत्र नव भूक्रियाशीलताको आधारमा भूकम्पीय जोखिमको दृष्टिकोणले संवेदनशील क्षेत्रमा पर्दछ । प्रतिवर्ष २ सेन्टिमिटरको दरले भारतीय प्लेट हिमालय मुनि घुस्दा सक्रिय दरारहरूमा तनाव+शक्ति सञ्चय भइरहेको हुँदा विगत मा झैं नेपालमा विनाशकारी भूकम्प जाने सम्भावनालाई नकार्न सकिंदैन । नेपालको भौगोलिक बनौट एवम् भूक्रियाशीलताको अवस्थाका साथै प्राग ऐतिहासिक भूकम्पहरूको अध्ययन अनुसन्धानहरूबाट भूकम्प पुनरावृत्तिको अवधि भू खण्ड अनुसार फरक फरक पाइएको छ । फलस्वरूप नेपालको हिमालय क्षेत्रमा अनियमित भूकम्पीय चक्र रहेको तथ्य प्राग ऐतिहासिक भूकम्पीय अध्ययनहरूले देखाएका छन् । साथै नेपालमा पाईएका सक्रिय दरारहरू मेन फ्रन्टल थ्रस्ट, मेन बाउण्डरी थ्रस्ट र दुई प्लेटहरू बीचको मेन हिमालयन थ्रस्ट भूकम्पीय दृष्टिकोणले बढी क्रियाशील रहेको पाइन्छ ।

वि. सं. २०७२ साल वैशाख १२ गते दिनको ११:५६ बजे गएको ७.६ रेक्टर स्केलको गोरखाको वारपाक केन्द्रविन्दू भएको भूकम्प वि. सं. १९९० सालको महाभूकम्प पछिको ठूलो एवम् विनाशकारी भूकम्प हो । यस भूकम्पले गोरखाको बारपाक र सो देखि पूर्व दोलखा सम्म करिब १४० किलोमिटरको क्षेत्रमा जमिन मुनि दरार उत्पन्न गरी ठूलो मानवीय र भौतिक क्षति गऱ्यो । भूकम्पको हाइपोसेन्टर सापेक्षित रूपमा कम गहिराइ (१५ कि.मि.) मा रहेकोले भूकम्पको कम्पन जमिनको सतहमा बढी नै हुन गयो । गोरखा भूकम्पको तीव्रताको मापन नेपालमा वैज्ञानिक तवरले विस्तृत रूपमा हुन सकेन । यद्यपि अमेरिकी भौगोलिक सर्भे प्रवेगको आधारमा तीव्रता उच्चतम सम्म पुगेको तथ्याङ्क प्रस्तुत गरेको छ। गोरखा भूकम्प २०७२ बाट मुलुकभरी स्वदेशी एवं विदेशी नागरिकहरूगरी जम्मा ८ हजार ९७० जनाको मृत्यु भएको थियो भने १९५ जना बेपत्ता भएका थिए । मृत्यु हुने कुल व्यक्तिहरू मध्ये ५६ प्रतिशत महिला तथा ४४ प्रतिशत पुरुषहरू थियो । भूकम्पबाट प्रदेशभरमा ९,३५३ विद्यालयमा क्षति पुगेको थियो भने २२,४०१ कक्षा कोठाहरू पूर्णरूपमा र १४,०२४ कक्षा कोठाहरू आंशिकरूपमा क्षतिग्रस्त भएका थिए । ४,७७३ शौचालय १,५६८ खानेपानी धारा १,४५९ कम्पाउण्ड वालमा क्षति पुगेको थियो । सो भूकम्पमा ६७ जना शिक्षक र १,२८८ जना विद्यार्थीको मृत्यु भएको थियो । सो भूकम्पले यो प्रदेशका विद्यालयहरूमा पनि धेरै असर गरेको थियो । कमसेकम ३५ दिनसम्म विद्यालय बन्द भई शैक्षिक क्रियाकलापहरू अबरुद्ध भएका थिए । यो भूकम्प गएको समय बिदाको दिन भएकाले विद्यालय बन्द भएको र दोस्रो भूकम्पमा पहिलो भूकम्पको कारण विद्यालय बन्द रहेकोले मानवीय क्षतिको हिसाबले नराम्रो प्रभाव पर्नबाट जोगिएको थियो।

वि.सं. २०४५ भदौ महिनाको ५ गते बिहान पौने पाँच बजे नेपालमा भूकम्प गएको थियो । पूर्वी नेपालको उदयपुर जिल्ला स्थित मुकुंचीलाई केन्द्रबिन्दु बनाएर गएको भूकम्पको झड्का पुरै नेपाल भर महसुस गरिएको थियो । ६.७ रेक्टर स्केलको त्यो भूकम्पमा परी करिब ७२१ जना मानिसले ज्यान गुमाए भने ६६,००० भन्दा बढी घर ध्वस्त भए । त्यसले यस प्रदेशको धरान शहरलाई नराम्रो क्षति पुऱ्याएको थियो भने काठमाण्डौ उपत्यकामा समेत यसको प्रभाव परेको थियो । यसै गरी वि.सं. २०६८ मा यस प्रदेश अन्तरगत ताप्लेजुङ र

भारतको सिक्किम सीमामा अवस्थित कञ्चनजङ्घा हिमाल क्षेत्रलाई केन्द्रविन्दू बनाएर गएको ६.९ रेक्टर स्केलको भूकम्प नेपाल, भारत, भूटान, बङ्गलादेश, चीनलगायतका देशमा समेत महसुस गरिएको थियो । वि.सं. २०४५ एवम् वि.सं. २०६८ दुबै भूकम्पमा यस प्रदेशका विद्यालयहरूमा ब्यापक क्षति भएको थियो । खोटाङ्ग जिल्लामा केन्द्रविन्दू बनाई २०७९।०४।१५ गते गएको भूकम्पले केही विद्यालयहरूमा आंशिक क्षति भएको थियो र डर त्रासका कारण बालबालिकाहरूमा मनोसामाजिक समस्या देखिएको थियो । भूकम्प मापन केन्द्रका अनुसार नेपालमा ४ रेक्टरस्केल र सो भन्दा कम म्याग्निच्युडका दैनिक औसत १०० वटा भूकम्प जाने गरेका छन् । नेपालमा यस्ता भूकम्प लाखौं वर्ष देखि जाँदै आएका र अझै लाखौं करोडौं वर्ष सम्म जाने भएकोले यसबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण र पूर्वतयारी गर्नु नै मात्र उपयुक्त विकल्प हो । कोशी प्रदेशमा विगत १० वर्षको अवधिमा भूकम्पका २१ वटा घटनामा ६३ जनाको मृत्यु ३ जना बेपत्ता र ३८९ जना घाइते भएका थिए । ३८,३०४ घरहरूमा पूर्ण र ६३,५९३ घरहरूमा आंशिक क्षति भएको थियो भने करिव ५० करोडको प्रत्यक्ष आर्थिक क्षति भएको थियो ।

तालिका ८ : २०७२ सालको भूकम्पबाट घर, भवनमा भएको क्षति विवरण (DG = Damage Grade)

प्रदेश	क्षतिको स्तर				
	सामान्य (DG1)	मध्यम (DG2)	व्यापक (DG3)	पूर्ण क्षति (DG4)	पुरै भत्केको (DG5)
कोशी प्रदेश	206,507	61,404	3,432	150	6

३.२ भूकम्पबाट शिक्षा क्षेत्रमा पर्नसक्ने असर

कोशी प्रदेशमा बालविकास केन्द्र देखि माध्यमिक तह (कक्षा १२) सम्मका १३२९४४८ मध्ये २०७२ सालको र २०४५ को भूकम्पको प्रभावलाई विष्लेषण गर्दा यस प्रदेशमा विगतको जत्रै भूकम्प गएको अवस्थामा करिव एक तिहाई विद्यालय मा क्षति हुनुका साथै करिव ३३ प्रतिशत अर्थात ४४३१५० विद्यार्थीलाई शैक्षिक सामग्री सहायता आवश्यक पर्ने अनुमान गरिएको छ । भूकम्पका कारण विद्यार्थी, कर्मचारी, अभिभावकहरूमा मानसिक आघात पर्नसक्ने छ । विपद् प्रतिकार्यमा अस्थायी सिकाइ केन्द्रको स्थापना, शैक्षिक सामग्रीको वितरण र बालबालिका, अभिभावक र शिक्षकहरूलाई मनोसामाजिक सहयोग उपलब्ध गराउनु प्रमुख प्राथमिकता हुनु पर्नेछ।

तालिका ९ : भूकम्पबाट शिक्षा क्षेत्रमा पर्नसक्ने असर

तह	विद्यालय संख्या	बालबालिकाको संख्या	प्रभावित हुन सक्ने विद्यालय ३३ प्रतिशत	प्रभावित हुन सक्ने बालबालिका ३३ प्रतिशत
बालविकास केन्द्र	३२३	१७१४७५	१०७	५६५८७
१ देखि ८	४८३६	८५५१९४	१५९६	२८२२१४
९ देखि १२	२०६४	३०२७७९	६८१	९९९१७
जम्मा	७२२३	१३२९४४८	२३८४	४३८७१८

३.३ भूकम्पको प्रतिकार्य रणनीति

विपद् प्रतिकार्य गर्न विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि सामाजिक विकास मन्त्रालयको नेतृत्वमा प्रदेश शिक्षा समूह परिचालित हुनेछ । यस सिलसिलामा सम्बन्धित गाउँ/नगरपालिकाको शिक्षा समूह र अन्य विषयक्षेत्रका समूहसँग आवश्यक समन्वय गरी कार्यसञ्चालन गरिनेछ । प्रदेश शिक्षा समूहका मुख्य रणनीतिक क्रियाकलापहरू निम्न बमोजिम हुनेछन् ।

- (१) प्रभावित क्षेत्रका विद्यालयको द्रुत लेखाजोखा गरी क्षतिको मूल्याङ्कन गर्ने र विद्यालय भवनलाई सुरक्षित र असुरक्षित वर्गमा छुट्याउने,
- (२) शैक्षिक सामग्रीमा भएको क्षति र पठनपाठन निरन्तर गर्न चाहिने शैक्षिक सामग्रीको लेखाजोखा गर्ने,
- (३) सुरक्षित स्थानमा आवश्यक आधारभूत सेवा सुविधा सहितका अपाङ्गता भएका बालबालिका र किशोरकिशोरी समेतलाई उपयुक्त हुने गरी अस्थायी कक्षाकोठा (Temporary Classrooms) वा अस्थायी सिकाइ केन्द्र वा अनलाइन सिकाइ केन्द्र वा भर्चुअल कक्षा स्थापना गर्ने,
- (४) आपत्कालीन शैक्षिक सामग्री वितरण गर्ने,
- (५) शिक्षक तथा सहजकर्तालाई आवश्यक अनुशिक्षण र परामर्श प्रदान गर्ने,
- (६) विद्यालय र पठनपाठन सञ्चालन गर्न समुदाय परिचालन गर्ने,
- (७) शिक्षाक्षेत्रको मानवीय सहायता र आपत्कालीन पठनपाठन र सिकाइ सञ्चालनमा अन्तर्राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्ड (Inter Agency Network for Education in Emergencies - INEE Standards) पालना गर्ने, गराउने,
- (८) प्रभावित परिवारहरूको मानवीय आवश्यकता परिपूर्ति साथै बालबालिकाको संरक्षण, सरसफाइ, सरसामान, आश्रय, स्वास्थ्य र पोषण जस्ता साझा सरोकारका सवाल सम्बोधन गर्न सम्बन्धित क्लस्टरहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,
- (९) भूकम्प पछिको समय अवधिमा (० समय देखि ३ महिनासम्म) क्रमशः गर्नुपर्ने क्रियाकलाप र समूहका सदस्यको जिम्मेवारी निर्धारण गरी कार्यान्वयन गर्ने,
- (१०) मानवीय सहायता परिचालन र शैक्षिक सामग्री आपूर्ति गर्दा यथोचितरूपमा सामग्री, नगद, प्रविधि तथा अन्य उपाय अवलम्बन गर्ने,
- (११) मानवीय सहायतामा भिजिविलिटि सम्बन्धी सहमति भएको मापदण्ड लागु गर्ने।

३.४ भूकम्प परिदृश्यका लागि शिक्षा क्षेत्रको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना

३.४.१ आधारभूत र सामान्य पूर्वतयारी कार्ययोजना (General Preparedness)

तालिका १० : आधारभूत तथा सामान्य पूर्वतयारी कार्ययोजना

क्रियाकलाप	आवश्यकता	स्थान	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय	बजेट/ स्रोत व्यवस्थापन
जनशक्ति व्यवस्थापन					
सबै तहका लागि “आपत्कालीन शिक्षा तालिम” EiE Training का लागि पाठ्यक्रम तथा तालिम म्यानुअल तयार गर्ने	१ पाठ्यक्रम	विराटनगर	आव २०७९/८०	सामाजिक विकास मन्त्रालय	३ लाख
प्रदेशमा रहेका शिक्षा क्लस्टर समूहहरूको संस्था, सम्पर्क व्यक्ति, सम्पर्क नम्बर, इमेल संकलन गरी अभिलेख राख्ने ।	१	विराटनगर	आव २०७९/८०	सामाजिक विकास मन्त्रालय	संस्थागत पहल
तालिम प्राप्त जनशक्तिको रोष्टर अद्यावधिक गर्ने	१ डाटावेस	विराटनगर	हरेक वर्ष	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	संस्थागत पहल
पाठ्यक्रम विकास केन्द्रसँग समन्वय गरी तालिम सामग्री, पुस्तिका र विधि तयार गरी स्रोत व्यक्ति तथा सम्बन्धित निकायमा वितरण गर्ने	आवश्यकताको लेखाजोखा गर्ने	प्रदेशभर	आव २०७९/८०	शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र	
इरा, मिरा विषयमा प्रदेशमा १, जिल्ला र स्थानीय तहको लागि प्रत्येक जिल्लामा १ तालिम सञ्चालन गर्ने	१५	प्रदेशभर	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
प्रदेश शिक्षा समूह सदस्यका कर्मचारीहरूलाई अनुशिक्षण, प्रशिक्षण सञ्चालन गर्ने	१	विराटनगर	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
विद्यालय सुरक्षा सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्ने	१३७	प्रदेशभर	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
सूचना व्यवस्थापन अधिकृत (IMO) लाई तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण गर्न र को, कहाँ, के गर्दैछ (3Ws) सम्बन्धी रिपोर्टिङ गर्न तालिम दिने	१५	विराटनगर र १४ जिल्ला	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व र सदस्यहरू	
आचारसंहिताका बारेमा तालिम दिने	१	विराटनगर		समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

क्रियाकलाप	आवश्यकता	स्थान	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय	बजेट/ स्रोत व्यवस्थापन
सञ्चार मिडियासँग कसरी कुरा गर्ने भन्ने तालिम दिने	१	विराटनगर	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
भौतिक संरचना क्षतिको मूल्याङ्कन गर्न इन्जिनियरलाई तालिम दिने र मूल्याङ्कन फारामहरू, अनलाइन एप तयार गरिराख्ने ।	१५	प्रदेशभर	हरेक वर्ष क्रमशः	शिक्षा तथा मानवस्रोत विकास केन्द्र	
शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ (१४) र स्थानीय तहमा (१३७) भूकम्पको लागि शिक्षा क्षेत्रको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तयार गर्न समन्वय तथा सहजीकरण र आवश्यक सहयोग गर्ने	१५१	प्रदेशभर	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्थाको विवरण सङ्कलन तथा अद्यावधिक गर्ने	१	प्रदेशभर	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
सञ्चार वृक्ष तथा सूचना सङ्कलन संयन्त्र तयार वा अद्यावधिक गर्ने	१	विराटनगर	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
शिक्षा समूहको अन्तरतहगत समन्वय साथै प्रदेशमा अन्तरनिकायगत समन्वय र अन्तर समूहगत समन्वय गर्न संयन्त्र तयार गरी लागू गर्ने	१	प्रदेशभर	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
अन्तरसमूहगत बैठक आयोजना गर्ने	२	विराटनगर	४ महिनामा १ पटक	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
IRA, MIRA, CSDA सम्बन्धी सूचना संकलन सम्बन्धी तालिम दिने ।	१	विराटनगर	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (IRA), बहुक्षेत्रगत प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (MIRA), क्लस्टर विशेष विस्तृत विवरण (Cluster Specific Detail Assessment - CSDA) सम्बन्धी फर्मेटहरू छपाई गरी राख्ने । वा मोवाइल एपमा फाराम भरी विद्युतीय माध्यमबाट तथ्याङ्क सङ्कलन गर्न सकिने गरी तयार गर्ने	१	प्रदेशभर, अनलाइन	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

क्रियाकलाप	आवश्यकता	स्थान	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय	बजेट/ स्रोत व्यवस्थापन
स्टक्चरल एसेसमेण्ट फाराम तयार गरी राख्ने	१ सेट	प्रदेशभर, अनलाइन	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
जनप्रतिनिधि र समाजका अगुवाहरूलाई अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	१३७	स्थानीय, प्रदेश र संघीय तहहरू	हरेक वर्ष क्रमशः	नेतृत्व, सहनेतृत्व	
स्रोत परिचालन					
सरकारी, युएन, गैसस, निजी क्षेत्रमा आपत्कालीन शिक्षाका लागि बजेट विनियोजन गर्न पैरवी गर्ने	आवश्यकता अनुसार	विराटनगर	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
समूह सदस्यहरूलाई CERF, FLASH APPEAL लगायतका वित्त पोषण सम्बन्धमा अभ्यस्त बनाउने ।	१	विराटनगर	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
आवश्यकता पर्दा तत्काल पेश गर्न र प्रयोग गर्न सकिने गरी नमुना CERF, FLASH APPEAL र रणनीतिक प्रतिकार्य योजनाको फारामहरू तयार गरिराख्ने ।	१	प्रदेशभर, अनलाइन	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
भूकम्प र बाढीको पूर्वतयारी विद्यालय सुरक्षा योजनामा समावेश गर्ने गराउने	१	विराटनगर	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व	
ज्ञान व्यवस्थापन प्रणाली स्थापना गर्ने	१	प्रदेशभर, अनलाइन	हरेक वर्ष	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
शिक्षा फलास प्रतिवेदन सहजै प्राप्त हुने गरी राख्ने	१	प्रदेशभर, अनलाइन	हरेक वर्ष	समूह नेतृत्व	
समुदाय परिचालन					
गाउँ/नगरपालिकालाई समुदाय/विद्यालय व्यवस्थापन समिति/पिटिए परिचालन गर्न विधि, प्रणाली बनाउन सघाउने	हरेक विद्यालय/ स्थानीय तह	प्रदेशभर	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
अस्थायी कक्षाकोठा स्थापना र विस्थापितहरूलाई अस्थायी आश्रय बनाउन बैकल्पिक ठाउँको पहिचान गर्ने	हरेक स्थानीय तह	प्रदेशभर	हरेक वर्ष क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

क्रियाकलाप	आवश्यकता	स्थान	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय	बजेट/ स्रोत व्यवस्थापन
विद्यालय सुरक्षा तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण, भग्नावशेष सफा गर्ने र अस्थायी कक्षाकोठाको सञ्चालन तथा मर्मतसम्भार गर्ने समन्वय गर्ने	प्रभावित क्षेत्र	प्रदेशभर	हरेक वर्ष	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
विद्यालय तथा अन्य तहमा कृत्रिम घटना अभ्यास, सिमुलेसन सञ्चालन गर्ने तालिम दिने	विद्यालय देखि प्रदेश तह सम्म	कार्यतालिका अनुसार प्रदेशभर	हरेक वर्ष	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
शैक्षिक तथा अन्य सामग्री र उपकरण व्यवस्थापन					
आवश्यक परिमाणमा शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्था, भण्डारण गर्ने (आवश्यकता र अपुगको विश्लेषणका आधारमा)	पायक पर्ने स्थानमा	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
वास (WASH), आवास तथा बन्दोबस्ती क्लस्टर सँग समन्वय गरी विद्यालयका लागि आवश्यक पर्ने आपत्कालीन खानेपानी, सरसफाईका सामग्रीहरू भए नभएको सुनिश्चित गर्ने र आवश्यकता अनुसार भण्डार गर्ने ।	पायक पर्ने स्थानमा	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
इसिडि किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लस्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने ।	पायक पर्ने स्थानमा	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
विद्यार्थी किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लस्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने ।	पायक पर्ने स्थानमा	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
मनोरञ्जनात्मक किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लस्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने ।	पायक पर्ने स्थानमा	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
सेल्टर किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लस्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने ।	पायक पर्ने स्थानमा	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
तारपोलिन सिट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लस्टर सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने ।	पायक पर्ने स्थानमा	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
आवश्यक पर्ने स्टेसनरीहरू खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र सदस्यहरूलाई भण्डारण गर्न लगाउने।	पायक पर्ने स्थानमा	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

क्रियाकलाप	आवश्यकता	स्थान	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय	बजेट/ स्रोत व्यवस्थापन
सबै विद्यालयलाई शिक्षण सामग्रीहरू सुरक्षित ठाउँमा राख्न अनुरोध गर्ने ।	सबै विद्यालय	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व	
विपद्को समयमा अपनाउनुपर्ने सावधानी र सुरक्षाका उपाय तथा अनुशासनका बारेमा विद्यार्थीलाई सचेत गर्ने तथा सो को लागि समन्वय गर्ने ।	सबै विद्यालय	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व र समूह सदस्यहरू	
विपद्को समयमा पठनपाठन निरन्तर गर्न आवश्यक तयारी गर्ने र समन्वय गर्ने ।	सबै विद्यालय र स्थानीय तह	प्रदेशभरीका स्थानीय तह	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
आपत्कालीन शिक्षाका लागि स्थानीय तहमा पहुँच हुने गरी आवश्यक सामग्रीको पूर्वभण्डारण गर्ने साथै व्यवस्था मिलाउने	पायक पर्ने स्थानमा	पहिचान गरिएका स्थानमा	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
आपत्कालीन सामग्री आपूर्तिका लागि उपयुक्त व्यवसायीसँग अनुबन्ध करार गर्ने	आवश्यकता अनुसार	उपयुक्त अनुसार प्रदेशभरका लागि	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
आपत्कालीन अवस्थामा प्रतिकार्यकालागि चाहिने सामग्री, औजार, प्रविधि रणनीतिक स्थानमा भण्डारण गर्ने ।	आवश्यकता अनुसार	पहिचान गरिएका रणनीतिक स्थानमा	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	१० करोड
स्थानीय तह साथै अन्य समूहसँग समन्वय र सहकार्य गरी राहतमा नगद वितरण गर्ने कार्यविधि तयार गर्ने ।	१	प्रदेश तथा स्थानीय तहमा	आगामी आ.व. भित्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	१० लाख
वन्दोवस्ती समूहसँग समन्वय गरी सम्भावित विपद् प्रभावित जिल्लामा आपत्कालीन शिक्षाका सामग्रीहरू ढुवानी गर्न व्यवस्था गर्ने।	१	पहिचान गरिएका रणनीतिक स्थानमा	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
प्रदेश तथा स्थानीय तहसँग परामर्श, समन्वय र सहकार्य गरी अस्थायी कक्षाको डिजाइन र कक्षा सञ्चालन कार्यविधि तयार गर्ने	१	प्रदेश र स्थानीय तह	आ.व. २०७९/८०	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	१० लाख
आपत्कालीन अवस्थामा पठनपाठन सामग्री (किताब, कापि, कलम आदि) वितरण सम्बन्धी कार्यविधि तयार गर्ने	१	प्रदेश तहमा	आ.व. २०७९/८०	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	५ लाख

क्रियाकलाप	आवश्यकता	स्थान	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय	बजेट/ स्रोत व्यवस्थापन
आपत्कालीन शिक्षा सामग्री वितरणको कार्यविधि, मापदण्ड र वितरण फारामहरू तयार गर्ने	१	प्रदेश तहमा	आ.व. २०७९/८०	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	५ लाख
प्रदेश, जिल्ला तथा स्थानीय तह शिक्षा समूह नेतृत्वलाई सञ्चारको लागि भरपर्दो प्रविधि, औजारको व्यवस्था गर्ने (स्याटेलाइट फोन, ट्याबलेट, वायरलेस सेट आदि)	१५१	प्रदेश भर सबै तहमा पहल गर्ने	आ.व. २०७९/८० र क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	२ करोड
प्रतिकार्यका लागि आवश्यक सामग्रीहरूको व्यवस्थापनका लागि व्यापारीहरूको सूची तयार गर्न लगाई विपद्को समयमा सामग्री उपलब्ध गराउन सम्झौता गर्ने -Stand by agreement_।	१	प्रदेश तहमा	आ.व. २०७९/८०	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	१५ लाख
विद्यालयहरूमा सचेतना					
भूकम्पीय सुरक्षा सम्बन्धी विद्यार्थीहरू र शिक्षकका लागि सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । भूकम्प सम्बन्धी कृत्रिम घटना अभ्यास गरे नगरेको सुनिश्चित गर्ने र आवश्यक परे सहयोग गर्ने ।	निरन्तर	प्रदेशभरका सबै विद्यालयहरू	निरन्तर	नेतृत्व, सहनेतृत्व	७ करोड
विद्यालयमा आपत्कालीन अवस्थाका लागि अभिमुखीकरण तथा क्षमता अभिवृद्धिका लागि जिल्लागत कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	१४	जिल्ला तहमा	निरन्तर	नेतृत्व, सहनेतृत्व	१५ लाख
सबै विद्यालयहरूमा शैक्षिक निरन्तरता योजना तयार गर्न लगाई सोही अनुसार तयारीमा रहन सहयोग गर्ने ।	सबै विद्यालय	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
बालबालिकाहरूको लागि प्राथमिक उपचार तालिम दिन सहयोग गर्ने र प्राथमिक उपचारका सामग्रीहरू भए नभएको सुनिश्चित गर्ने	सबै विद्यालय	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
पूर्वतयारी अनुसार कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गर्ने जस्तै: आपत्कालीन निकास मार्ग, सुरक्षित भेला हुने स्थान, ड्रप, कभर र होल्ड अभ्यास, झ्याल ढोका बाहिर खुल्ने गरी वनाइएको, टेबल	सबै विद्यालय	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व र समूह सदस्यहरू	

क्रियाकलाप	आवश्यकता	स्थान	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय	बजेट/ स्रोत व्यवस्थापन
बेन्च छुट्टिने गरी बनाइएको, प्राथमिक उपचार तालिम र सामग्री आदि					
विपद्को समयमा बालबालिकाहरुको पारिवारिक पुनर्मिलनका लागि योजना तयार गर्न लगाउने ।	सबै विद्यालय	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरु	
विद्यार्थी भर्ना तथा विपद् जोखिम परिवेश अनुरूप यस योजनालाई हरेक वर्ष पुनरावलोकन तथा सामयिक अद्यावधिक गर्ने	१	विराटनगर	हरेक वर्ष जेठ मसान्त भित्र	नेतृत्व, सहनेतृत्व	५ लाख

३.४.२ सामान्य पूर्वतयारी योजना कार्यान्वयन गर्न स्रोत व्यवस्थापन

अपुग क्षमता पुरा गर्न नेतृत्व र सहनेतृत्वले अग्रसरता लिई समूहका सदस्यहरूले सामान्य तवरले पुरा गर्न सकिने सम्मको विवरण तालिका ११ मा उल्लेख गरिएको छ । तत्काल पुरा गर्न सकिने अवस्था नदेखिएको हकमा सम्बन्धित संस्थाले आफ्नो माथिल्लो निकाय साथै सम्भावित दातासमक्ष प्रस्तावना पेश गरी अनुरोध गर्न तथा विपद् घटना हुना साथ तत्काल परिस्थितिको लेखाजोखा गर्ने र सदस्यहरूले आपसी समन्वय गरी बाह्य सहयोगको अपिल गर्ने रणनीतिक योजना तय गरिएको छ ।

अपुग स्रोतसाधन र क्षमताको परिपूर्ति देहाय बमोजिम गरिनेछः

- (१) सामाजिक विकास मन्त्रालयले वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट विनियोजन गर्ने,
- (२) भैपरी आएमा सामाजिक विकास मन्त्रालयले अन्य प्रयोजनको लागि छुट्याएको स्रोतसाधन वा वार्षिक बजेट आपत्कालीन योजनामा उपयोग गर्न रकमान्तर गर्ने,
- (३) आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयले आवश्यक पर्ने कोषको लागि रकम निकास गरी आवश्यक सामग्री, प्रविधि र अन्य स्रोतसाधन खरिद गरी भण्डारण गर्ने र उपयोग गर्ने,
- (४) आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालयसंग समन्वय गरी सामाजिक विकास मन्त्रालयले विपद् अवधिमा आवश्यक परेमा शिक्षा क्षेत्रको लागि सामग्री, औजार र सेवा तत्काल खरिद गर्न वा भाडामा लिन उपयुक्त आपूर्तिकर्ता, उद्योग व्यवसायीसँग प्रचलित कानून बमोजिम अनुबन्ध करार गर्ने,
- (५) सहनेतृत्वले आवश्यकता परिपूर्तिका लागि स्रोतसाधन जुटाउन पहल गर्ने,
- (६) समूहका अन्य सदस्यले स्रोतसाधन जुटाउन पहल गर्ने,
- (७) प्रदेश तथा स्थानीय तहमा क्षमता बढाउन पहल गर्ने,
- (८) तालिम, अभ्यास गरी उपलब्ध जनशक्तिको दक्षता अभिवृद्धि गर्ने ।

३.४.३ भूकम्पको प्रतिकार्य योजना

तालिका ११ : भूकम्पको लागि प्रतिकार्य योजना

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
०-७२ घण्टा (परिदृश्य बमोजिम)				
विद्यालय सञ्चालन भैरहेको समयमा भूकम्प गएको अवस्थामा	सूचना आदानप्रदान संयन्त्र मार्फत भूकम्प गएका क्षेत्रमा विद्यालयमा परेको असरको बारेमा जानकारी लिने	प्रभावित क्षेत्रबाट सामाजिक विकास मन्त्रालय शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखामा	समूह नेतृत्व	२० हजार
	प्रदेश स्तरको शिक्षा क्लस्टरको आकस्मिक बैठक आह्वान गर्ने । बैठकमा अवस्थाको विश्लेषण गर्ने र तयारी हुन निर्देशन दिने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा	समूह नेतृत्व	
	सवै जिल्लाहरुबाट प्रारम्भिक क्षतिको विवरण संकलन गर्ने । (IRA फर्मटको प्रयोग गर्ने तथा मोवाइल एप्सको प्रयोग गर्ने) ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा	समूह नेतृत्व तथा सहनेतृत्व	
	प्रदेश र संघीय समूहको सहायता आवश्यक पर्ने क्षेत्र र परिमाण आँकलन गर्ने।	सामाजिक विकास मन्त्रालय	समूह नेतृत्व तथा सहनेतृत्व	१० हजार
	तत्काल उद्धार राहतका लागि स्थानीय, जिल्ला तथा प्रदेश समूह परिचालन गर्न सहजीकरण र समन्वय गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व	
	प्रभावित क्षेत्रमा ईरा टोली परिचालन गर्न तयारी गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व तथा सहनेतृत्व	१५ लाख
	उपयुक्त सञ्चार माध्यमबाट विद्युत आदि आगलागी हुने स्रोतहरु बन्द गर्ने जस्ता अत्यावश्यक सूचनाहरु प्रवाह गर्ने	प्रभावित क्षेत्रका विद्यालय तथा समुदायमा	समूह नेतृत्व	३ लाख
	उद्धार गर्न बाह्य सहायता आवश्यक भए आन्तरिक मामिला तथा कून मन्त्रालय/ जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरुसँग समन्वय गर्ने ।	प्रदेश र जिल्ला तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	यदि विद्यालय सञ्चालन भएको अवस्थामा भूकम्प आएमा सुरक्षा निकायसँग समन्वय गरी खोज तथा उद्धारका कार्य गर्न जिल्ला स्थित सुरक्षा निकायसँग समन्वय गर्ने, उद्धार कार्यमा अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरुको विशेष ख्याल राख्न अनुरोध गर्ने ।	जिल्ला तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
	Standing Operating Procedure (SOP) अनुसार शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई र स्थानीय तह शिक्षा शाखालाई परिचालनका लागि तयार हुन निर्देशन गर्ने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
विद्यालय चलेको वा नचलेको अवस्थामा	सूचना आदानप्रदान संयन्त्र मार्फत भूकम्प गएका क्षेत्रमा विद्यालयमा परेको असरको बारेमा जानकारी लिने	प्रभावित क्षेत्रबाट सामाजिक विकास मन्त्रालयमा	समूह नेतृत्व	
	समूहको आपत्कालीन बैठक बस्ने	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	प्रदेश शिक्षा समूहका कार्यदलहरू सक्रिय बनाउने	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	विद्यालय, स्थानीय तह, जिल्लाबाट अवस्थाको थप जानकारी लिने	प्रभावित क्षेत्रबाट शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखामा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
	विद्यालय शिक्षक, कर्मचारी तथा विद्यार्थीहरूको अवस्थाको बारेमा जानकारी सङ्कलन गर्ने	प्रभावित क्षेत्रबाट शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखामा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
	अवस्था विश्लेषण गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	स्थानीय तहबाट माग भए प्रभावित क्षेत्रमा भ्रमण गर्ने	माग भएको स्थानीय तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (IRA) गर्न समन्वय र सहयोग गर्ने	स्थानीय तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखाबाट प्राप्त जानकारी विश्लेषण गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	सहायता आवश्यकता विवरण तयार पार्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	तत्काल सहयोगको योजना बनाउने	सामाजिक विकास मन्त्रालय	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
अन्य संस्था समूहसँग समन्वय गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय	तोकिएका सम्पर्क व्यक्ति		
७२ घण्टा-२ हप्ता				

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
	प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (MIRA) गर्न समन्वय र सहयोग गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	अन्य संस्था समूहसँग समन्वय गर्ने	विराटनगर	तोकिएका सम्पर्क व्यक्ति	
	प्रतिकार्यको अनुगमन गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा	अनुगमन समिति	
	आवश्यक भए अन्तर्राष्ट्रिय सहायता माग्न अपिल तयार गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	विद्यालयमा भत्किएका भग्नावशेषहरु हटाउने र सरसफाईको कार्य गर्न सम्बन्धित स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने ।			
	कामको प्रतिवेदन र अवस्थाको बारेमा सार्वजनिक जानकारी गराउने	सामाजिक विकास मन्त्रालय	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	पठनपाठन, कक्षा सञ्चालन गर्न समन्वय र सहयोगका लागि तयारी गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	जनशक्ति तथा सामग्रीहरु सम्बन्धित विद्यालय, अस्थायी क्याम्पमा पठाउने	प्रभावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	समुदायमा बालबालिकाहरुलाई विद्यालय आउन/पठाउन सचेतना तथा मनोसामाजिक परामर्श सेवा सञ्चालन गर्न स्थानीय तहलाई सहयोग र समन्वय गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	आवश्यक वैकल्पिक प्रविधिको प्रयोग गरी पठनपाठन सुचारु गर्न गर्न स्थानीय तहलाई आवश्यक सहयोग गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	स्थानीय रहनसहनको सम्मान गर्न र धर्मान्तरण नगर्न नगराउन सबै सहयाताकर्मीलाई निर्देशन गर्ने	सम्बन्धित संघसंस्थाहरुलाई प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	लैङ्गिक मैत्री तथा अपाङ्गता मैत्री पठनपाठन सञ्चालन गर्न स्थानीय तहलाई सहयोग तथा समन्वय गर्ने	सम्बन्धित संघसंस्थाहरुलाई प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	बालबालिकाको संरक्षण तथा सुरक्षित वातावरणमा पठनपाठन सुनिश्चित गर्न आवश्यक समन्वय, सहयोग र नेतृत्व गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
	संघीय शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्रलाई क्षतिको सूचना पठाउने तथा सहयोगको लागि निरन्तर रुपमा समन्वय गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	क्षतिको विस्तृत विवरण संकलन गर्न र कति अस्थायी सिकाई केन्द्र र शैक्षिक सामग्रीहरु आवश्यक पर्दछ आवश्यकता पहिचान गर्न (MIRA फर्मेटको प्रयोग) सहयोग गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	बालबालिकाहरुलाई विद्यालय फर्कने वातावरण तयार गर्न र भयरहित वातावरण तयार गर्न सहयोग गर्ने ।	प्रभावित क्षेत्रमा प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	बालबालिकाहरुलाई मनोसामाजिक परामर्श दिने कार्यमा सहयोग गर्ने ।	प्रभावित क्षेत्रमा प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	स्थानीय तहलाई आवश्यक पर्ने शैक्षिक सामग्रीहरु वितरण गर्न सहयोग गर्ने (इसिडी किट, विद्यार्थी किट, ..)	प्रभावित क्षेत्रमा प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	स्थानीय तहलाई आवश्यक पर्ने अस्थायी सिकाई केन्द्र तयार गर्न आवश्यक पर्ने सामग्रीहरु, फर्निचर, डेस्क, बेन्च वितरण गर्न सहयोग गर्ने (तारपोलिन सिट, सेल्टर किट र नगद) ।	प्रभावित क्षेत्रमा प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	बालबालिकाहरुलाई आवश्यक पर्ने कापी, कलम, किताव, झोला, ड्रेसहरु तथा विद्यालय किट वितरण गर्न सहयोग गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	विद्यालयमा आवश्यक पर्ने पानी, शौचालयको व्यवस्था भए नभएको सुनिश्चित गर्ने साथै सहयोग गर्ने (अस्थायी शौचालयका सामग्री, प्यान, सावुन) ।	प्रभावित क्षेत्रमा प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
२ हप्ता - ४ हप्ता				
	विद्यालय सञ्चालन निरन्तरता गर्न स्थानीय तह र विद्यालयलाई सहयोग गर्ने	प्रभावित स्थानीय तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	अस्थायी कक्षा इसिडि र अरु शैक्षिक क्रियाकलाप चलाउन सहयोग समन्वय गर्ने	प्रभावित स्थानीय तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	आवश्यक भए अनलाइन कक्षा चलाउन सहयोग गर्ने	प्रभावित स्थानीय तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
	अनुगमन तथा स्थितिको विश्लेषण गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	आवश्यक भएका स्थानीय तह, विद्यालयमा नगद, सामग्री प्रवाह गर्ने	प्रभावित स्थानीय तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	जनशक्ति अपुग भएका ठाउँमा शिक्षक तथा अन्य सहायताकर्मी पठाउने	प्रभावित स्थानीय तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	स्थानीय रहनसहनको सम्मान गर्ने र धर्मान्तरण नगर्न नगराउन सबै सहायताकर्मीलाई निर्देश गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा प्रदेशभरि	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	विषय क्षेत्रगत विस्तृत आवश्यकता लेखाजोखा (Cluster Specific Detail Assessment - CSDA) गर्न आवश्यक नेतृत्व तथा समन्वय गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा प्रदेशभरि	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	बालबालिकाको संरक्षण तथा सुरक्षित वातावरणमा पठनपाठन सुनिश्चित गर्न आवश्यक समन्वय, सहयोग र नेतृत्व गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा प्रदेशभरि	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
१ महिना-३ महिना				
	अस्थायी कक्षा र बालविकास केन्द्र (इसिडि) निरन्तर चलाउन सहयोग गर्ने	प्रभावित स्थानीय तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	सूचना सङ्कलन, विश्लेषण र प्रकाशन गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, समूह सदस्य	
	बालबालिकाको संरक्षण तथा सुरक्षित वातावरणमा पठनपाठन सुनिश्चित गर्न आवश्यक समन्वय, सहयोग र नेतृत्व गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा प्रदेशभरि	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	क्षतिको अवस्थालाई मध्यनजरगरी क्लस्टर विशेष विस्तृत विवरण (Cluster Specific Detail Assessment - CSDA) गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा प्रदेशभरि	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	विपद् पश्चात्को पुनःनिर्माण आवश्यकता मूल्याङ्कन (पिडिएनए) गर्न समन्वय तथा सहयोग गर्ने	प्रभावित स्थानीय तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	आवश्यकता भए अलि पक्की संरचना भएका कक्षाकोठा बनाउन सहयोग, समन्वय गर्ने	प्रभावित स्थानीय तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, समूह सदस्य	

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
	परिदृश्यमा आँकलन गरे भन्दा विकराल स्थिति सृजना हुन गएमा परिस्थितिको विश्लेषण गरी आवश्यक योजना तयार गरी लागु गर्ने	प्रभावित स्थानीय तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	क्षतिको आधारमा दीर्घकालिन पुर्ननिर्माण योजना बनाउने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

३.४.४ भूकम्पको प्रतिकार्यमा लैङ्गिक, सामाजिक एवं समावेशिता र अपाङ्गता भएकाहरूको विशिष्ट आवश्यकताको सम्बोधन गर्न क्रियाकलाप र रणनीति

तालिका १२ : भूकम्पको अवस्थामा विशिष्ट आवश्यकताका लागि योजना

क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
अपाङ्ग-मैत्री भौतिक संरचना निर्माण तथा सञ्चालन गर्न समन्वय, सहयोग तथा पैरवी गर्ने	प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, समूह सदस्य	
अपाङ्गता भएका विद्यार्थी अनुकूल हुनेगरी सिकाइ वातावरण तयार गर्न समन्वय, सहयोग तथा पैरवी गर्ने	प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, समूह सदस्य	
अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि पाठ्य तथा सिकाइ सामग्री उपलब्ध गराउन समन्वय, सहयोग तथा पैरवी गर्ने	प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, समूह सदस्य	
अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि विद्यालय सम्मको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्न समन्वय, सहयोग तथा पैरवी गर्ने	प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, समूह सदस्य	

३.४.५ सञ्चार तथा पैरवी योजना

तालिका १३ : पूर्वतयारी चरणमा सञ्चार तथा पैरवी

क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
<ul style="list-style-type: none"> • भूकम्पीय सुरक्षा सम्बन्धी सन्देश तथा कार्यक्रमहरू निर्माण तथा प्रकाशन प्रसारण गर्ने, • विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी सन्देश तथा कार्यक्रमहरू निर्माण तथा प्रसारण गर्ने, • शिक्षा लगायतका सामाजिक विषयमा केन्द्रित सञ्चारमूलक गतिविधिमा विपद व्यवस्थापनको विषय समेट्ने, • बालबालिकाहरूको शारीरिक, मानसिक, लैङ्गिक तथा सामाजिक सुरक्षाको सुनिश्चितता गर्न आवश्यक चेतना अभिवृद्धि तथा संस्थागत प्रवन्ध मिलाउन पैरवी गर्ने 	एफएम रेडियो टेलिभिजन केबल टेलिभिजन प्रिन्ट मिडिया अनलाइन र सामाजिक सञ्जाल	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

तालिका १४ : आपत्कालीन अवस्थामा सञ्चार तथा पैरवी

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
०-७२ घण्टा २ हप्ता - १ महिना १ महिना-३ महिना	आपत्कालीन अवस्थाका बारेमा सञ्चार माध्यमबाट जानकारी दिने - भूकम्प र परकम्पहरू बारे, खुला स्थान र भेला हुने बारे, घाइतेको अवस्था र उद्धारका बारे, शिक्षा निरन्तरता बारे, शीघ्र पुनर्स्थापना बारे - सुनिश्चितता गर्न आवश्यक चेतना अभिवृद्धि तथा संस्थागत प्रवन्ध मिलाउने बारे - मनोपरामर्श सेवा सम्बन्धी	प्रदेशभर, खास गरी प्रभावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

परिच्छेद ४: बाढी तथा पहिरोको परिदृश्य र पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना

४.१ बाढी र पहिरो

नेपालमा साना ठूला गरेर ६,००० भन्दा बढी नदीहरू छन् जसको कूल लम्बाइ करिब ४५ हजार किलोमिटर छ । यस प्रदेशमा नदीको सङ्ख्या करिब १,५०० रहेको अनुमान गरिएको छ । यी नदीहरू स्वच्छ पिउनेपानी, सरसफाइ, सिँचाइ, ऊर्जा उत्पादन, जल यातायातलगायत आर्थिक विकासका मेरुदण्डका रूपमा रहेका छन् । तथापि, यिनै नदीले हरेक वर्षको मनसुनमा जनजीवन अस्तव्यस्त मात्र बनाउँदैनन् तल्लो तटीय क्षेत्रका वेंशी, उपत्यका र अझ तराईमा विनाशलीला मच्चाउँछन् । प्रत्येक वर्षको आषाढ, श्रावण, भाद्र र आश्विनको पहिलो साता गरी करिब साढे तीन महिना आउने बाढीले मानवीय तथा भौतिक सम्पत्तिमा गर्ने क्षति विनाशकारी रहने गरेको छ । गृह मन्त्रालयको विपद् पोर्टलका अनुसार यस प्रदेशमा विगत १० वर्षमा बाढीका ४४९ घटनामा परेर १५१ जनाको मृत्यु, ८४ जना बेपत्ता र २७ जना घाइते भएका छन् भने ११,८५५ परिवार प्रभावित, ७१९ घरमा पूर्ण क्षति र ७,८८९ घरमा आंशिक क्षति पुगेको छ । २४३ गोठ र ७३ पशुचौपायामा क्षति पुगेको र १५ करोड ३३ लाख रुपैयाँ बराबर प्रत्यक्ष आर्थिक क्षति भएको देखिन्छ ।

नेपालमा सामान्यतया: मुसलधारे वा अतिवृष्टि, धेरै दिनसम्म लगातार हुने वर्षा, हिमताल विस्फोटन र पहिरोबाट थुनिएको खोला फुटेर बाढी आउँछ । ग्रीष्मकालीन मनसुन अधिक सक्रिय बनेपछि आषाढ, श्रावण, भाद्र र आश्विन महिनाको मध्यसम्म सबभन्दा धेरै बाढी आउँछ । शिवालिक र मध्य पहाडी भू-भागमा छोटो समयमा हुने मुसलधारे वर्षाका कारण आउने खहरे बाढीबाट धेरै मानवीय क्षति हुने गरेको पाइन्छ । विशेषगरी, चुरे पहाड देखि उत्पन्न खहरेहरूबाट अचानक आउने चञ्चले बाढीले भावर क्षेत्र खतरामा पर्दै गएको छ । यी नदीले प्रायः धार परिवर्तन र धेरै गेग्रयान बगाएर ल्याउने हुँदा तराईमा पटानको समस्या बढेको र तराइका खोला नदीको सतह उकासिन गइ बाढीको प्रकोप थप जटिल बन्दै गएको छ । यसबाट खेती गरिएको बाली नष्ट हुने, कृषियोग्य जमिन मरुभूमिकरण हुने र वस्तीसमेत जोखिममा पर्ने गरेको छ ।

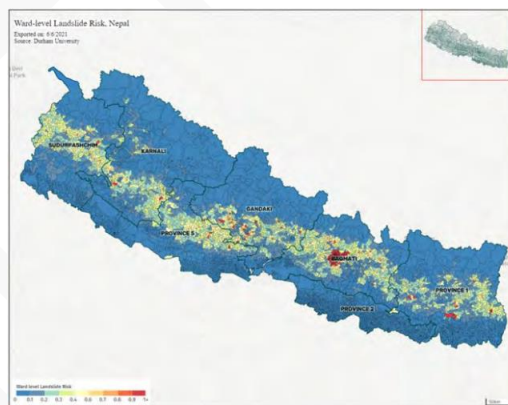
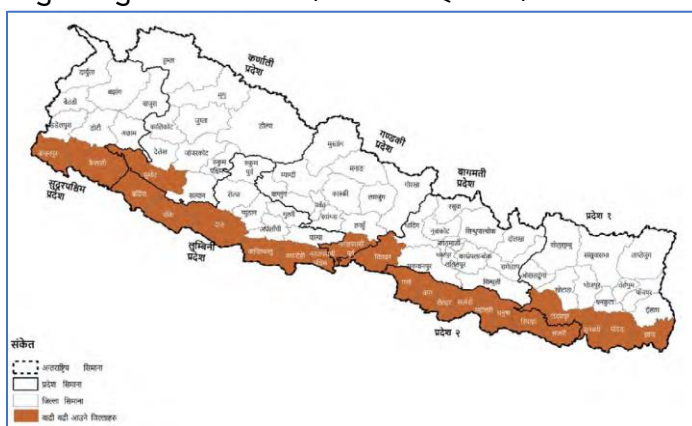
कोशी नदीमा निर्माण भएको बाँध, तटबन्ध त्यसको नियमित मर्मत सम्भारमा भएको कमजोरीका कारण प्रत्येक वर्ष ठूलो क्षति हुने गरेको छ । माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा जलाधार संरक्षणमा भएको कमजोरी र नदी व्यवस्थापनमा देखिएको उदाशीनताले बाढीको जोखिम बढ्दै गएको छ । यस प्रदेशका झापा, मोरङ, सुनसरी र उदयपुर जिल्लामा बाढीको प्रभाव उच्च रहने गर्दछ ।

२०६५ साल भदौ २ गते सप्तकोशीको पूर्वी तटबन्ध फुटेर कोशीको पानी सुनसरीको पश्चिम कुशाहा, श्रीपुर, हरिपुर र लौकही गाउँमा पसेकाले सात हजार ५६३ परिवारका ४२ हजार ७६५ जना स्थानीय विस्थापित भएका थिए भने सुनसरीको खेतीयोग्य ५,५०० हेक्टर जमिन बालुवामा परिणत भएको थियो । सप्तकोशी नदीले १२ किमी कालोपत्र सडक र १३ किमी कच्ची सडक बगाउँदा लामो समयसम्म यातायात अवरुद्ध हुनुका साथै दर्जनौं विद्युतका पोल क्षतिग्रस्त भएका थिए ।

पहिरोका कारण कृषि भूमि, आवास क्षेत्र, राजमार्ग, वन तथा जैविक विविधतामा समेत ठूलो नोक्सान हुने गरेकोछ । विक्रम सम्वत् २०७४ मा नेपालको तराई क्षेत्रमा आएको बाढीले **दुई लाख बीस हजार** बालबालिकाको शिक्षालाई असर पुऱ्याएको थियो । २०७९ सालमा पुनः कोशी नदीको भँगालो उदयपुरतर्फ पसेकोले धेरै ठूलो

क्षति गरेको छ भने अझै पनि यो खतरा टरेको छैन । प्रदेशका उत्तरदक्षिण राजमार्ग, मध्यपहाडी लोकमार्ग, जिल्ला र स्थानीय तहमा भएका कृषि तथा व्यवसायिक सडकमा पुग्ने अवरोधले विशेषगरी आषाढ, श्रावण, भाद्र र आश्विन गरी चार महिना जनजीवन कष्टकर हुने गरेको छ ।

प्राकृतिक प्रकोपका घटनाहरूमध्ये पहिरो समग्र नेपालकै समस्या हो । ८२ प्रतिशत पहाड र हिमाली क्षेत्रले समेटेको यो प्रदेश पहिरोको उच्च जोखिममा छ । विगत १० वर्षको तथ्याङ्कअनुसार प्रदेशमा ६०२ वटा पहिरोमा परेर २१६ जनाको मृत्यु भयो भने ३९ जना बेपत्ता र १२६ जना घाइते भए । यस अवधिमा १,२६६ घरहरू पूर्ण क्षति र १,७९३ घरहरू क्षति भएका थिए । ९७ गोठ र २३१ घरपालुवा पशु नष्ट भएका र ५२ करोड ३२ लाख आर्थिक नोक्सानी भएको थियो । पहाडमा गएको पहिरोका कारण बाढीले बगाएर ल्याउने गेरुयान तराईका खोला नदीमा थुप्रैदा नदीको सतह उठ्नगई बाढीको समस्या बढ्ने र खेतियोग्य उर्वर जमिन बालुवाले पुर्ने गरेको छ । (स्रोत: विपद् पोर्टल)

स्रोत: Durham University/विपद् पोर्टल (bipadportal.gov.np)

बाढी प्रभावित जिल्लाहरू अङ्कित नक्शा

पहिरो प्रभावित जिल्लाहरू अङ्कित नक्शा

स्रोत: मनसुन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य राष्ट्रिय कार्ययोजना - २०७९

४.२ बाढी पहिरोबाट शिक्षाक्षेत्रमा परेको असर

बाढी पहिरोको प्रकोपले गर्दा बालबालिकाहरू समेत धेरै जोखिममा रहेका छन् । शिक्षा क्षेत्रमा गरेको लगानीमा नराम्ररी असर परेहेको छ र बर्षेनी महिना दिन सम्म विद्यालयहरू बन्द भइरहेका छन् । बाढीको समयमा विद्यालयलाई नै आश्रय स्थलको रूपमा प्रयोग समेत भइरहेको छ र यातायात अवरुद्ध भई पठनपाठन बन्द हुने बाध्यता रहेको छ । जसको असर प्रत्यक्षरूपमा सिकाई उपलब्धि तथा शिक्षाको गुणस्तरीयतामा हास आउनु हो । तसर्थ यस अवस्थामा स्थानीय तह तथा सम्बन्धित सबै सरोकारवालहरू सँग प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य गरी शैक्षिक कृयाकलापहरूलाई निरन्तरता दिनु अति आवश्यक हुन्छ । यसका लागि वैकल्पिक विधिहरूको पहिचान गरी सो समयमा तत्काल प्रभावकारी रूपमा शैक्षिक कृयाकलापहरू सुचारु राख्नु अति आवश्यक हुन्छ ।

विगतका वर्षहरूको विपद्को अवस्थालाई मध्यनजर गरेर बाढी तथा डुवान र पहिरोबाट प्रदेशमा करीव २८ प्रतिशत विद्यालयहरूमा प्रभावित हुन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ । विद्यालयहरू प्रभावित भई कक्षा सञ्चालन गर्न कठिनाई हुने र कतिपय विद्यालयहरू आश्रय स्थलको रूपमा प्रयोग हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

क्षतिको सन्दर्भमा विद्यालयमा माटो बगाएर ल्याई पुर्ने, विद्यालय बगाउने, शैक्षिक सामग्रीहरूको क्षति हुने, टेबल डेस्क बेन्चहरू, दराजहरू क्षति हुने, बालबालिकाहरूको पुस्तकहरू बगाउने, भिज्ने, विद्यालयका शौचालयहरू र खानेपानीमा क्षति हुने साथै विद्यालय जान आउन कठिन हुने अवस्था सृजना हुने अनुमान गरिएको छ ।

यसबाट तल उल्लेखित संख्यामा बालबालिकाहरूको पढाई अवरुद्ध हुन सक्ने देखिन्छ । बाढी तथा डुबानका कारण बालबालिकाहरूमा झाडापखालाको महामारी पनि फैलिन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

विक्रम सम्वत् २०७४ जत्रै बाढी पहिरो तथा डुवान यस प्रदेशमा आएको अवस्थामा १४ जिल्लाका ७२२३ मध्ये १४४५ विद्यालयमा असर गरि १५ दिन भन्दा बढी पठनपाठन बन्द हुने अनुमान गरिएको छ ।

समुदायमा एवं शिक्षक र कर्मचारीहरूलाई समेत बाढी पहिरोको प्रभाव पर्ने हुँदा सामान्य अवस्थामा फर्काउन दुई हप्ता भन्दा धेरै समय लाग्न सक्नेछ ।

तालिका १५ : बाढी पहिरोबाट प्रभावित जनसंख्याको सारांश विवरण

तह	विद्यालय संख्या	बालबालिकाको संख्या	प्रतिशत	प्रभावित हुने %	प्रभावित हुन सक्ने विद्यालय	प्रभावित हुन सक्ने बालबालिका
बालविकास केन्द्र	३२३	१,७१,४७५	१२.९०	४%	१३	६,८५९
१ देखि ८	४,८३६	८,५५,१९४	६४.३३	२०%	९६७	१,७१,०३९
९ देखि १२	२,०६४	३,०२,७७९	२२.७७	१०%	२०६	३०,२७८
जम्मा	७,२२३	१३,२९,४४८	१००		१,४४५	२,०८,१७६

नोट: २८ प्रतिशत भन्दा बढीको क्षति भएमा संघीय सरकारको सहयोग आह्वान गरिने छ ।

४.३ बाढीको प्रतिकार्य रणनीति

प्रदेश शिक्षा समूहले ०००० विद्यार्थीको पठनपाठन सुचारु गर्न सहयोग गर्ने गरी तयारी गरेको छ। बाँकी सम्बन्धित स्थानीय तहको स्रोतसाधनबाट हुने अपेक्षा गरिएको छ । अन्य रणनीति भूकम्पको विपद्मा अपनाइने जस्तै हुनेछ ।

परिदृश्य अनुसारको बाढीको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि प्रदेश शिक्षा समूहका मुख्य रणनीतिक क्रियाकलापहरू देहायबमोजिम हुनेछन् ।

- (१) जल तथा मौसम विज्ञान विभागबाट जारी गरिने वर्षा तथा बाढीको पूर्वानुमानका आधारमा सम्बन्धित समुदाय तथा शैक्षिक संस्थाहरूलाई सजग र सतर्क रहन सूचित गर्ने,
- (२) भारी वर्षा तथा बाढी, पहिरोको सम्भावित प्रभाव अनुमानका आधारमा उच्च जोखिममा रहेका विद्यालयमा पठनपाठन सावधानीपूर्वक सञ्चालन गर्न वा बन्द गर्न सूचित गर्ने,
- (३) बाढी पछिको समय अवधिमा (० समय देखि ३ महिना) क्रमशः गर्नुपर्ने क्रियाकलाप र समूहका सदस्यको जिम्मेवारी निर्धारण गरी कार्यान्वयन गर्ने,
- (४) बाढी, पहिरो गएपछि प्रभावित क्षेत्रका विद्यालयको द्रुत लेखाजोखा गरी क्षतिको मूल्याङ्कन गर्ने र विद्यालय भवन र परिसरलाई सुरक्षित र असुरक्षित वर्गमा छुट्याउन आवश्यक सहायता परिचालन गर्ने,
- (५) शैक्षिक सामग्रीमा भएको क्षति र पठनपाठन निरन्तर गर्न चाहिने शैक्षिक सामग्रीको लेखाजोखा गर्न आवश्यक सहायता परिचालन गर्ने,
- (६) सुरक्षित स्थानमा आवश्यक आधारभूत सेवा सुविधा सहितका अपाङ्गता भएका बालबालिका र किशोरकिशोरी समेतलाई उपयुक्त हुने गरी अस्थायी कक्षाकोठा (TCs) वा अस्थायी सिकाइ केन्द्र वा

- अनलाइन सिकाइ केन्द्र वा भर्चुअल कक्षा स्थापना तथा सञ्चालन गर्न आवश्यक सामग्री, प्राविधिक तथा आर्थिक परिचालन गर्ने,
- (७) स्थानीय तहमा आपत्कालीन शैक्षिक सामग्री परिपूर्ति गर्न आवश्यक समन्वय तथा सहयोग गर्ने,
- (८) शिक्षक तथा सहजकर्तालाई आवश्यक अनुशिक्षण र परामर्श प्रदान गर्ने,
- (९) विद्यालय र पठनपाठन पुनःसञ्चालन गर्न समुदाय परिचालन गर्न स्थानीय तहलाई सहयोग गर्ने,
- (१०) शिक्षाक्षेत्रको मानवीय सहायता र आपत्कालीन पठनपाठन र सिकाइ सञ्चालनमा अन्तर्राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्ड (Inter Agency Network for Education in Emergencies - INEE Standards) पालना गर्ने, गराउने,
- (११) प्रभावित परिवारहरूको मानवीय आवश्यकता परिपूर्ति साथै बालबालिकाको संरक्षण, सरसफाइ, सरसामान, आश्रय, स्वास्थ्य र पोषण जस्ता साझा सरोकारका सवाल सम्बोधन गर्न सम्बन्धित समूहसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,
- (१२) अन्तर्राष्ट्रिय सहायता परिचालन भएको अवस्थामा सम्बन्धित संघ, संस्थासँग समन्वय गर्न सहजीकरण गर्ने,
- (१३) मानवीय सहायता परिचालन र शैक्षिक सामग्री आपूर्ति गर्दा यथोचितरूपमा सामग्री, नगद, प्रविधि तथा अन्य उपाय अवलम्बन गर्ने ।

४.४ बाढी पहिरोको लागि शिक्षा क्षेत्रको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना

अपुग स्रोतसाधन र क्षमताको परिपूर्ति गर्न परिदृश्य १ भूकम्पमा गरिए बमोजिमका रणनीति अवलम्बन गरिने छ। परिदृश्य बमोजिमको बाढी पहिरोको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य गर्न आधारभूत पूर्वतयारी, पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी तथा अग्रिम कार्य साथै प्रतिकार्य योजना निम्न बमोजिम तयार गरिएको छ ।

४.४.१ आधारभूत र सामान्य पूर्वतयारी कार्ययोजना (General Preparedness)

तालिका १6 : आधारभूत तथा सामान्य पूर्वतयारी कार्ययोजना

क्रियाकलाप	आवश्यकता	स्थान	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय	बजेट/ स्रोत
१ अन्तरसमूह तथा समुदाय, स्थानीय तह, जिल्ला, प्रदेश र संघीय तहबिचमा प्रभावकारी सञ्चार प्रणालीको स्थापना (पैरवी योजनामा समावेश गर्ने)					
सम्भावित बाढी पहिरो प्रभावित जिल्लाका स्थानीय तह, शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ (शि.वि.तथा स.ई.) जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति (DDMC), शिक्षा विकास निर्देशनालय, सामाजिक विकास मन्त्रालय, जिल्ला तथा प्रदेश आपत्कालीन कार्य सञ्चालन केन्द्र (DEOC/PEOC), जिल्ला तथा प्रदेशस्तरका शिक्षा समूह (Education Cluster) का सदस्य संस्थाहरूका सम्पर्क व्यक्तिहरूको विवरण संकलन, व्यवस्थापन र अद्यावधिक गर्ने ।	१ सेट	प्रदेश तहमा	जेठ मसान्त भित्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
प्रदेशमा क्रियाशिल अन्य विषयक्षेत्रगत समूहका सम्पर्क व्यक्तिहरूको विवरण संकलन, व्यवस्थापन र अद्यावधिक गर्ने ।	१ सेट	प्रदेश तहमा	जेठ मसान्त भित्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
प्रदेशमा अन्तरसमूह तथा अन्तरतहगत सञ्चार प्रणालीको परीक्षण गर्ने	कम्तिमा १ पटक र थप	प्रदेश तहमा	जेठ मसान्त भित्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
विभिन्न विपद्का सम्भावित जोखिम र सो को न्यूनीकरणका लागि पूर्वतयारी गर्न आवश्यकता अनुसार नियमित बैठक, छलफल तथा अतरक्रिया गर्न जिल्ला, स्थानीय तह, विद्यालय तथा सहयोगी संघसंस्थाहरूलाई परिपत्र, सूचना जारी गर्ने	आवश्यकता अनुसार		जेठ मसान्त भित्र	समूह नेतृत्व	
२ स्थानीय तह र जिल्लास्तरका शिक्षा समूह (Education Cluster) लाई विपद् पूर्वतयारीका लागि आवश्यक सहयोग गर्ने ।					
स्थानीय, जिल्ला शिक्षा समूह (Education cluster) सँग समन्वय गरी जिम्मेवारी निर्धारण र बाँडफाँड गर्ने ।	१	प्रदेश र स्थानीय तहमा	जेठ मसान्त भित्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

क्रियाकलाप	आवश्यकता	स्थान	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय	बजेट/ स्रोत
माग भए बमोजिम जिल्ला तथा स्थानीय तहलाई योजना तर्जुमा गर्न प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने ।		स्थानीय तहमा	जेठ मसान्त भित्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
योजना कार्यान्वयन गर्नका लागि क्षमता विकास गर्न माग भए बमोजिम जिल्ला तथा स्थानीय तहलाई प्राविधिक तथा अन्य सहयोग उपलब्ध गराउने ।		स्थानीय तहमा	जेठ मसान्त भित्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
३ सामग्री र प्रविधिको आपूर्ति तथा भण्डारण					
स्थानीय तह, जिल्ला, प्रदेशमा उपलब्ध र अपुग Student Kit, School Kit, ECD Kit, स्वअध्ययन सामग्री जस्ता सामग्रीहरूको परिमाण अद्यावधिक गर्ने ।		प्रदेश तहमा	जेठ मसान्त भित्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
नेपाल सरकारका विभिन्न निकायहरूबाट उत्पादन र विकास भएका एवं शिक्षा समूह (Education Cluster) का सदस्य संस्थाहरूसँग उपलब्ध शैक्षिक सामग्रीहरू, सामग्री भण्डारण गरेको स्थान र जनशक्तिको अभिलेख अद्यावधिक राख्ने ।		प्रदेश तहमा	बैशाख मसान्त भित्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
प्रभावित जिल्लाका विद्यालयहरूका लागि आवश्यकता अनुसारको पाठ्य सामग्री तथा बैकल्पिक सिकाइ सामग्रीहरूको प्रबन्ध मिलाउन आवश्यकता अनुसार सहयोग गर्ने ।		प्रभावित स्थानीय तह	जेठ मसान्त भित्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
सामग्री राहतको विकल्पको रूपमा (संस्था र विद्यालयबीच) नगद राहत उपलब्ध गराउनको लागि मार्गदर्शन तयार गर्ने ।	१	प्रदेश तहमा	आ.व २०७९/८० मा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
वास (WASH) तथा आवास बन्दोबस्ती क्लस्टरसँग समन्वय गरी विद्यालयका लागि आवश्यक पर्ने आपत्कालीन खानेपानी, सरसफाईका सामग्रीहरू भए नभएको सुनिश्चित गर्ने ।					
सबै सरोकारवालाहरूलाई शैक्षिक आपत्कालीन कोष खडा गर्न अनुरोध गर्ने।					
आपत्कालीन सामग्रीहरूको उपलब्धताका लागि व्यापारीहरूसँग पहिले नै विपद्को समयमा सामग्री उपलब्ध गराउन पूर्व सम्झौता गर्ने ।					
4 मनसुनबाट उत्पन्न हुन सक्ने आपत्कालीन अवस्थाबारे अभिमुखीकरण वा सचेतना कार्यक्रमको सञ्चालन गर्ने					

क्रियाकलाप	आवश्यकता	स्थान	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय	बजेट/ स्रोत
विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि स्थानीयतहको शिक्षा समूह र शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्न माग भए बमोजिम स्थानीय तहलाई सहयोग गर्ने ।	माग भए बमोजिम	आवश्यक स्थानीय तहमा	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
देहायका विषयमा समुदाय, वि. व्य. स., शिक्षक, अभिभावक संघहरूको भूमिका तथा जिम्मेवारी सम्बन्धी Public Service Announcement (PSA) तयार गरी प्रसारण गर्ने (१) विद्यालय सुरक्षा योजना, विपद् जोखिम न्यूनीकरण/अल्पिकरण, (२) बाढीले थुपारेको फोहोरको सरसफाइ, (३) अस्थायी सिकाइ कक्षा निर्माण तथा सञ्चालन र मर्मत संभार (४) शिक्षक तथा विद्यार्थी विद्यालयसम्म पुग्नका लागि सुरक्षित अन्य वैकल्पिक बाटोहरूको खोजी र प्रयोग गर्ने बारे,	आवश्यकता मूल्याङ्कन गरी	प्रदेश तहमा तयार गरी सबै स्थानीय तहमा प्रशारण गर्ने	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व र सदस्यहरू	
विद्यालयलाई आश्रयस्थलको रूपमा प्रयोग गर्न नदिन अन्य उपयुक्त आश्रयस्थलको खोजी र व्यवस्थापन गर्न समुदाय, स्थानीय तह तथा जिल्लालाई आवश्यक समन्वय, सहयोग र पैरवी गर्ने ।		प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
शिक्षकहरूलाई खोज तथा उद्धार कार्यमा खटाउँदा र विद्यालयलाई आश्रयस्थलको रूपमा प्रयोग गर्दा त्यसबाट विद्यालयको पठनपाठनमा प्रतिकूल असर पर्न नदिन अपनाउन पर्ने उपायहरू बारे शिक्षकहरूलाई PSA/ Online Learning Materials का माध्यमबाट सचेतना/अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन तथा पैरवी गर्ने ।		प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
शिक्षक तथा विद्यार्थी विद्यालयसम्म पुग्नका लागि सुरक्षित अन्य वैकल्पिक बाटोहरूको खोजी र प्रयोगको व्यवस्था मिलाउने ।		प्रभावित स्थानीय तह	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
5 जनशक्ति विकास गर्न क्षमता अभिवृद्धि/तालिम, नमूना अभ्यास कार्यक्रमहरूको सञ्चालन					
शिक्षा समूहका सदस्यहरू, शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, स्थानीय तह, वि.व्य.स., शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूलाई विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा अस्थायी सिकाइ केन्द्र, कक्षा व्यवस्थापन र स्थापनाको मार्गदर्शन तथा	आवश्यकता अनुसार	प्रदेश तहमा प्रकाशन गरी प्रभावित	निरन्तर क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	

क्रियाकलाप	आवश्यकता	स्थान	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय	बजेट/ स्रोत
आपत्कालीन अवस्थाको शिक्षाका शैक्षिक सामग्रीहरूको वितरण र व्यवस्थापन सम्बन्धमा प्रत्यक्ष वा अनलाइन जस्ता अन्य वैकल्पिक माध्यमबाट अभिमुखीकरण गर्न आवश्यक पाठ्यक्रम, तालिम, दिग्दर्शन तथा तालिम सामग्रीहरूको विकास, प्रकाशन र वितरण		स्थानीय तहमा वितरण गर्ने			
प्रदेश शिक्षा समूह तथा स्थानीय तहलाई शिक्षा समूहको गठन तथा परिचालन सम्बन्धी अभिमुखीकरण तथा अभ्यास	१४	प्रदेशभर	निरन्तर क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
जिल्ला र स्थानीय तहमा शिक्षा समूहलाई विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा सम्बन्धी तालिम जिल्लागत रूपमा	१४	प्रदेशभर	निरन्तर क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
शिक्षा समूहका सदस्यहरूलाई आपत्कालीन अवस्थामा पालना गर्नुपर्ने आचारसंहिता (Code of Conduct) को पालना, सञ्चारमाध्यमसँग प्रस्तुत हुने तरिका सम्बन्धी सूचना तथा सन्देशहरू सम्प्रेषण गर्ने सम्बन्धमा प्रदेश स्तरीय अभिमुखीकरण	१	प्रदेशभर	निरन्तर क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
क्षतिको विवरण संकलन गर्नका लागि सूचना फारमहरू भर्ने सीप विकासको लागि शिक्षक/DRR Focal Person हरूलाई प्रदेशगत अभिमुखीकरण	१	प्रदेशभर	निरन्तर क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
शिक्षक, कर्मचारी तथा विद्यार्थीहरूलाई प्राथमिक उपचार तालिम र उपचार सामग्रीहरूको व्यवस्थापन गर्दै कृत्रिम घटना अभ्यास तथा नमूना पठनपाठन सञ्चालन गर्ने जिल्लागत तालिम	१४	प्रदेशभर	निरन्तर क्रमशः	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
आपत्कालीन सामग्रीहरूको उपलब्धताका लागि व्यापारीहरूसँग पहिले नै विपद्को समयमा सामग्री उपलब्ध गराउन पूर्व सम्झौता गर्ने ।					
प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (IRA), बहुक्षेत्रगत प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (MIRA) र क्लस्टर विशेष विस्तृत विवरण (Cluster Specific Detail Assessment - CSDA) सम्बन्धी सूचना संकलनका बारेमा तालिम दिने ।					
स्थानीय तहमा रहेका मनोसामाजिक परामर्शदाताहरूको तथ्याङ्क संकलन गर्ने र आवश्यकता अनुसार तालिम सञ्चालन गर्ने					
6 अस्थायी सिकाइ केन्द्र/कक्षाकोठा निर्माणका लागि स्थान छनोट गर्ने					

क्रियाकलाप	आवश्यकता	स्थान	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय	बजेट/ स्रोत
अस्थायी सिकाइ केन्द्र/कक्षाकोठा निर्माणका लागि प्राथमिक र वैकल्पिक स्थानको पहिचान तथा छनोट गर्न समन्वय, सहयोग तथा पैरवी गर्ने	आवश्यकता अनुसार	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
अस्थायी सिकाइ केन्द्रमा पहुँच मार्ग तथा खानेपानी, शौचालय लगायतका सेवा सुविधाको व्यवस्था गर्न समन्वय, सहयोग र पैरवी गर्ने	आवश्यकता अनुसार	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
अस्थायी सिकाइ केन्द्र निर्माण सामग्रीको आपूर्ति तथा भण्डारण (हरेक पालिकामा) गर्न जिल्लासँग समन्वय गरी स्थानीय तहलाई आवश्यक सहयोग गर्ने	आवश्यकता अनुसार	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
प्रदेश स्तरमा रहेका बाढी तथा डुबानको जोखिममा रहेका विद्यालयहरूमा बाढी तथा डुबानको प्रतिकार्य र पूर्वतयारी योजना तयार गर्न लगाउने र विद्यालय सुधार योजनामा समावेश गर्न लगाउने ।					

४.४.२ पूर्वानुमान एवं परिदृश्यमा आधारित पूर्वतयारी र अग्रिम प्रतिकार्य योजना

मौसमी परिदृश्य पूर्वानुमान: हरेक वर्ष जल तथा मौसम विज्ञान विभाग अन्तरगत मौसम पूर्वानुमान महाशाखाले मनसुनी वर्षा र बाढी पहिरोको बारेमा पूर्वानुमान गरेको हुन्छ । यसलाई आधार मानेर जल तथा मौसम विज्ञान विभागले जारी गर्ने १५ दिने तथा ७ दिने मौसम पूर्वानुमानमा आधारित भई गरिने क्रियाकलापहरूको क्रमागत सूची तालिका १७ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १७ : मौसम पूर्वानुमानमा आधारित बाढीको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना

समय अवधि र क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
२ हप्ताअघि पूर्वसूचना पाए पछि			
मौसम पूर्वानुमान अनुसार अत्यधिक वर्षा भई बाढी आउनसक्ने अवस्था वा खराब मौसमको कारण हावाहुरी आउन सक्ने सम्भावना भएमा प्रदेश शिक्षा समूहको बैठक बस्ने	विराटनगर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
अत्यधिक वर्षा भई बाढी आउनसक्ने अवस्था वा खराब मौसमको कारण हावाहुरी आउन सक्ने सम्भावना भएमा जल तथा मौसम विज्ञान विभागसँग समन्वय गरी विद्यालयहरूलाई सूचना जारी गर्ने ।	संभावित प्रकोप क्षेत्रमा	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र	
विपद् हुन सक्ने सम्भावना देखिएमा सबै तहका सरोकारवालालाई तयारी अवस्थामा रहन आवश्यक समन्वय र आग्रह गर्ने ।	प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

समय अवधि र क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
सिकाइ निरन्तरताका लागि सम्बन्धित सबैलाई आवश्यक तयारी गर्न समन्वय तथा सहयोग गर्ने ।	सम्भावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
३ दिन (72 घण्टा) पहिले पूर्वानुमान पाए पछि			
मौसम पूर्वानुमान अनुसार अत्यधिक वर्षा भई बाढी आउनसक्ने अवस्था वा खराव मौसमको कारण हावाहुरी आउन सक्ने सम्भावना भएमा प्रदेश शिक्षा समूहको बैठक बस्ने	विराटनगर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
अत्यधिक वर्षा भई बाढी आउन सक्ने अवस्था वा खराव मौसमको कारण हावाहुरी आउन सक्ने सम्भावना भएमा सूचना जारी गर्ने ।	प्रकोप संभावित क्षेत्रमा	सामाजिक विकास मन्त्रालय	
विपद् हुनसक्ने सम्भावना भएको सूचना जारी भएमा समूह सदस्यहरूलाई प्रभावित स्थानमा परिचालनका लागि समूहको बैठक बस्ने ।	विराटनगर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
सिकाइ निरन्तरताका लागि सम्बन्धित सबैलाई आवश्यक तयारी पुरा गर्न समन्वय तथा सहयोग गर्ने ।	सम्भावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
२४ घण्टा पहिले पूर्वसूचना पाएपछि			
अत्यधिक वर्षा भई बाढी आउनसक्ने अवस्था वा खराव मौसमको कारण हावाहुरी आउनसक्ने सम्भावना भएमा सूचना जारी गर्ने ।	प्रकोप संभावित क्षेत्रमा	सामाजिक विकास मन्त्रालय	
विपद् हुनसक्ने सम्भावना देखिएमा सबै तहका शिक्षा समूहलाई तयारी अवस्थामा रहन समन्वय र आग्रह गर्ने ।	प्रकोप संभावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
विपद् हुनसक्ने सम्भावना देखिएका क्षेत्रका स्थानीय तह साथै विद्यालयलाई तयारी अवस्थामा रहन समन्वय र आग्रह गर्ने ।	प्रकोप संभावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
जोखिम क्षेत्रका विद्यालयमा पठनपाठन स्थगन गर्न आवश्यक देखिए स्थानीय तहलाई आव्हवान तथा समन्वय गर्ने ।	प्रकोप संभावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व	
घटनापूर्व पूर्वसूचना वा चेतावनी पाएपछि			
प्रदेश शिक्षा समूहको बैठक बस्ने र अग्रिम प्रतिकार्य योजना लागु गर्न समन्वय गर्ने ।	प्रदेश र स्थानीय तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
आवश्यकता अनुसार विद्यालय बन्द गर्न र अन्य सुरक्षा उपाय अपनाउन सम्बन्धित जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति र स्थानीय तहलाई आव्हवान गरी सूचना गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

समय अवधि र क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
विद्यालय क्षेत्रको लागि उद्धार टोली तयारी अवस्थामा रहन आवश्यक समन्वय गर्ने	प्रभावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
जोखिममा रहेका विद्यालयका सामग्री सुरक्षित स्थानमा सार्न र अन्य सुरक्षा उपाय अपनाउन सूचना जारी गर्ने।	प्रभावित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

४.४.३ बाढी तथा पहिरोको प्रतिकार्य योजना

तालिका १४ : बाढीको लागि प्रतिकार्य योजना

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
०-७२ घण्टा (परिदृश्य)				
विद्यालय सञ्चालन भैरहेको समयमा बाढी गएको अवस्थामा	बाढीको घटना भएको क्षेत्रमा सम्पर्क गरी वस्तुस्थितिको जानकारी लिने ।	प्रभावित क्षेत्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	प्रदेश शिक्षा समूहको बैठक बसेर अवस्थाको विश्लेषण गर्ने ।	प्रदेश तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	प्रदेश शिक्षा समूहको सहायता आवश्यक पर्ने क्षेत्र र परिमाण आँकलन गर्ने ।	प्रदेश तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	तत्काल उद्धार राहतका लागि स्थानीय, जिल्ला तथा प्रदेश समूह परिचालन गर्न सहजीकरण, समन्वय र सहयोग गर्ने ।	प्रभावित स्थानीय तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	ईरा टोली परिचालन गर्न तयारी गर्न प्रदेश, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति तथा स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने ।	प्रभावित स्थानीय तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	थप उद्धार आवश्यक भए सुरक्षा निकाय र स्वयंसेवक परिचालन गर्न आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालयसँग समन्वय गर्ने ।	प्रदेश तह	समूह नेतृत्व	
	प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (IRA) गर्ने फाराम प्रयोग गरी तोकिएको विधि अवलम्बन गरी शिक्षाक्षेत्रको क्षति र तत्कालीन आवश्यकताको द्रुत मूल्याङ्कन गर्ने, गराउन समन्वय तथा सहयोग गर्ने	प्रदेश तह, प्रभावित क्षेत्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
विद्यालय चलेको वा	क्षति र प्रभावको बारेमा सूचना सङ्कलन गर्ने	प्रभावित क्षेत्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
	समूहको आपत्कालीन बैठक बस्ने	प्रदेश तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	कार्यदलहरू सक्रिय बनाउने	प्रदेश तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
नचलेको अवस्थामा	विद्यालय, स्थानीय तह, जिल्लाबाट अवस्थाको जानकारी लिने	प्रभावित क्षेत्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
	शिक्षा क्षेत्रको खोज तथा उद्धार कार्यको निगरानी गर्ने ।	प्रभावित क्षेत्र	प्रदेश शिक्षा समूह	
	विद्यालयमा खोज तथा उद्धारको समन्वय गर्ने	प्रदेश तह तथा प्रभावित क्षेत्र	समूह नेतृत्व	
	अवस्था विश्लेषण गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने	प्रदेश तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	स्थानीय तहबाट माग भए बमोजिम प्रभावित क्षेत्रमा जनशक्ति खटाउने	प्रभावित क्षेत्रका स्थानीय तह	समूह नेतृत्व	
७२ घण्टा - २ हप्ता				
	प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (IRA) गर्ने फाराम प्रयोग गरी तोकिएको विधि अवलम्बन गरी शिक्षाक्षेत्रको क्षति र तत्कालीन आवश्यकताको द्रुत मूल्याङ्कन गर्ने, गराउन समन्वय तथा सहयोग गर्ने	प्रदेश तह, प्रभावित क्षेत्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
	लेखाजोखाबाट प्राप्त जानकारी विश्लेषण गर्ने	प्रदेश तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	सहायताको आवश्यकता पत्ता लगाउने	प्रदेश तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
	तत्काल सहयोगको योजना बनाई लागू गर्ने	प्रदेश तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
	अन्य संस्था समूहसँग समन्वय गर्ने	प्रदेश तह	सम्पर्क व्यक्तिहरू	
	आवश्यक भए अन्तर्राष्ट्रिय सहायता माग्न संघीय सरकारमा अपिल तयार गर्ने	प्रदेश तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	कामको प्रतिवेदन र अवस्थाको बारेमा सार्वजनिक जानकारी गराउने	सबै तह	समूह नेतृत्व	
	पठनपाठन, कक्षा सञ्चालन गर्न समन्वय तथा सहयोग गर्ने	प्रदेश तह तथा प्रभावित स्थानीय तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
	जनशक्ति तथा सामग्रीहरू सम्बन्धित विद्यालय, अस्थायी क्याम्पमा पठाउने	प्रभावित स्थानीय तह	समूह नेतृत्व	
	स्थानीय रहनसहनको सम्मान गर्न र बाध्यतामा पारी धर्म परिवर्तन नगर्न नगराउन सबै सहयताकर्मीलाई निर्देश गर्ने	प्रदेशभर	समूह नेतृत्व	
बहुक्षेत्रगत द्रुत लेखाजोखा (MIRA)	फाराम प्रयोग गरी तोकिएको विधि अवलम्बन गरी शिक्षाक्षेत्रको क्षति र बहुक्षेत्रगत आवश्यकताको द्रुत मूल्याङ्कन गर्न समन्वय तथा सहयोग गर्ने ।	प्रभावित क्षेत्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	संघीय शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्रलाई क्षतिको सूचना तथा सहयोगको अनुरोध निरन्तर रुपमा पठाउने ।			
	बालबालिकाहरूलाई विद्यालय फर्कने वातावरण तयार गर्न र भयरहित वातावरण तयार गर्न सहयोग गर्ने ।			
	बालबालिकाहरूलाई मनोसामाजिक परामर्श दिने कार्यमा सहयोग गर्ने ।			
	स्थानीय तहलाई आवश्यक पर्ने शैक्षिक सामग्रीहरू वितरण गर्न सहयोग गर्ने (इसिसिडी किट, विद्यार्थी किट, ...) ।			
	स्थानीय तहलाई आवश्यक पर्ने अस्थायी सिकाई केन्द्र तयार गर्न आवश्यक पर्ने सामग्रीहरू वितरण गर्न सहयोग गर्ने (तारपोलिन सिट, सेल्टर किट र नगद) ।			
	बालबालिकाहरूलाई आवश्यक पर्ने कापी, कलम, किताब, झोला, ड्रेसहरू, नयाँ विद्यालय किट वितरण गर्न सहयोग गर्ने ।			
	विद्यालयमा आवश्यक पर्ने पानी, शौचालयको व्यवस्था भए नभएको सुनिश्चित गर्ने साथै सहयोग गर्ने (अस्थायी शौचालयका सामग्री, प्यान, सावुन) ।			
	विद्यालयहरू सञ्चालन भए नभएको सुनिश्चित गर्ने ।			

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
२ हप्ता-४ हप्ता				
	विद्यालय सञ्चालन गर्न स्थानीय तह र विद्यालयलाई सहयोग गर्ने	स्थानीय तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
	अस्थायी कक्षा, इसिडि र अरु शैक्षिक क्रियाकलाप चलाउन समन्वय गर्ने	स्थानीय तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
	आवश्यक भए अनलाइन कक्षा चलाउन सहयोग गर्ने ।	आवश्यक स्थानीय तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
	अनुगमन गरी स्थितिको विश्लेषण गर्ने ।	प्रभावित स्थानीय तहमा	अनुगमन समिति/टोली	
	आवश्यक भएका स्थानीय तह, विद्यालयमा नगद, सामग्री प्रवाह गर्न समन्वय तथा सहयोग गर्ने ।	प्रभावित स्थानीय तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
	जनशक्ति अपुग भएका ठाउँमा शिक्षक तथा अन्य सहायताकर्मी पठाउने ।	आवश्यक स्थानीय तहमा	शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र	
	स्थानीय रहनसहनको सम्मान गर्न र धर्मान्तरण नगर्न नगराउन सबै सहायताकर्मीलाई निर्देश गर्ने ।	प्रदेशभर	समूह नेतृत्व	
	फाराम प्रयोग गरी तोकिएको विधि अवलम्बन गरी शिक्षाक्षेत्रको क्षति र बहुक्षेत्रगत आवश्यकताको द्रुत मूल्याङ्कन गर्न समन्वय तथा सहयोग गर्ने ।	प्रभावित क्षेत्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
१ महिना-३ महिना				
	अस्थायी कक्षा र इसिडि चलाउन सहयोग गर्ने	प्रभावित स्थानीय तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
	क्षतिको अवस्थालाई मध्यनजरगरी क्लस्टर विशेष विस्तृत लेखाजोखा (Cluster Specific Detail Assessment - CSDA) गरी आवश्यक सूचना सङ्कलन गर्ने	प्रदेश तह, प्रभावित क्षेत्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
	सूचना विश्लेषण, प्रकाशन र सम्प्रेषण गर्ने	प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
	आवश्यकता भए पक्की संरचना भएका कक्षाकोठा बनाउन सहयोग, समन्वय गर्ने	प्रभावित क्षेत्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
	विपद् पश्चात्को पुनःनिर्माण आवश्यकता मूल्याङ्कन (पिडिएनए) गर्न सघाउने	प्रदेश तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	पुनर्लाभका लागि प्रदेशको स्रोत कमी हुन गएमा संघीय सरकारसंग समन्वय गरी कार्यान्वयन गर्ने ।			

४.४.४ बाढी पहिरोको विपद् प्रतिकार्यमा लैङ्गिक, सामाजिक एवं समावेशिता र अपाङ्गता भएकाहरूको विशिष्ट आवश्यकता सम्बोधन गर्न क्रियाकलाप र रणनीति

तालिका १९ : बाढी विपद्को अवस्थामा विशिष्ट आवश्यकताका सम्बोधन गर्नको लागि योजना

क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
भौतिक संरचना तथा आधारभूत सेवा अपाङ्ग-मैत्री निर्माण तथा सञ्चालन गर्न समन्वय, सहयोग तथा पैरवी गर्ने ।	विद्यालय तथा अस्थायी सिकाइ केन्द्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि उचित सिकाइ वातावरण तयार गर्न समन्वय, सहयोग तथा पैरवी गर्ने ।	सबै स्थानीय तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि पाठ्य सामग्री उपलब्ध गराउने	प्रभावित क्षेत्र भरिमा	समूह नेतृत्व	
अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि विद्यालय सम्मको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्न समन्वय, सहयोग तथा पैरवी गर्ने ।	सबै स्थानीय तहमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	

४.४.५ सञ्चार तथा पैरवी योजना

तालिका २० : बाढीको पूर्वतयारी चरणमा गरिने सञ्चार तथा पैरवीसम्बन्धी क्रियाकलापको योजना

(क) पूर्वतयारी चरणमा सञ्चार तथा पैरवी

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान/माध्यम	जिम्मेवार निकाय	बजेट
सामान्य अवस्थामा	<ul style="list-style-type: none"> बाढी पहिरोको जोखिम र सुरक्षा सम्बन्धी सन्देश तथा कार्यक्रमहरू निर्माण तथा प्रकाशन प्रसारण गर्ने विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी सन्देश, कार्यक्रमहरू निर्माण तथा प्रसारण गर्ने शिक्षा लगायतका सामाजिक विषयमा केन्द्रित सञ्चारमूलक गतिविधिमा विपद् व्यवस्थापनको विषय समेट्ने अपाङ्ग तथा लैङ्गिकमैत्री विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका बारेमा सचेतना जगाउने जोखिममा रहेका समूह (जस्तै:- विभिन्न प्रकारका अपाङ्गगता भएका बालबालिका, सानो उमेर समूहका बालबालिका) को संरक्षणका लागि पैरवी गर्ने । 	एफएम रेडियो टेलिभिजन, केबल टेलिभिजन प्रिन्ट मिडिया अनलाइन र सामाजिक सञ्जाल	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	

(ख) मौसम पूर्वानुमानमा आधारित सञ्चार तथा पैरवी

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान/माध्यम	जिम्मेवार निकाय	बजेट
पूर्वसूचना पाए पछि				
	अत्यधिक वर्षा भई बाढी पहिरो आउन सक्ने अवस्था वा खराव मौसमको कारण हावाहुरी आउन सक्ने सम्भावना भएमा सूचना जारी भएपछि त्यो सूचना प्रकाशन, प्रसारण गर्ने गराउने	विभिन्न सञ्चार माध्यम	समूह नेतृत्व	

(ग) आपत्कालीन अवस्थामा सञ्चार तथा पैरवी

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
०-७२ घण्टा	<p>आपत्कालीन अवस्थाका बारेमा सञ्चार माध्यमबाट निम्न विषयमा जानकारी दिने</p> <ul style="list-style-type: none"> बाढी पहिरोको अवस्था र जोखिम बारेमा सुरक्षित स्थान र भेला हुने बारेमा घाइतेको अबस्था र उद्धारका बारेमा 	प्रकोप प्रभावित क्षेत्र सबै	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा	

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
	- अस्पताल र स्वास्थ्य केन्द्रका बारेमा			
७२ घण्टा - २ हप्ता	- शिक्षा निरन्तरता बारे - आचारसंहिता पालना गर्ने गराउने बारेमा - शीघ्र पुनर्स्थापना बारे - मनोसामाजिक परामर्श सम्बन्धी	प्रकोप प्रभावित स्थानीय तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
२ हप्ता - १ महिना	- शिक्षा निरन्तरता बारे - आचारसंहिता पालना गर्ने गराउने बारेमा - शीघ्र पुनर्स्थापना बारे	प्रकोप प्रभावित स्थानीय तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
१ महिना - ३ महिना	- शिक्षा निरन्तरता बारे - आचारसंहिता पालना गर्ने गराउने बारेमा - शीघ्र पुनर्स्थापना बारे - बालबालिकाको संरक्षण एवं लैङ्गिक तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी		समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	

परिच्छेद ५: महामारीको परिदृश्य र पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना

५.१ सङ्क्रामक रोगको महामारी घटना विवरण

नेपालमा कोभिड-१९ को नयाँ स्वरूप ओमिक्रोन भेरियण्टको उपप्रकार बिए फाइभको सङ्क्रमण हाल तीव्र गतिमा बढेको छ र त्यसको प्रत्यक्ष असर विद्यालय सञ्चालनमा परेको छ । सङ्क्रमण थप बढ्दै जाँदा रोकथामका लागि सरकारले विभिन्न क्षेत्रमा लकडाउन र प्रतिबन्धहरू जारी गरेको छ । अबको दुई सातासम्म नेपाल सङ्क्रमणको उच्च अवस्थाबाट गुज्रने र त्यसपछि सङ्क्रमण ओरालो लाग्ने स्वास्थ्य मन्त्रालयको अनुमान रहेको छ ।

सङ्क्रमण बढे पनि खोप लगाएका मानिसहरूमा जटिलता कम देखिएको स्वास्थ्य अधिकारी र विज्ञहरूले बताएका छन् । नेपालमा ७० प्रतिशत मानिसहरूले कोभिड खोपको पूर्ण मात्रा लगाएका छन् भने कतिपय खोप नै नलगाउनेहरू पनि छन् । यसअघि मन्त्रालयले कोभिड सङ्क्रमणबाट साउन महिनामा ज्यान गुमाउने मानिस मध्ये ७० प्रतिशत खोप नलगाएका व्यक्ति र दीर्घरोगी रहेको जनाएको थियो । महामारी सुरु भएयता नेपालमा १२,०२० जना र कोशी प्रदेशमा २,२६० जनाले कोभिडका कारण ज्यान गुमाएको सरकारको औपचारिक तथ्याङ्क छ ।

स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयले सङ्क्रमण बढ्ने प्रक्षेपणसँगै स्वास्थ्य सुरक्षाका मापदण्ड पालनामा कडाइ गर्ने र खोपको पहुँच थप विस्तार गरिने बताएको छ । हाम्रोमा धेरै बालबालिकाले अझैसम्म पूर्ण मात्रामा खोप लगाएका छैनन् । त्यसैले अब केही समय विद्यालयहरूको कक्षा अनलाइनबाटै सञ्चालन गर्नुपर्नेछ । अहिले सङ्क्रमण दरमा भएको वृद्धिलाई सरकारले नयाँ लहर भनेको छ । यो लहर भत्काउन विद्यालयहरूमा भौतिक उपस्थितिमा गरिने पठनपाठन क्रियाकलाप बन्द गरेर वैकल्पिक माध्यम अपनाएर सिकाइलाई निरन्तरता दिनुपर्नेछ ।

५.२ कोभिड-१९ बाट शिक्षाक्षेत्रमा परेको प्रभाव

जोखिममा रहेका बालबालिकाहरू खासगरी छात्रा तथा किशोरीहरू, बसाईसराई गरी आएका मानिसहरू, शरणार्थीहरू, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदाय यस महामारीबाट थप प्रभावित हुनपुगेको अवस्था छ ।

नेपालमा झण्डै १३ प्रतिशत बालबालिकाहरूको घरमा इन्टरनेटको पहुँच छ । ३५ प्रतिशत बालबालिकाहरू सञ्चारका विभिन्न माध्यमहरू जस्तै: रेडियो, टेलिभिजनको पहुँचमा छन् भने झण्डै ६५ प्रतिशत बालबालिकाहरू कुनै पनि अनलाइन वा सञ्चारका अन्य माध्यमहरूको पहुँचबाट टाढा छन् । विद्यालय भर्नामा लैङ्गिक समानताको सन्दर्भमा नेपालले राम्रो उपलब्धि हासिल गरेको भएता पनि कोरोना भाइरस जस्ता महामारीहरूले लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा प्राप्त उपलब्धीहरूलाई पछाडी पार्दै गईरहेको अवस्था छ ।

हाल कोभिड-१९ बाट कुनै पनि विद्यालयहरु प्रभावित भएका छैनन् । कोभिड-१९ संक्रमण देखिए पनि बालबालिकाहरु र शिक्षकहरु विद्यालय आउन जान असहज भएको छैन । विद्यालयहरु पूर्णरूपमा सञ्चालन भईरहेका छन् ।

५.३ कोभिड-१९को प्रतिकार्य रणनीति

विपद् प्रतिकार्य गर्न विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि नेपाल शिक्षा समूह सञ्चालन कार्यविधि, २०७९ बमोजिम शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखाको नेतृत्वमा प्रदेश शिक्षा समूह परिचालित हुनेछ । यस सिलसिलामा सम्बन्धित गाउँ/नगरपालिकाको शिक्षा समूह र अन्य विषयक्षेत्रका समूहसँग आवश्यक समन्वय र तालमेल गरी कार्यसञ्चालन गरिनेछ । प्रदेश शिक्षा समूहका मुख्य रणनीतिक क्रियाकलापहरु निम्न बमोजिम हुनेछन् ।

- (१) कोभिड-१९ को सङ्क्रमण तथा बिस्तारको पूर्वानुमानका आधारमा सम्बन्धित समुदाय तथा शैक्षिक संस्थाहरुलाई सजग र सतर्क रहन सूचित गर्ने,
- (२) कोभिड-१९ को सम्भावित प्रभाव अनुमानका आधारमा उच्च जोखिममा रहेका विद्यालयमा पठनपाठन सावधानीपूर्वक सञ्चालन गर्न वा बन्द गर्न सूचित गर्ने,
- (३) कोभिड-१९ सङ्क्रमणको समय अवधिमा क्रमशः गर्नुपर्ने क्रियाकलाप र समूहका सदस्यको जिम्मेवारी निर्धारण गरी कार्यान्वयन गर्ने,
- (४) सुरक्षित स्थानमा आवश्यक आधारभूत सेवा सुविधा सहितका अपाङ्गता भएका बालबालिका र किशोरकिशोरी समेतलाई उपयुक्त हुने गरी अस्थायी सामुदायिक सिकाइ केन्द्र वा अनलाइन सिकाइ केन्द्र वा भर्चुअल कक्षा स्थापना गर्ने,
- (५) शिक्षक तथा सहजकर्तालाई आवश्यक अनुशिक्षण र परामर्श प्रदान गर्ने,
- (६) शिक्षक, कर्मचारी, विद्यार्थी र अभिभावकलाई सङ्क्रमणबाट बच्ने उपायहरुका बारेमा चेतना जगाउने,
- (७) मास्क, स्यानिटाइजर लगायतका सामग्री वितरण गर्न समन्वय गर्ने,
- (८) सुरक्षित दूरी तथा सुरक्षित स्वस्थ व्यवहारका बारेमा सचेत गराउने,
- (९) विद्यालयमा ज्वरो नाप्ने तथा अन्य उपकरणको व्यवस्था गर्ने,
- (१०) अन्तर्राष्ट्रिय सहायता परिचालन भएको अवस्थामा सम्बन्धित संघ, संस्थासँग समन्वय गर्न सहजीकरण गर्ने
- (११) अन्य रणनीतिक क्रियाकलाप भूकम्पको घटनामा गरे जस्तै गरिनेछ ।

५.४ स्रोतसाधन व्यवस्थापन रणनीति

अपुग स्रोतसाधन र क्षमताको परिपूर्ति देहाय बमोजिम गरिने छः

- (१) सामाजिक विकास मन्त्रालयले वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट विनियोजन गर्ने,
- (२) भैपरी आएमा सामाजिक विकास मन्त्रालयले अन्य प्रयोजनको लागि छुट्याएको स्रोतसाधन वा वार्षिक बजेट आपत्कालीन योजनामा उपयोग गर्न रकमान्तर गर्ने,
- (३) आर्थिक तथा योजना मन्त्रालयले आवश्यक पर्ने कोषको लागि रकम निकासी गरी आवश्यक सामग्री, प्रविधि र अन्य स्रोतसाधन खरिद गरी भण्डारण गर्ने र उपयोग गर्ने,

- (४) आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालयसंग समन्वय गरी सामाजिक विकास मन्त्रालयले विपद् अवधिमा आवश्यक परेमा शिक्षा क्षेत्रको लागि सामग्री, औजार र सेवा तत्काल खरिद गर्न वा भाडामा लिन उपयुक्त आपूर्तिकर्ता, उद्योग व्यवसायीसँग प्रचलित कानून बमोजिम अनुबन्ध करार गर्ने,
- (५) समूहका अन्य सदस्यले स्रोतसाधन जुटाउन पहल गर्ने,
- (६) प्रदेश तथा स्थानीय तहमा क्षमता बढाउन पहल गर्ने,
- (७) तालिम, अभ्यास गरी उपलब्ध जनशक्तिको दक्षता अभिवृद्धि गर्ने ।

५.५ महामारी परिदृश्यका लागि शिक्षा क्षेत्रको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना

कोभिड-१९ लगायतका सङ्क्रामक रोगको महामारीको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निम्न अनुसार रहेको छ ।

५.५.१ आधारभूत र सामान्य पूर्वतयारी कार्ययोजना (General Preparedness)

तालिका 21 : आधारभूत तथा सामान्य पूर्वतयारी कार्ययोजना

क्रियाकलाप	आवश्यकता	स्थान	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय	बजेट/ स्रोत
१ प्रतिकार्यका लागि पर्याप्त व्यवस्थापन तथा समन्वय क्षमता तयार गर्ने					
स्थानीय तह शिक्षा समूहसँग समन्वय गर्ने		प्रदेशभर	निरन्तर	सम्पर्क व्यक्ति	
कोभिड-१९ प्रतिकार्य योजना अद्यावधिक गर्ने		प्रदेश तह	जेठ मसान्त भित्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
विद्यालयलाई लक्षित गरी सचेतना र शिक्षामूलक सामग्री उत्पादन र वितरण गर्ने	6०००	विराटनगर	बैशाख मसान्त भित्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
मानवीय सहायता अन्तर्गत नगद हस्तान्तरणका लागि विधि, निर्देशिका तर्जुमा/पुनरावलोकन गरी लागु गर्न समन्वय र सहयोग गर्ने ।	१	प्रदेशभर लागु हुने	आ.व २०७९/८०	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
सुरक्षित दूरी तथा सुरक्षित स्वस्थ व्यवहारका बारेमा विद्यार्थी, शिक्षक, कर्मचारी तथा अभिभावकलाई सचेत गराउने		प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
सुरक्षित खानेपानी तथा अन्य सुविधाहरूको व्यवस्थापन तथा आवश्यक सुधार गर्न सहयोग, समन्वय र पैरवी गर्ने ।	6०००		निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
मास्क, स्यानिटाइजर लगायतका सामग्री भण्डारण गर्न समन्वय गर्ने,	१	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आवश्यकता समेत परिपूर्ति हुने गरी भर्चुअल शिक्षण विधिको विकास गर्ने	४	प्रदेशभर काम लाग्ने	निरन्तर	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	
भर्चुअल शिक्षण प्रविधि स्थापना गर्न सहयोग र समन्वय गर्ने	6०००	प्रदेशभरका विद्यालय	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
डिसइन्फेक्सन सामग्री तथा औजारको प्रवन्ध गर्न स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने	१३७	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	

क्रियाकलाप	आवश्यकता	स्थान	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय	बजेट/ स्रोत
प्रत्येक स्थानीय तहमा शिक्षण तथा स्वास्थ्य सामग्रीको पूर्वभण्डारण गर्ने समन्वय तथा सहयोग गर्ने	१३७	पहिचान गरिएका स्थानमा	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
सूचना प्रविधिको पहुँचभन्दा बाहिर रहेका विद्यार्थीको लागि कक्षाकोठामा भौतिक दूरी कायम गर्ने गरी ठाउँको प्रवन्ध गर्न स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने	१३७	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
विद्यालयमा आइसोलेसन कक्षको व्यवस्था गर्न समन्वय गर्ने	६०००	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व,	
भर्चुवल कक्षा स्थापना र सञ्चालन गर्न मापदण्ड परिमार्जन गर्ने र लागु गर्न समन्वय गर्ने	१	प्रदेशभर	२०७९/८० र निरन्तर	समूह नेतृत्व	
भर्चुवल कक्षा सञ्चालनका लागि उपयुक्त सेवा प्रदायक (विभिन्न प्रकारका सञ्चार सेवा प्रदायक) सँग अनुबन्ध करार गर्ने साथै स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने।	आवश्यकता अनुसार	प्रदेशभर	बैशाख मसान्त भित्र	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
२ विद्यालय प्रणालीभित्र विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक र सहयोगीहरू बिच महामारी रोकथाम र उत्थानशीलता सुदृढ पार्ने					
विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक र सहयोगीहरूलाई मनोसामाजिक परामर्श दिन स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने र आवश्यक सहयोग गर्ने	१३७	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
सामाजिक विभेद लगायतका समस्या न्यून गर्न चेतना जगाउने	आवश्यकता अनुसार	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
विद्यालयमा विभिन्न समूहका विद्यार्थीका लागि हात धुने स्थान व्यवस्था गर्न समन्वय गर्ने	६०००	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	
विद्यार्थीका लागि घरबाटै खाजा ल्याउने परिपाटी सुनिश्चित गर्न समन्वय, सहयोग तथा पैरवी गर्ने	६०००	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व	
सन्देश प्रसारण तथा सूचना प्रवाह गर्ने		प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व	
सरसफाइ र स्वास्थ्य सामग्रीको प्रबन्ध मिलाउन समन्वय, सहयोग गर्ने	१३७	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरू	

क्रियाकलाप	आवश्यकता	स्थान	कहिले गर्ने	जिम्मेवार निकाय	बजेट/ स्रोत
सङ्क्रमण रोकथामको लेखाजोखा गरी आवश्यक प्रतिकार्य गर्ने समन्वय गर्ने	१३७	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
शिक्षण सामग्रीको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने	१३७	प्रदेशभर	निरन्तर	समूह नेतृत्व	

५.५.२ कोभिड-१९ प्रतिकार्य योजना

तालिका २२ : कोभिड-१९ महामारीको प्रतिकार्य योजना (विद्यालय पूर्णरूपमा बन्द भएको अवस्थामा)

क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
समूहको आपत्कालीन बैठक बस्ने	प्रदेश तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व,	
विद्यालय, स्थानीय तह, जिल्लासँग समन्वय गरी सङ्क्रमण जोखिम अवस्थाको जानकारी लिने	प्रदेशभरबाट	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व,	
स्थानीय तह, जिल्लासँग समन्वय गरी विद्यालय सञ्चालन सम्बन्धी निर्णय गर्ने,	सम्बन्धित क्षेत्रमा	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
स्थानीय तह, जिल्लासँग समन्वय गरी पठनपाठन, कक्षा सञ्चालन गर्न तयारी गर्ने	प्रदेश तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व,	
विद्यालय सञ्चालन गर्न स्थानीय तह र विद्यालयलाई सहयोग गर्ने	आवश्यक स्थानीय तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व,	
आवश्यक भए बमोजिम अनलाइन कक्षा चलाउन स्थानीय तह/विद्यालयलाई सहयोग गर्ने	आवश्यक स्थानीय तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व,	
भैरहेका क्रियाकलापको अनुगमन तथा वस्तुस्थितिको विश्लेषण गर्ने	प्रदेशभर	अनुगमन समिति	
जिल्लासँग समन्वय गरी आवश्यक भएका स्थानीय तह, विद्यालयमा नगद, सामग्री प्रवाह गर्ने	आवश्यक स्थानीय तह	समूह नेतृत्व	
जिल्लासँग समन्वय गरी जनशक्ति अपुग भएका स्थानीय तहमा शिक्षक तथा अन्य सहायताकर्मी पठाउने	आवश्यक स्थानीय तह	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
शिक्षाक्षेत्रमा महामारीबाट प्रभावितको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा अद्यावधिक गर्ने	प्रदेश तह	समूह नेतृत्व	
प्रत्येक स्थानीय तहले आवश्यकता अनुसार नजिकका स्थानीय एफएम र टेलिभिजन संग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने	प्रदेशभर	स्थानीय तह	
शिक्षकहरूलाई एफएमबाट कसरी कक्षा सञ्चालन गर्ने भन्ने वारेमा प्रविधिमैत्री अभिमुखीकरण वा तालिम दिने ।	प्रदेशभर	स्थानीय तह	
स्थानीय भाषामा शैक्षिक तथा सिकाई सामग्रीहरू तयार गर्ने, सकभर अक्षर भन्दा चित्र, डायग्राम, खेल, क्विज, उदाहरणबाट तयार गर्ने	प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
विद्यार्थी तथा अभिभावकलाई अनलाइन कक्षाबारे टेलिफोन तथा घर दैलो भ्रमण गरी जानकारी दिने लिने ।	प्रदेशभर	स्थानीय तह	
राष्ट्रिय टेलिभिजनबाट प्रसारित हुने कक्षाहरुको समय, विषय बारेमा जनचेतना जगाउने ।	प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
शिक्षकहरुबिच जुम (ZOOM) बैठकगरी कसरी कक्षा सञ्चालन गर्ने भन्ने बारे जानकारी दिने लिने ।	प्रदेशभर	स्थानीय तह	
(भौतिक दुरी कायम गरी)			
भौतिक दुरी कायम गरेर स्वास्थ्य सुरक्षाका उपायहरु अपनाएर कक्षाहरु सञ्चालन गर्न निर्देशन दिने ।	प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
विद्यालय परिसर, कक्षाकोठा, शौचालय सरसफाई तथा किटाणु निर्मलीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न लगाउने।	प्रदेशभर	स्थानीय तह	
विद्यालय परिसर भित्र बालमैत्री र संक्रमणको जोखिम न्यूनीकरण गर्ने किसिमका हातधुने व्यवस्था मिलाउने र ठाउँ ठाउँमा स्यानीटाइजर राख्ने व्यवस्था गर्ने	प्रदेशभर	स्थानीय तह	
शिक्षक तथा विद्यार्थीहरुलाई मास्क वितरण गर्ने र त्यसको सदुपयोग बारे चेतना फैलाउने	प्रदेशभर	स्थानीय तह	
विद्यालयमा विद्यार्थीहरुको ज्वरो नाप्ने व्यवस्था मिलाउने।	प्रदेशभर	स्थानीय तह	

५.५.३ कोभिड-१९ महामारीमा लैङ्गिक, सामाजिक एवं समावेशिता र अपाङ्गता भएकाहरुको विशिष्ट आवश्यकता सम्बोधन गर्न क्रियाकलाप र रणनीति

तालिका 23 : कोभिड-१९ को अवस्थामा विशिष्ट आवश्यकताका लागि योजना

क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	बजेट
अपाङ्ग-मैत्री भौतिक संरचना निर्माण गर्न समन्वय, सहयोग र पैरवी गर्ने	प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व,	
अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि अनुकूल सिकाइ वातावरण तयार गर्न समन्वय, सहयोग तथा पैरवी गर्ने	प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरु	
अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि पाठ्य सामग्रीको विकास तथा वितरण गर्ने	प्रदेशभर	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	
अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि विद्यालय सम्मको सहज पहुँचको सुनिश्चितता गर्न समन्वय, सहयोग तथा पैरवी गर्ने	प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व, सदस्यहरु	

५.५.४ सञ्चार तथा पैरवी रणनीति

तालिका 24 : सञ्चार तथा पैरवी रणनीति

(क) पूर्वतयारी चरणमा सञ्चार तथा पैरवी

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान/माध्यम	जिम्मेवार निकाय	बजेट
सामान्य अवस्थामा	<ul style="list-style-type: none"> महामारीको जोखिम र सुरक्षा सम्बन्धी सन्देश तथा कार्यक्रमहरू निर्माण तथा प्रकाशन प्रसारण गर्ने विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी सन्देश तथा कार्यक्रमहरू निर्माण तथा प्रसारण गर्ने शिक्षा लगायतका सामाजिक विषयमा केन्द्रित सञ्चारमूलक गतिविधिमा विपद् व्यवस्थापनको विषय समेट्ने 	एफएम रेडियो	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	
		टेलिभिजन, केबल टेलिभिजन		
		प्रिन्ट मिडिया		
		अनलाइन र सामाजिक सञ्जाल		

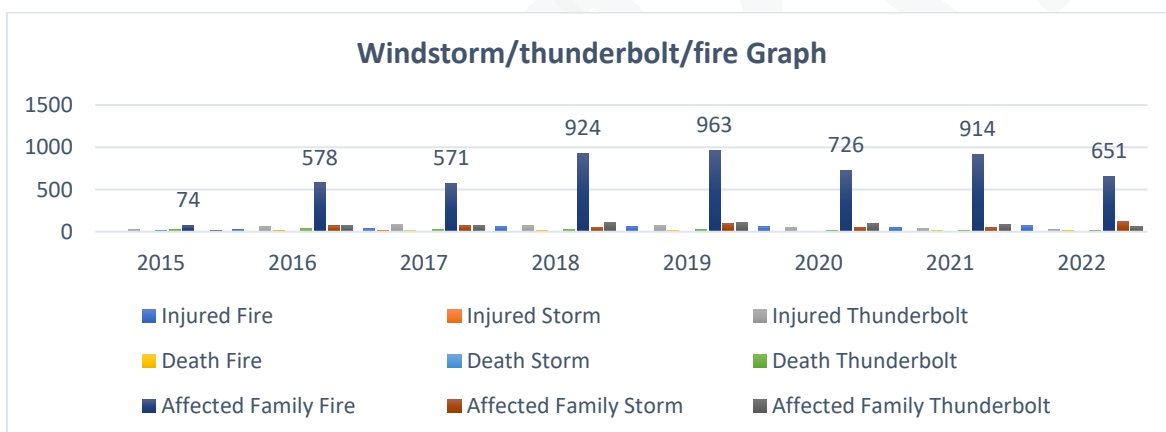
(ख) आपत्कालीन अवस्थामा सञ्चार तथा पैरवी

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान/माध्यम	जिम्मेवार निकाय	बजेट
आपत्कालीन अवस्थामा	<p>आपत्कालीन अवस्थाका बारेमा सञ्चार माध्यमबाट जानकारी दिने</p> <ul style="list-style-type: none"> महामारीबाट बच्ने सुरक्षित उपायहरू बारे अस्पताल र स्वास्थ्य उपचारका बारे र सुरक्षित र स्वस्थ व्यवहारका बारे पठनपाठन निरन्तरताका लागि जनचेतना सम्बन्धित जानकारी मनोसामाजिक परामर्श सेवा सम्बन्धी 	प्रदेशभर	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	

परिच्छेद ६: हावाहुरी, चट्याङ, आगलागी

६.१ परिदृश्य

कोशी प्रदेशका सबै जिल्लाहरू हावाहुरी, चट्याङ तथा आगलागीबाट नियमित रूपमा प्रभावित हुँदै आएका छन् । वर्षेनी चट्याङले मानवीय र भौतिक क्षति पुर्याउदै आएको छ । विश्वव्यापी रूपमा वार्षिक २४,००० मानिसहरूको चट्याङको कारणले ज्यान जाने गरेको छ भने नेपालमा विगत १० वर्षयता चट्याङबाट ७३१ वटा घटनामा ३१७ जनाको मृत्यु, ६६६ जना घाइते भएको तथ्याङ्क छ । प्रदेशका विभिन्न स्थानहरूमा हावाहुरीका कारण मानिसहरू विस्थापित हुने, आन्तरिक बसाईसराई, विद्यालय+शौचालयको छाना उडाउने, विद्यालयको नियमित शिक्षण सिकाई क्रियाकलापहरू अवरुद्ध हुने, बालबालिकाको शैक्षिक सामग्रीहरू क्षति हुने जस्ता असर परेको छ र यसको प्रत्यक्ष असर सिकाई उपलब्धिमा पनि परेको छ । यस्तै नेपालमा सबैभन्दा धेरै घटनाहरू आगलागीका हुने गरेका छन् । कोशी प्रदेशमा विगत १० वर्षयता ५३९९ घटनामा १५४ जनाको मृत्यु ४३८ जना घाइते र ६५०४ परिवार प्रभावित भएको र करिव ७ अरवको आर्थिक क्षति भएको तथ्याङ्क गृह मन्त्रालयसंग छ ।

हावाहुरी चट्याङ तथा आगलागीले गर्दा यस प्रदेशमा विगतको विपद्को अवस्थालाई मध्यनजर गरी १ प्रतिशतका दरले विद्यालयहरू र बालबालिकाहरू प्रभावित हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ । हावाहुरी तथा आगलागीको समयमा विद्यालयका छानाहरू, झ्याल ढोकाहरू उडाउने, जल्ने, पाठ्यपुस्तकहरू उडाउने वा जलेर नष्ट हुने, विद्यालयहरू भत्किने र नष्ट हुने जसले गर्दा पठनपाठनमा अवरोध सृजना हुने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका 25 : हावाहुरी, चट्याङ, आगलागीको परिदृश्य

तह	विद्यालयको संख्या	बालबालिकाको संख्या	प्रतिशत	प्रभावित हुन सक्ने विद्यालय १ प्रतिशत	प्रभावित हुन सक्ने बालबालिका १ प्रतिशत
बालविकास केन्द्र	३२३	१७१४७५	१२.९०	३	१७१५
१ देखि ८	४८३६	८५५१९४	६४.३३	४८	८५५२
९ देखि १२	२०६४	३०२७७९	२२.७७	२१	३०२८
जम्मा	७२२३	१३२९४४८	१००	७२	१३२९५

श्रोत: IEMIS

६.२ हावाहुरी, आगलागी र चट्याङ्गको सन्दर्भमा प्रतिकार्य योजना

तालिका २६ : हावाहुरी, आगलागी र चट्याङ्गको सन्दर्भमा प्रतिकार्य योजना

समयअवधी	प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरु	जिम्मेवारी	सहाकार्य जम्मेवारी
० देखि २४ घण्टा भित्र	प्रदेश स्तरको शिक्षा क्लस्टरको आकस्मिक बैठक आह्वान गर्ने र तयारी हुन निर्देशन दिने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	नेतृत्व,सहनेतृत्व
	प्रदेश विपद व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	सहनेतृत्व
	सबै जिल्लाहरुबाट आगलागी चट्याङ र हावाहुरीबाट भएको क्षतिको प्रारम्भिक विवरण संकलन गर्ने (IRA फर्मेटको प्रयोग तथा मोवाइल एप्सको प्रयोग गर्ने) ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	नेतृत्व,सहनेतृत्व
	Standing Operating Procedure (SOP) अनुसार जिल्ला शिक्षा समन्वय समिति र स्थानीय तह शिक्षा क्लस्टरलाई परिचालन र तयार हुन निर्देशन गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, स्थानीय तह
	सुरक्षा निकायसँग समन्वयगरी विद्यालयमा लागेको आगो नियन्त्रण गर्न र बालबालिकाको उद्धार गर्न समन्वय गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	सुरक्षा निकाय
२४ देखि ४८ घण्टा भित्र	आवश्यकता अनुसार प्रभावित क्षेत्रको अवलोकन गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई
	क्षतिको प्रारम्भिक लेखाजोखा गरी तत्काल प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	सहनेतृत्व
४८ देखि ७२ घण्टा भित्र	विद्यालयमा जलेका, भाँचिएका, नष्ट भएका, धुलो, भग्नावशेष हटाउने र सरसफाईको कार्य गर्ने, सुरक्षित असुरक्षित छुट्टयाउन सम्बन्धित स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	सुरक्षा निकाय, स्थानीय तह र विद्यालय व्यवस्थापन समिति
	क्षति र सहयोगको विवरण प्रदान गर्नको लागि सूचना दिने व्यक्ति र सूचना डेस्क स्थापना गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	नेतृत्व,सहनेतृत्व
	संघीय शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्रलाई क्षति तथा सहयोगको सूचना निरन्तर रुपमा पठाउने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	सहनेतृत्व

७२ घण्टा देखि १ हप्ता सम्म	क्षतिको विस्तृत विवरण संकलन गर्न (MIRA फर्मेटको प्रयोग) सहयोग गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	नेतृत्व,सहनेतृत्व
	बालबालिकाहरुलाई विद्यालय फर्कने वातावरण तयार गर्न र भयरहित वातावरण तयार गर्न सहयोग गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	स्थानीय तह
	बालबालिकाहरुलाई मनोसामाजिक परामर्श दिने कार्यमा सहयोग गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	महिला महाशाखा
१ हप्ता देखि २ हप्तासम्म	स्थानीय तहलाई आवश्यक पर्ने शैक्षिक सामग्रीहरु वितरण गर्न सहयोग गर्ने (इसिडी किट, विद्यार्थी किट, ..)	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	नेतृत्व,सहनेतृत्व
	अस्थायी सिकाई केन्द्र तयार गर्न आवश्यक पर्ने सामग्रीहरु वितरण गर्न सहयोग गर्ने (तारपोलिन सिट, सेल्टर किट र नगद ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	नेतृत्व,सहनेतृत्व
	बालबालिकाहरुलाई आवश्यक पर्ने कापी, कलम, किताब, झोला, ड्रेसहरु वितरण गर्न सहयोग गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	सहनेतृत्व
	विद्यालयमा पानी, शौचालयको व्यवस्था भए नभएको सुनिश्चित गर्ने साथै सहयोग गर्ने (शौचालयका सामग्री, प्यान, सावुन) ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	सहनेतृत्व
२ हप्ता देखि १ महिना सम्म	बालबालिकाहरुको लागि मनोरञ्जनात्मक क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्न आवश्यक सहयोग गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	सहनेतृत्व
	प्रभावित क्षेत्रमा कक्षा सञ्चालन भए नभएको अनुगमन र आवश्यकता अनुसार सहयोग गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई
१ देखि ३ महिना सम्म	गुणस्तरीय कक्षा सञ्चालन सम्बन्धी नियमित अनुगमन गर्ने र प्रतिवेदन जिल्ला बाट प्राप्त गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई
	प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने र शिक्षा क्षेत्रको अवस्था वारे जानकारी गराउने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	सहनेतृत्व
	क्षतिको अवस्थालाई मध्यनजर गरी क्लस्टर विशेष विस्तृत विवरण (Cluster Specific Detail Assessment - CSDA) गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	नेतृत्व,सहनेतृत्व

६.३ हावाहुरी, आगलागी र चट्याङ्गको सन्दर्भमा पूर्वतयारी योजना

तालिका २७ : हावाहुरी, आगलागी र चट्याङ्गको सन्दर्भमा पूर्वतयारी योजना

क्र.स	पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरु	संख्या	जिम्मेवारी	समय	सहयोगी संस्था
१	प्रदेशमा रहेका शिक्षा क्लस्टर समूहहरुको संस्था, सम्पर्क व्यक्ति, सम्पर्क नम्बर, इमेल संकलन गरी अभिलेख राख्ने ।		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ भदौ सम्म	नेतृत्व, रेडक्रस
२	प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (IRA), बहुक्षेत्रगत प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (MIRA) सम्बन्धी फर्मेटहरु छपाईगरी राख्ने ।	१०० प्रति	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९मंसिर सम्म	नेतृत्व, रेडक्रस
३	प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (IRA), बहुक्षेत्रगत प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा (MIRA, क्लस्टर विशेष विस्तृत विवरण (Cluster Specific Detail Assessment - CSDA) सम्बन्धी सूचना संकलन सम्बन्धी तालिम दिने ।	३ जना	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ चैत्र सम्म	नेतृत्व, रेडक्रस
४	आपत्कालीन अवस्थामा सूचना प्रवाह गर्न सूचना दिने व्यक्तिको छनोट गर्ने ।		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ भदौ सम्म	नेतृत्व, सहनेतृत्व
५	स्थानीय तहमा रहेका मनोसामाजिक परामर्शदाताहरुको तथ्याङ्क संकलन गर्ने र आवश्यकता अनुसार तालिम सञ्चालन गर्ने ।	१० जना	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ चैत्र सम्म	महिला महाशाखा
६	इसिडि किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लस्टर सदस्यहरुलाई भण्डारण	१०० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ चैत्र सम्म	नेतृत्व, सहनेतृत्व
७	विद्यार्थी किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लस्टर सदस्यहरुलाई भण्डारण गर्न लगाउने ।	१३२९४ सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ चैत्र सम्म	नेतृत्व, सहनेतृत्व
८	मनोरञ्जनात्मक किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लस्टर सदस्यहरुलाई भण्डारण गर्न लगाउने ।	७२ सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ चैत्र सम्म	नेतृत्व, सहनेतृत्व
९	सेल्टर किट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लस्टर सदस्यहरुलाई भण्डारण गर्न लगाउने ।	३९९ सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ चैत्र सम्म	नेतृत्व, सहनेतृत्व

१०	तारपोलिन सिट खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लस्टर सदस्यहरुलाई भण्डारण गर्न लगाउने ।	३६० सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ चैत्र सम्म	नेतृत्व,सहनेतृत्व
११	आवश्यक पर्ने स्टेशनरीहरु खरिद गरी प्रदेश स्तरको भण्डार गृहमा भण्डारण गर्ने र क्लस्टर सदस्यहरुलाई भण्डारण गर्न लगाउने	१३२९४ सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ चैत्र सम्म	नेतृत्व,सहनेतृत्व
१२	वास (WASH) तथा आवास तथा बन्दोबस्ती क्लस्टर सँग समन्वय गरी विद्यालयका लागि आवश्यक पर्ने आपत्कालीन खानेपानी, शौचालय, सरसफाईका सामग्रीहरु भए नभएको सुनिश्चित गर्ने ।		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ असोज सम्म	नेतृत्व,सहनेतृत्व
१३	विद्यालयको अतिरिक्त क्रियाकलापहरुमा हावाहुरी, आगलागी र चट्याङको समयमा सुरक्षित हुने उपाय सम्बन्धी जानकारी दिने ।		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ असोज सम्म	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, स्थानीय तह
१४	जस्तापाता तथा किलाकांटीहरु खरिद गरी भण्डार गृहमा भण्डार गरी राख्ने ।	२८८ सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ असोज सम्म	नेतृत्व,सहनेतृत्व
१५	आगलागी, हावाहुरी र चट्याङको प्राथमिक उपचार सम्बन्धी शिक्षकहरुलाई तालिम दिने र प्राथमिक उपचारका बाकस सबै विद्यालयहरुमा राख्ने व्यवस्था गर्ने ।	सबै विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ असोज सम्म	नेतृत्व ,रेडक्रस
१६	आगलागी, हावाहुरी र चट्याङबाट प्रभावित हुन सक्ने विद्यालयहरुको नक्सांकन गर्ने ।	जोखिम विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ असोज सम्म	नेतृत्व ,रेडक्रस, स्थानीय तह

नोट: बाढीको सन्दर्भमा गरिएको पूर्वतयारीले हुरीवतास, आगलागी र चट्याङको पूर्वतयारीको कार्यलाई पनि सहयोग पुर्याउने छ।

परिच्छेद ७: शीतलहर र हिमपात

७.१ परिदृश्य

तराईका जिल्लाहरुको लागि शीतलहर एक प्रमुख प्रकोप रहेको छ । प्रायःजसो हरेक वर्ष जाडो याममा हुने शीतलहरको प्रकोपले विशेषगरी गरिब समुदायका बालबालिका, वृद्धवृद्धा र गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाहरुलाई धेरै असर पुऱ्याई रहेको हुन्छ । जाडो याममा अधिक चिसोका कारण निमोनिया, ब्रोडकाइटिस, दम जस्ता रोगले मानव जीवनमा क्षति पुऱ्याउन सक्छ । मानिस तथा पशुपंक्षीहरु बिरामी पर्नु र मृत्यु हुनु, अपाङ्ग हुन सक्ने, दैनिक कामकाजमा असर पर्ने, कृषिबाली नाश हुने, स्वास्थ्य संस्थाहरुमा बिरामीको चाप हुने गर्दछ ।

तराईका जिल्लामा लामो समयसम्म चल्ने शीतलहरले जनजीवनमा प्रत्यक्ष असर त पाउँ नै र बालबालिकाहरूको नियमित पढाईलाई समेत ठूलो असर पार्दछ । हिमाली क्षेत्रमा हिमपात हुने तुसारो पर्ने र चिसो हावा चल्ने गर्दा जीवन झनै कष्टकर बन्छ । कतिपय विद्यालयहरू हिउँले पुरिने बाटोमा हिउँ जमेर आवतजावत गर्न असम्भव हुने र हिउँ पग्लेर सामान्य अवस्थामा आउन महिनाौं सम्म लाग्नसक्ने सम्भावना रहन्छ । बालबालिकाहरू कठाङ्ग्रिएर विद्यालय जान सक्दैनन् । यस अवस्थामा विद्यालयहरू बन्द भई नियमित पठनपाठन समेत हुन सक्दैन । फलस्वरूप बालबालिकाहरूको सिकाई उपलब्धि तथा शिक्षाको गुणस्तरीयतामा हास आउँछ । तसर्थ यस विषम परिस्थितिमा स्थानीय सरकार तथा सम्बन्धित सबै सरोकारवालहरूसँगको समन्वय र सहकार्यमा शैक्षिक गतिविधिहरूलाई निरन्तरता दिनु अति आवश्यक हुन्छ । यसका लागि वैकल्पिक उपायहरूको पहिचान गरी सो समयमा तत्काल प्रभावकारी रूपमा शैक्षिक गतिविधिहरू सुचारु राख्नु अति नै महत्वपूर्ण तथा आवश्यक रहन्छ ।

शीतलहरले गर्दा तराईका करिव सबै विद्यालयहरूमा असर पर्ने र हिमपातका कारण हिमाली जिल्लाका कतिपय विद्यालयहरूमा असर पर्ने हुन्छ । यसप्रकारको कठिन अवस्थामा रहेका विद्यालय र बालबालिकाहरूको संख्या २२ प्रतिशतले अनुमान गरिएको छ जसलाई सहयोगको आवश्यकता पर्दछ । जसमा झण्डै १,५८९ विद्यालय र २,९२,४७८ बालबालिकाहरू शीतलहर र हिमपातको कारण प्रभावित हुन सक्ने अनुमान गरी विपद् पूर्वतयारी र प्रतिकार्य योजना तयार गरिएको छ ।

तालिका २८ : शीतलहर र हिमपातको परिदृश्य

तह	बिद्यालयको संख्या	बालबालिकाको संख्या	प्रतिशत	प्रभावित हुन सक्ने विद्यालय २२ प्रतिशत	प्रभावित हुन सक्ने बालबालिका २२ प्रतिशत
बालविकास केन्द्र	३२३	१,७१,४७५	१२.९०	७१	३७,७२४
१ देखि ८	४,८३६	८,५५,१९४	६४.३३	१,०६४	१,८८,१४३
९ देखि १२	२,०६४	३,०२,७७९	२२.७७	४५४	६,६६,११०
जम्मा	७,२२३	१३,२९,४४८	१००	१,५८९	२,९२,४७८

स्रोत: IEMIS

७.२ शीतलहर र हिमपातका सन्दर्भमा प्रतिकार्य योजना

तालिका २९ : शीतलहर र हिमपातको प्रतिकार्य योजना

समय अवधी	प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	सहकार्य जम्मेवारी
० देखि २४ घण्टा	प्रदेश स्तरको शिक्षा क्लस्टरको आकस्मिक बैठक आह्वान गर्ने र तयारी हुन निर्देशन दिने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	नेतृत्व,सहनेतृत्व
	प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	नेतृत्व,सहनेतृत्व
	Standing Operating Procedure (SOP) अनुसार जिल्ला शिक्षा समन्वय समिति र स्थानीय तह शिक्षा क्लस्टरलाई परिचालनका लागि तयार हुन निर्देशन गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, स्थानीय तह
२४ देखि ४८ घण्टा	आवश्यकता अनुसार प्रभावित क्षेत्रको अवलोकन गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई

	जिल्ला तथा स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने र आवश्यकताको लेखाजोखा गरी तुरुन्त प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	सहनेतृत्व
४८ देखि ७२ घण्टा भित्र	क्षति र सहयोगको विवरण प्रदान गर्नकोलागि सूचना दिने व्यक्ति र सूचना डेस्क स्थापना गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	नेतृत्व,सहनेतृत्व
	प्रभावित विद्यालयमा आवश्यक पर्ने कार्पेट, पिफर्म, चकटी वितरण गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	नेतृत्व,सहनेतृत्व
	प्रभावित बालबालिकाहरूलाई न्यानो कपडा, जुता, मोजा, टोपी, ज्याकेट वितरण गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	नेतृत्व,सहनेतृत्व
	विद्यालयमा आगो बाल्नको लागि वन कार्यालयसँग समन्वय गरी दाउरा वितरण गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला प्रशासन कार्यालय, वन कार्यालय
	संघीय शिक्षा तथा मानव श्रोत विकास केन्द्रलाई प्रभावित तथा सहयोगको सूचना निरन्तर रूपमा पठाउने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	नेतृत्व,सहनेतृत्व
७२ घण्टा देखि १ हप्ता सम्म	बालबालिकालाई चिसोबाट बच्ने उपायहरूबारे सञ्चारका माध्यमबाट जानकारी दिने जस्तै: न्यानो लुगा लगाउने, तातो झोल पदार्थ खाने, केही समय घाममा बस्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	सञ्चार जगत, पत्रकार महासंघ
	बिजुलीको सेवा उपलब्ध भएको स्थानमा आवश्यकता अनुसार इलेक्ट्रिक हिटर र इलेक्ट्रिक पानी तताउने भाँडा, थर्मस आदि उपलब्ध गराउने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	नेपाल विधुत प्राधिकरण
	विद्यालयमा बालबालिकाहरूको स्वास्थ्य जाँच गराउने र आवश्यकता अनुसार औषधी वितरण गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	सहनेतृत्व
१ हप्ता देखि १ महिना सम्म	चिसोबाट पर्न सक्ने असरबारे निरन्तर अनुगमन गर्ने र आवश्यकता अनुसार सहयोग थप गर्ने ।	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	सहनेतृत्व
	चिसो अत्यधिक बढेको अवस्थामा र हिमपात भएको अवस्थामा सम्बन्धित स्थानीय तह, जिल्ला प्रशासन कार्यालयको समन्वयमा विद्यालय बन्द गर्न आह्वान गर्ने	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	जिल्ला प्रशासन कार्यालय,

७.३ शीतलहर र हिमपातको पूर्वतयारीका कार्यहरू

तालिका ३० : शीतलहर र हिमपातको पूर्वतयारी योजना

क्र.स	पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू	संख्या	जिम्मेवारी	समय	सहयोगी संस्था
१	शीतलहर र हिमपातबाट प्रभावित हुन सक्ने विद्यालय र समुदायको जानकारी लिने र		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ कार्तिक	नेतृत्व,सहनेतृत्व

	सोको जानकारी लिन सम्बन्धित स्थानीय तह र जिल्लालाई आह्वान गर्ने ।				
२	उमेर र लिङ्ग अनुसार बालबालिकाहरुको लागि आवश्यक पर्ने जुता, मोजा, ज्याकेट, सुइटर, टोपी, गलबन्दी आदि खरिद गरी भण्डार गरी राख्ने ।	२,९२,४७८ सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ मंसिर	नेतृत्व, सहनेतृत्व
३	वन कार्यालय, स्थानीय तह र जिल्ला प्रशासन कार्यालयसँग समन्वय गरी आवश्यक पर्ने जोखिम विद्यालयमा दाउरा स्टकमा राख्न पत्राचार गर्ने ।	जोखिम विद्यालय	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ मंसिर	नेतृत्व, सहनेतृत्व
४	इलेक्ट्रिक हिटर, थर्मस र इलेक्ट्रिक पानी तताउने भाँडा खरिद गरी राख्ने र भण्डारण गर्ने ।	१,५८९ सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ मंसिर	नेतृत्व, सहनेतृत्व
५	कार्पेट, पिफर्म, चकटी खरिद गरी भण्डार गरी राख्ने ।	१,५८९ सेट	सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ मंसिर	नेतृत्व, सहनेतृत्व
६	खाद्य क्लस्टरसँग समन्वय गरी गेडागुडी, झोलिलो पदार्थ भण्डार भए नभएको सुनिश्चित गर्ने ।		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ मंसिर	नेतृत्व, सहनेतृत्व
७	शीतलहरबाट जोगिने उपाय सम्बन्धी स्थानीय भाषामा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने (एफ.एम., टेलिभिजन, रेडियो, पत्रपत्रिका) ।		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ मंसिर	एफ.एम., टेलिभिजन, रेडियो
९	स्वास्थ्य क्लस्टरसँग समन्वय गरी विद्यालयमा बालबालिकाको स्वास्थ्य जाँच गर्न अग्रिम समन्वय गर्ने ।		सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय	२०७९ मंसिर	नेतृत्व, सहनेतृत्व

परिच्छेद ८: कृत्रिम घटना अभ्यास तथा योजनाको परीक्षण

८.१ कृत्रिम घटना अभ्यास

प्रदेश शिक्षा समूहले स्रोतसाधनको अवस्था, समूहको दक्षता परीक्षण एवं क्षमता अभिवृद्धि गर्न समयसमयमा विपद् परिदृश्यमा आधारित भई विपद् प्रतिकार्यको नमूना अभ्यास गर्ने, गराउनेछ ।

तालिका ३१ : कृत्रिम घटना अभ्यास कार्यतालिका

सि.न.	क्रियाकलाप	स्थान	मिति	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
क	बाढीको प्रतिकार्य अभ्यास				
१	अभ्यासका लागि कार्यदल गठन	विराटनगर	फागुन पहिलो हप्ता	समूह नेतृत्व र सहनेतृत्व	सदस्यहरू
२	कार्यदलबाट विपद्को परिदृश्य तयारी	विराटनगर	चैत्र मसान्त सम्म	समूह नेतृत्व र सहनेतृत्व	
३	स्थान र सहभागी छनोट	समूहले निर्धारण गरेको स्थानमा	चैत्र मसान्त सम्म	समूह नेतृत्व र सहनेतृत्व	नेतृत्व, सहनेतृत्व
४	अभ्यासको क्रियाकलाप र समयतालिका निर्धारण		चैत्र मसान्त सम्म	समूह नेतृत्व र सहनेतृत्व	नेतृत्व, सहनेतृत्व
५	अभ्यासको लागि सामग्रीहरूको व्यवस्था	निर्धारित स्थानहरूमा	बैशाख दोस्रो हप्तासम्म	समूह नेतृत्व र सहनेतृत्व	सदस्यहरू
६	अभ्यासको सहजीकरण गर्न कार्यदलद्वारा पूर्व-अभ्यास र प्रशिक्षण	निर्धारित स्थानहरूमा	बैशाख दोस्रो हप्तासम्म	समूह नेतृत्व र सहनेतृत्व	सदस्यहरू
७	अभ्यास आयोजना/सञ्चालन गर्ने	हरेक प्रदेशमा कम्तिमा एउटा र राष्ट्रिय स्तरको एउटा	जेठ १५ सम्ममा	समूह नेतृत्व र सहनेतृत्व	सदस्यहरू
८	अभ्यासको मूल्याङ्कन गर्ने	निर्धारित स्थानहरूमा	हरेक अभ्यास पश्चात	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	कार्यदल
९	मूल्याङ्कन र सिकाइको आधारमा विपद् प्रतिकार्य योजनामा सुधार गर्ने	विराटनगर	जेठ मसान्त सम्म	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	सदस्यहरू
ख	भूकम्पको प्रतिकार्य अभ्यास				
१	अभ्यासका लागि कार्यदल गठन	विराटनगर	मंसिर पहिलो हप्ता	समूह नेतृत्व र सहनेतृत्व	सदस्यहरू
२	कार्यदलबाट विपद्को परिदृश्य तयारी	विराटनगर	मंसिर मसान्त सम्म	कार्यदल

सि.न.	क्रियाकलाप	स्थान	मिति	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
३	स्थान र सहभागी छनोट	समूहले निर्धारण गरेको स्थानमा	मंसिर मसान्त सम्म	कार्यदल	नेतृत्व, सहनेतृत्व
४	अभ्यासको क्रियाकलाप र समयतालिका निर्धारण	निर्धारित स्थानहरूमा	मंसिर मसान्त सम्म	कार्यदल	नेतृत्व, सहनेतृत्व
५	अभ्यासको लागि सामग्रीहरूको व्यवस्था	निर्धारित स्थानहरूमा	पुस दोस्रो हप्तासम्म	कार्यदल	सदस्यहरू
६	अभ्यासको सहजीकरण गर्न कार्यदलद्वारा पूर्व-अभ्यास र प्रशिक्षण	निर्धारित स्थानहरूमा	पुस दोस्रो हप्तासम्म	कार्यदल	सदस्यहरू
७	अभ्यास आयोजना/सञ्चालन गर्ने	हरेक जिल्लामा कम्तिमा १ र प्रदेश स्तरको १	पुस १५ देखि माघ १५ सम्म	कार्यदल	सदस्यहरू
८	अभ्यासको मूल्याङ्कन गर्ने	निर्धारित स्थानहरूमा	हरेक अभ्यास पश्चात	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	कार्यदल
९	मूल्याङ्कन र सिकाइको आधारमा विपद् प्रतिकार्य योजनामा सुधार गर्ने	विराटनगर	माघ मसान्त सम्म	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	सदस्यहरू
ग	कोभिड-१९ जस्ता सङ्क्रामक रोगको महामारीको प्रतिकार्य अभ्यास				
१	अभ्यासका लागि कार्यदल गठन	विराटनगर	भदौ पहिलो हप्ता	समूह नेतृत्व र सहनेतृत्व	सदस्यहरू
२	कार्यदलबाट विपद्को परिदृश्य तयारी	विराटनगर	भदौ मसान्त सम्म	कार्यदल
३	स्थान र सहभागी छनोट	समूहले निर्धारण गरेको स्थानमा	भदौ मसान्त सम्म	कार्यदल	नेतृत्व, सहनेतृत्व
४	अभ्यासको क्रियाकलाप र समयतालिका निर्धारण	निर्धारित स्थानहरूमा	भदौ मसान्त सम्म	कार्यदल	नेतृत्व, सहनेतृत्व
५	अभ्यासको लागि सामग्रीहरूको व्यवस्था	निर्धारित स्थानहरूमा	असोज दोस्रो हप्तासम्म	कार्यदल	सदस्यहरू
६	अभ्यासको सहजीकरण गर्न कार्यदलद्वारा पूर्व-अभ्यास र प्रशिक्षण	निर्धारित स्थानहरूमा	असोज दोस्रो हप्तासम्म	कार्यदल	सदस्यहरू
७	अभ्यास आयोजना /सञ्चालन गर्ने	हरेक जिल्लामा कम्तिमा १ र प्रदेश स्तरको १	असोज १५ देखि कार्तिक १५ सम्म	कार्यदल	सदस्यहरू
८	अभ्यासको मूल्याङ्कन गर्ने	हरेक अभ्यास पश्चात	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	कार्यदल

सि.न.	क्रियाकलाप	स्थान	मिति	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय
९	मूल्याङ्कन र सिकाइको आधारमा विपद् प्रतिकार्य योजनामा सुधार गर्ने	विराटनगर	कार्तिक मसान्त सम्म	समूह नेतृत्व, सहनेतृत्व	सदस्यहरू
घ	प्रदेश शिक्षा समूहको अभ्यासमा सहयोग तथा सहभागी हुने				
ङ	जिल्ला तथा स्थानीय तह शिक्षा समूहको अभ्यासमा सहयोग तथा सहभागी हुने				

कृत्रिम घटना अभ्यासबाट सम्बन्धित विद्यालय, समुदाय, स्थानीय तह, जिल्लाको अवस्थाका बारेमा जानकारी लिएर निम्न विषयमा आवश्यक सुधार तथा पूर्वतयारी गरिनेछ ।

तालिका ३२ : कृत्रिम घटना अभ्यासको सिकाइबाट सुधार गर्नुपर्ने क्षेत्रहरू

अवस्था विवरण	सुधार गर्नुपर्ने विषय
प्रभावित समुदाय र विद्यालयसम्मको पहुँच लगायतका विद्यालय वरपरको स्थिति	... विद्यालयमा जाने बाटो सुधार गर्ने वा बैकल्पिक बाटो व्यवस्था गर्नुपर्ने।
अस्थायी आश्रयस्थलका लागि प्रचलित मापदण्ड अनुसारको (आधारभूत सेवा सुविधा समेत) खुला स्थल र भौतिक संरचना,	
समूहमा उपलब्ध दक्ष जनशक्ति,	
उपलब्ध सामग्री, मेशिनऔजार र प्रविधि,	
समूहको परिचालन तथा व्यवस्थापकीय दक्षता,	
समुदायको सचेतना र प्रतिकार्यमा सहभागिता	
अन्य विषयक्षेत्र र विपद् व्यवस्थापन निकायसँगको अन्तरसम्बन्ध,	
अन्तरतहगत समन्वय र तहाँबाट हुनुपर्ने वा हुन सक्ने सहायताको पहुँच र अन्य आवश्यक जानकारी	

परिच्छेद ९: कार्य सञ्चालन विधि (Standing Operating Procedure- Sop)

आपत्कालीन अवस्थामा विभिन्न निकाय र संस्थाहरुको भूमिका र जिम्मेवारी

९.१ सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा विकास निर्देशनालय

क्र.स	क्रियाकलापहरु	जिम्मेवारी	समय अवधी
१	प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा र शिक्षा विकास निर्देशनालय	० देखि २४ घण्टा
२	प्रदेश स्तरीय शिक्षा क्लस्टरको आकस्मिक बैठक आह्वान गर्ने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा र शिक्षा विकास निर्देशनालय	० देखि २४ घण्टा
३	विपद्बाट भएको क्षतिको प्रारम्भिक तथ्याङ्क लिन जिल्ला तथा स्थानीय तहलाई सहयोग गर्ने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा र शिक्षा विकास निर्देशनालय	० देखि २४ घण्टा
४	आवश्यकता अनुसार विद्यार्थी, शिक्षक तथा कर्मचारीहरुको खोज तथा उद्धार कार्यमा सहयोग गर्न आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय र सुरक्षा निकायसँग समन्वय गर्ने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा र शिक्षा विकास निर्देशनालय	० देखि २४ घण्टा
५	विद्यालयमा विपद्बाट भएका क्षतिहरु, भग्नावशेषहरु हटाउन सुरक्षा निकायसँग समन्वय गर्ने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा र शिक्षा विकास निर्देशनालय	२४ देखि ७२ घण्टा
६	विद्यालय क्षेत्रमा भएको क्षतिको विस्तृत विवरण संकलन गर्न स्थानीय तहलाई सहयोग गर्ने (MIRA फर्मेटको प्रयोग गरी) ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा र शिक्षा विकास निर्देशनालय	७२ घण्टा देखि १हप्ता
७	क्षतिको आधारमा आवश्यकताको लेखाजोखा गरी प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा र शिक्षा विकास निर्देशनालय	७२ घण्टा देखि १हप्ता
८	क्षतिग्रस्त भएको विद्यालयहरुमा पुनः विद्यालय सञ्चालन गर्न अस्थायी सिकाई केन्द्र तयार गर्न आवश्यक सामग्रीहरु र नगद सहयोग गर्ने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा र शिक्षा विकास निर्देशनालय	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म
९	सम्बन्धित विद्यालयहरुमा आवश्यक सामग्रीहरु पुर्याउनको लागि बन्दोबस्ती क्लस्टरसँग समन्वय तथा सहयोग गर्ने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा र शिक्षा विकास निर्देशनालय	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म

१०	बालबालिकाहरुमा भयरहित वातावरण कम गर्न स्थानीय एफ.एम., टेलिभिजनबाट जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा र शिक्षा विकास निर्देशनालय	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म
११	विद्यार्थीहरुको लागि आवश्यक पर्ने इसिडि किट, विद्यार्थी किट, शैक्षिक किट, मनोरञ्जन किट स्थानीय तह मार्फत विद्यालयमा वितरण गर्ने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा र शिक्षा विकास निर्देशनालय	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म
१२	विद्यालयमा खानेपानी, शौचालय, साबुन, स्यानीटाइजर, हातधुने स्थान भए नभएको सुनिश्चित गर्ने र आवश्यकता अनुसार सहयोग गर्ने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा र शिक्षा विकास निर्देशनालय	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म
१३	विद्यालयको पठनपाठन सुचारु भए नभएको सुनिश्चित गर्ने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा र शिक्षा विकास निर्देशनालय	२ हप्ता देखि १महिना सम्म
१४	विद्यालय भवन वा वैकल्पिक उपायहरु मार्फत् पठनपाठन भए नभएको अनुगमन गर्ने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा र शिक्षा विकास निर्देशनालय	२ हप्ता देखि १महिना सम्म
१५	अस्थायी सिकाई केन्द्रबाट अर्ध संरचित भवन निर्माण गरी पठनपाठन सुचारु गर्न सहयोग गर्ने ।	शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा र शिक्षा विकास निर्देशनालय	१ देखि ३ महिना सम्म

१.२ शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई

क्र.स	क्रियाकलापहरु	जिम्मेवारी	समय अवधी
१	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने ।	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	० देखि २४ घण्टा
२	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिले माग गरे अनुसार सूचना तथा तथ्याङ्क सम्प्रेषण गर्ने ।	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	० देखि २४ घण्टा
३	स्थानीय तहसँग समन्वय गरेर क्षति र आवश्यकताको विवरण संकलन गर्ने र जिल्ला आपत्कालीन कार्य सञ्चालन केन्द्र, प्रदेश आपत्कालीन कार्य सञ्चालन केन्द्र, प्रदेश शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखामा जानकारी गराउने ।	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	० देखि २४ घण्टा
४	प्रभावित स्थलको अवलोकन गर्ने र अनुगमन गर्ने	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	० देखि २४ घण्टा
५	विद्यार्थीहरुलाई विद्यालय फर्कने वातावरण तयार गर्न सहयोग गर्ने ।	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	२४ देखि ७२ घण्टा
६	अस्थायी सिकाई केन्द्र निर्माण र सञ्चालन गर्न आवश्यकताअनुसार भौतिक र मानवीय सहयोग गर्ने ।	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	७२ घण्टा देखि १हप्ता

७	विद्यार्थीहरूलाई आवश्यक पर्ने पुस्तकहरू, शैक्षिक सामग्रीहरू सहयोग गर्ने ।	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	७२ घण्टा देखि १हप्ता
८	विद्यालय सञ्चालन भएको र गुणस्तरीयता भएको अनुगमन गर्ने ।	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म
९	क्षति भएका विद्यालयहरूको भौतिक सुविधा विस्तारका लागि सिफारिस गर्ने	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म

९.३ स्थानीय तह शिक्षा शाखा

क्र.स	क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	समयअवधी
१	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भाग लिने ।	शिक्षा शाखा प्रमुख	० देखि २४ घण्टा
२	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिसँग समन्वय गरेर विद्यालयमा हुन सक्ने क्षतिलाई ध्यानमा राखी विद्यार्थीहरूको खोज तथा उद्धार जस्ता कार्यमा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिसँग समन्वयगरी सुरक्षा निकायहरू परिचालन गर्न अनुरोध गर्ने ।	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	० देखि २४ घण्टा
३	शिक्षा क्लस्टरको आकस्मिक बैठक बोलाउने ।	शिक्षा शाखा प्रमुख	० देखि २४ घण्टा
४	विद्यालय व्यवस्थापन समितिसँग सम्पर्क कायम गरी शिक्षा क्षेत्रमा भएको क्षतिको विवरण लिने (IRA फर्मको प्रयोग), विश्लेषण गर्ने र स्थानीय आपत्कालीन कार्य सञ्चालन केन्द्र तथा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाईमा जानकारी गराउने ।	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	० देखि २४ घण्टा
५	क्षति भएका विद्यालयका संरचनाहरू, भग्नावशेषहरू, हटाउन स्थानीय स्वयंसेवक तथा सुरक्षा निकायहरू परिचालन गर्न स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिमा अनुरोध गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने ।	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	२४ देखि ७२ घण्टा
६	अस्थायी सिकाई केन्द्र तयार गर्ने विद्यालयलाई सहयोग गर्न आवास क्लस्टरसँग समन्वय गर्ने र आवश्यकता अनुसार सिकाई केन्द्र सामग्री सहयोग गर्ने ।	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	७२ घण्टा देखि १हप्ता
७	क्षतिको विस्तृत विवरण संकलन गर्ने र प्रतिकार्य योजना तयार गर्ने ।	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	७२ घण्टा देखि १हप्ता

८	विद्यालय सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने इसिडी किट, विद्यार्थी किट र शैक्षिक सामग्रीहरू सहयोग गर्ने ।	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म
१०	सञ्चार क्षेत्रसँग समन्वय गर्ने र सूचना दिन सूचना अधिकारी तोक्ने ।	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	२ हप्ता देखि १ महिना
११	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, नीजि क्षेत्र, क्लस्टर सदस्य, स्थानीय आपत्कालीन कार्य सञ्चालन केन्द्रसँग निरन्तर समन्वय गर्ने ।	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	२ हप्ता देखि १ महिना
१२	विद्यालय सञ्चालन भएको, सिकाई उपलब्धि भएको र गुणस्तरीय कक्षा भए/नभएको अनुगमन गर्ने ।	शिक्षा शाखा प्रमुख र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	२ हप्ता देखि १ महिना

९.४ विद्यालय, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ

क्र.स	क्रियाकलापहरू	जिम्मेवारी	समय अवधी
१	विपद्को समयमा आफु पनि सुरक्षित रहने र बालबालिकाहरूलाई पनि सुरक्षाको प्रत्याभूति गराउने ।	विद्यालय, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ	० देखि २४ घण्टा
२	विपद् हुनासाथ तत्काल बालबालिकाहरूको सुरक्षाको लागि सुरक्षित स्थानमा राख्ने । घाइते बालबालिकाहरू भए खोज तथा उद्धार र प्राथमिक उपचार गर्ने ।	विद्यालय, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ	० देखि २४ घण्टा
३	डराएका आतिएका बालबालिकाहरूलाई मनोसामाजिक परामर्श गरी आश्वस्त गराउने ।	विद्यालय, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ	० देखि २४ घण्टा
४	तत्काल अभिभावकहरूसँग सम्पर्क गर्ने र बालबालिकाको अवस्था बारे जानकारी गराउने ।	विद्यालय, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ	० देखि २४ घण्टा
५	बालबालिकाहरूलाई पारिवारिक पुनर्मिलन गराउने ।	विद्यालय, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ	० देखि २४ घण्टा
६	विद्यालयका शिक्षक स्टाफको आपत्कालीन बैठक बस्ने र परिस्थितिको बारेमा गम्भिर छलफल गर्ने ।	प्रधानाध्यापक, शिक्षकहरू	० देखि २४ घण्टा
७	विद्यालय व्यवस्थापन समितिको आपत्कालीन बैठक वसी आवश्यक निर्णयहरू गर्ने ।	विद्यालय, विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघ	० देखि २४ घण्टा

८	विद्यालयमा पढाई भईरहेको अवस्थामा विपद्को अवस्था आएमा तत्काल सुरक्षा निकायसँग समन्वय गरी खोज तथा उद्धारका कार्य गर्न अनुरोध गर्ने र आवश्यकता अनुसार सहयोग गर्ने ।	प्रधानाध्यापक, वि.व्य.स. अध्यक्ष र विपद् सम्पर्क व्यक्ति	० देखि २४ घण्टा
९	विद्यालयमा भएको प्रारम्भिक क्षतिको विवरण स्थानीय आपतकालिन कार्य सञ्चालन केन्द्र र शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाईमा जानकारी दिने ।	प्रधानाध्यापक, शिक्षकहरु	० देखि २४ घण्टा
१०	विद्यालयलाई आश्रय स्थलको रूपमा प्रयोग गर्नु पर्ने नै भएमा समन्वय गर्ने र केही समयको लागि आश्रय स्थलको रूपमा प्रयोग गर्ने ।	प्रधानाध्यापक, शिक्षकहरु	२४ देखि ७२ घण्टा
११	विद्यालयमा थुप्रिएका माटो, बालुवा, हिलो, भग्नावशेषहरु हटाउने पहल गरी विद्यालय सञ्चालनको तयारी गर्ने ।	प्रधानाध्यापक, शिक्षकहरु	७२ घण्टा देखि १ हप्ता
१२	तत्काल विद्यालयमा पठनपाठन गर्न असहज भएमा अस्थायी सिकाई केन्द्रको लागि सुरक्षित स्थानको छनोट गर्ने ।	प्रधानाध्यापक, शिक्षकहरु	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म
१३	अस्थायी सिकाई केन्द्रको लागि आवश्यक पर्ने सामग्रीहरु र शैक्षिक सामग्रीहरुको लागि स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने ।	प्रधानाध्यापक, शिक्षकहरु	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म
१४	अस्थायी सिकाई केन्द्रहरुको निर्माण गर्ने ।	प्रधानाध्यापक, शिक्षकहरु	१ देखि २ हप्ता
१५	विद्यार्थीहरुलाई भयमुक्त वातावरणमा पढाई सञ्चालन गर्न अभिभावक सँग छलफल गर्ने र विद्यार्थीहरु विद्यालय फर्कन सक्ने वातावरण तयार गर्ने ।	प्रधानाध्यापक, शिक्षकहरु	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म
१६	विद्यार्थीहरुलाई प्राप्त भएका कापी, कलम, पोशाक, झोला, जुता, मोजा वितरण गर्ने ।	प्रधानाध्यापक, शिक्षकहरु	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म
१७	विस्तारै विद्यालयलाई आश्रय स्थलबाट रुपान्तरण गर्दै कक्षा सञ्चालन गर्ने अवस्था मिलाउने ।	प्रधानाध्यापक, शिक्षकहरु	२ हप्ता देखि १ महिना सम्म
१८	नियमित कक्षा सञ्चालन गर्ने । कक्षा नियमित भएको र गुणस्तरीय भएको अनुगमन गर्ने ।	प्रधानाध्यापक, शिक्षकहरु	२ हप्ता देखि १ महिना सम्म
१९	नियमित रूपमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई र स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने र सूचना दिने ।	प्रधानाध्यापक, शिक्षकहरु	१ देखि ३ महिना सम्म
२०	विद्यालय तहको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माण र अद्यावधिक गर्ने ।	प्रधानाध्यापक, शिक्षकहरु	१ देखि ३ महिना सम्म

९.५ क्लस्टर सदस्यको जिम्मेवारी

क्र.स	क्रियाकलापहरु	जिम्मेवारी	समयअवधि
-------	---------------	------------	---------

१	प्रदेश स्तरीय शिक्षा क्लस्टर बैठक आयोजनाको लागि सामाजिक विकास मन्त्रालय, शैक्षिक योजना तथा अनुसन्धान महाशाखा, प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालय तथा क्लस्टर सदस्यहरूसँग समन्वय सहकार्य गर्ने ।	क्लस्टर प्रमुख तथा सदस्य	० देखि २४ घण्टा
२	प्रदेश स्तरीय शिक्षा क्षेत्रको आवश्यक नीति, नियम, योजना निर्माणको लागि प्राविधिक सहयोग गर्ने ।	क्लस्टर सदस्य	० देखि २४ घण्टा
३	क्लस्टर सदस्यहरूको नामावली तथा सम्पर्क नम्बरहरू सहित श्रोत अध्यावधिकको लागि सहयोग गर्ने ।	क्लस्टर सदस्य	० देखि २४ घण्टा
४	आकस्मिक समयमा आवश्यक सूचना तथा जनचेतनामुलक संदेश प्रवाहको लागि सन्दर्भ सामग्रीहरूको विकास गरी आवश्यकता अनुसार प्रचार प्रसार, सम्प्रेषणमा सहयोग गर्ने तथा गराउन पहल गर्ने ।	क्लस्टर सदस्य	० देखि २४ घण्टा
५	शिक्षा क्षेत्रसँग सम्बन्धित अन्य अन्तर सम्बन्धित सवाल (Cross Cutting Issues) हरु सम्बोधनको लागि सम्बन्धित क्लस्टरहरूसँग समन्वय, सहकार्य कायम गर्ने ।	क्लस्टर सदस्य	२४ देखि ७२ घण्टा
६	आकस्मिक अवस्थामा शिक्षा सुचारु गर्नको लागि प्रदेश शिक्षा क्षेत्रको पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनामा निर्धारित गतिविधि कार्यान्वयनको लागि पहल तथा सहयोग गर्ने ।	क्लस्टर सदस्य	७२ घण्टा देखि १हप्ता
७	आकस्मिक समयमा शिक्षा क्षेत्रको सूचना तथा जोखिमका क्षेत्रहरू तथा तत्काल परिपूर्ति गर्नुपर्ने कार्यहरूको अवस्था पहिचान गर्न आवश्यक प्राविधिक सहयोग गर्ने	क्लस्टर सदस्य	७२ घण्टा देखि १हप्ता
८	प्रदेशको शैक्षिक गतिविधिको प्रभावकारीता तथा गुणस्तरीयता कायम गर्न आवश्यकता अनुसारको सहयोग तथा संयुक्त अनुगमनको लागि पहल गर्ने ।	क्लस्टर सदस्य	१ हप्ता देखि २ हप्ता सम्म

परिच्छेद १०: समन्वय र सहकार्य

१०.१ संघ, प्रदेश, जिल्ला र स्थानीय तह शिक्षा समूह बिचको समन्वय र सहकार्य

सम्बन्धित शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, स्थानीय तह शिक्षा शाखा, सहयोगी संघसंस्थाहरू र प्रभावित समुदायबीच निरन्तर छलफल तथा परामर्श गर्ने । विपद्को घटना हुने बित्तिकै विद्यालय व्यवस्थापन समिति र विद्यालय विपद् सम्पर्क शिक्षकले स्थानीय तहसँग समन्वय गरी घटनाको विवरण जानकारी गराउने । स्थानीय तह शिक्षा शाखाले सो घटनाको बारेमा स्थानीय आपत्कालीन कार्य सञ्चालन केन्द्र, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाईलाई जानकारी गराउने । शिक्षा विकास र समन्वय इकाईले प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समिति, शिक्षा निर्देशनालय र शिक्षा विकास तथा मानव श्रोत केन्द्रलाई जानकारी गराउने छ । सामग्रीहरूको सहयोगको सन्दर्भमा शिक्षा निर्देशनालयले क्लस्टर नेतृत्व, क्लस्टरका सदस्यहरूसँग समन्वय गरी सामग्रीहरू जुटाउने र शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाईसँग समन्वय गरी सिधै स्थानीय तहलाई सहयोग उपलब्ध गराउने र स्थानीय तह शिक्षा शाखाले विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई सहयोगका सामग्रीहरू हस्तान्तरण गर्ने गरी समन्वय गरिने छ ।

१०.२ अन्तरविषयगत तथा निकायगत समन्वय र सहकार्य

शिक्षा समूहको अन्तरविषयगत समूहसँग नियमित समन्वय र सहकार्य हुनेछ । आपसी समन्वय गर्न सम्बन्धित समूहका सम्पर्क व्यक्ति चयन गरी समन्वय संयन्त्र स्थापना गरिनेछ । प्रदेशमा निम्न समूहहरू रहेका छन् ।

शिक्षा समूहका लागि सम्पर्क व्यक्तिहरूको अद्यावधिक विवरण अनुसूचीमा राखिएको छ । आपसी समन्वय र सहकार्य प्रवर्द्धन गर्न सम्बन्धित समूहका प्रतिनिधिलाई शिक्षा समूहको बैठकमा आमन्त्रण गरिनेछ । साथै अन्य समूहसँग साथै निकायसँग सम्पर्क गर्न शिक्षा समूहबाट अनुसूची १ बमोजिमका सम्पर्क व्यक्ति तोकिएको छ ।

परिच्छेद ११: सूचना व्यवस्थापन, सञ्चार तथा पैरवी

११.१ सूचना व्यवस्थापन

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि शिक्षा समूह सञ्चालन कार्यविधि, २०७९ मा उल्लेख भए बमोजिम शिक्षा समूहले विपद् पूर्वतयारी र प्रतिकार्यका चरणमा शिक्षा क्षेत्रको तथ्याङ्क व्यवस्थापन र सूचना सम्प्रेषणको कार्य निम्न प्रक्रियामा गर्नेछ:

- स्वीकृत विधि र प्रक्रिया प्रयोग गरी समग्र विपद् जोखिम सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने,
- सङ्कलित तथ्याङ्कलाई तोकिएको उपयुक्त विद्युतीय वा छपाइ अवस्थामा सुरक्षित भण्डारण गर्ने,
- तथ्याङ्कको विश्लेषण गरी उपयुक्त प्रतिवेदन, सूचना वा सचेतना सामग्री तयार गर्ने
- प्रतिवेदन, सूचना वा सचेतना सामग्री प्रकाशन/सम्प्रेषण गर्ने गराउने ।

परिच्छेद १२: अनुगमन र समीक्षा

१२.१ अनुगमन संयन्त्र र कार्यसूची

कार्यविधि बमोजिम सामाजिक विकास मन्त्रालयले गठन गरेको कार्यदलले योजनाको कार्यान्वयनको अनुगमन गर्नेछ । अनुगमन कार्यदलको कार्यसूची देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- (१) कार्ययोजना कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन गर्ने,
- (२) विपद् प्रतिकार्यको प्रभावकारिताको विशेष अनुगमन गर्ने,
- (३) पठनपाठन निरन्तरताको अनुगमन गर्ने,
- (४) योजनाको मध्यावधि मूल्याङ्कन योजना कार्यान्वयनको दोस्रो वर्षको फागुन महिनामा गर्ने र आगामी वर्षको योजना परिमार्जन गर्न सुझाव सिफारिश गर्ने ।
- (५) योजनाको अन्तिम मूल्याङ्कन पाँचौं वर्षको माघ-फागुनमा गर्ने र योजना परिमार्जन गर्न सुझाव सिफारिश गर्ने ।

१२.२ अनुगमन र मूल्याङ्कन कार्ययोजना

योजना कार्यान्वयन अवस्थाको अनुगमन र मूल्याङ्कन कार्ययोजनाको सारांश विवरण तालिका ९.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ । अनुगमन र मूल्याङ्कन कार्यदलले आवश्यकता अनुसार कार्यतालिकामा क्रियाकलाप थप, समय र स्थानमा सामान्य संशोधन गर्न सक्नेछ ।

तालिका ९.१ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्ययोजना

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	बजेट
चौमासिक	नियमित अनुगमन	प्रदेश स्तरमा	सामाजिक विकास मन्त्रालय	नेतृत्व र सहनेतृत्व	

समय अवधि	क्रियाकलाप	स्थान	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	बजेट
	विपद् प्रतिकार्यको अनुगमन	प्रभावित क्षेत्रमा	सामाजिक विकास मन्त्रालय	नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	आपत्कालीन अवस्थामा पठनपाठनको अनुगमन	प्रभावित क्षेत्रमा	सामाजिक विकास मन्त्रालय	नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	मध्यावधि मूल्याङ्कन	प्रभावित क्षेत्रमा	सामाजिक विकास मन्त्रालय	नेतृत्व, सहनेतृत्व	
	अन्तिम मूल्याङ्कन		सामाजिक विकास मन्त्रालय	नेतृत्व, सहनेतृत्व	

१२.३ योजनाको समीक्षा र परिमार्जन

यस योजनाको समीक्षा तथा आवश्यक परिमार्जन सामान्यतया वार्षिकरूपमा गरिनेछ । तर आवश्यकता भएमा सो अगावै पनि कार्य योजनामा परिमार्जन गरिनेछ ।

१२.४ बन्दोबस्तीको व्यवस्थापन

सामग्रीहरू विद्यालयसम्म पुर्याउनको लागि स्थानीय तहले आफ्नो यातायातका साधन तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरी विद्यालयसम्म पुर्याउने व्यवस्था गर्नेछ । क्लस्टर नेतृत्व र सदस्य संस्थाहरूसँग भएको सामग्रीहरू स्थानीय तहसम्म पुर्याउने व्यवस्था नेतृत्व र सदस्यहरूले स्वयं व्यवस्था गर्नुपर्ने छ । शिक्षा विकास निर्देशनालयले सामग्रीहरू स्थानीय तहसम्म पुर्याउनको लागि निर्देशनालयको आफ्नै यातायात साधन तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरी भाडामा लिएर स्थानीय तहसम्म पुर्याउने व्यवस्था गर्नेछ । यदि यातायात सञ्चालन नभएको अवस्थामा हेलिकोप्टर सेवाबाट पनि सामग्रीहरू पुर्याउने व्यवस्था गर्नेछ ।

परिच्छेद १३ : वार्षिक कार्य योजना

२०७९ भदौ देखि २०८० श्रावण सम्म

क्र.सं	क्रियाकलापहरू	इकाई	केसलोड	जम्मा संख्या	जम्मा	रकम	जम्मा रकम	समय अवधि	जिम्मेवारी	सहायक जिम्मेवारी	कैफियत
ECD कक्षामा बालबालिका संख्या १७१४७५ १ देखि ८ कक्षा ८५५१९४, ९ देखि १२ कक्षा ३०२७७९											
१	इसिडि किट खरिद गर्ने	वटा	२८ प्रतिशत प्रभावित	४८०२५					सामाजिक विकास मन्त्रालय,		1 per ECD center - Rs 15,000

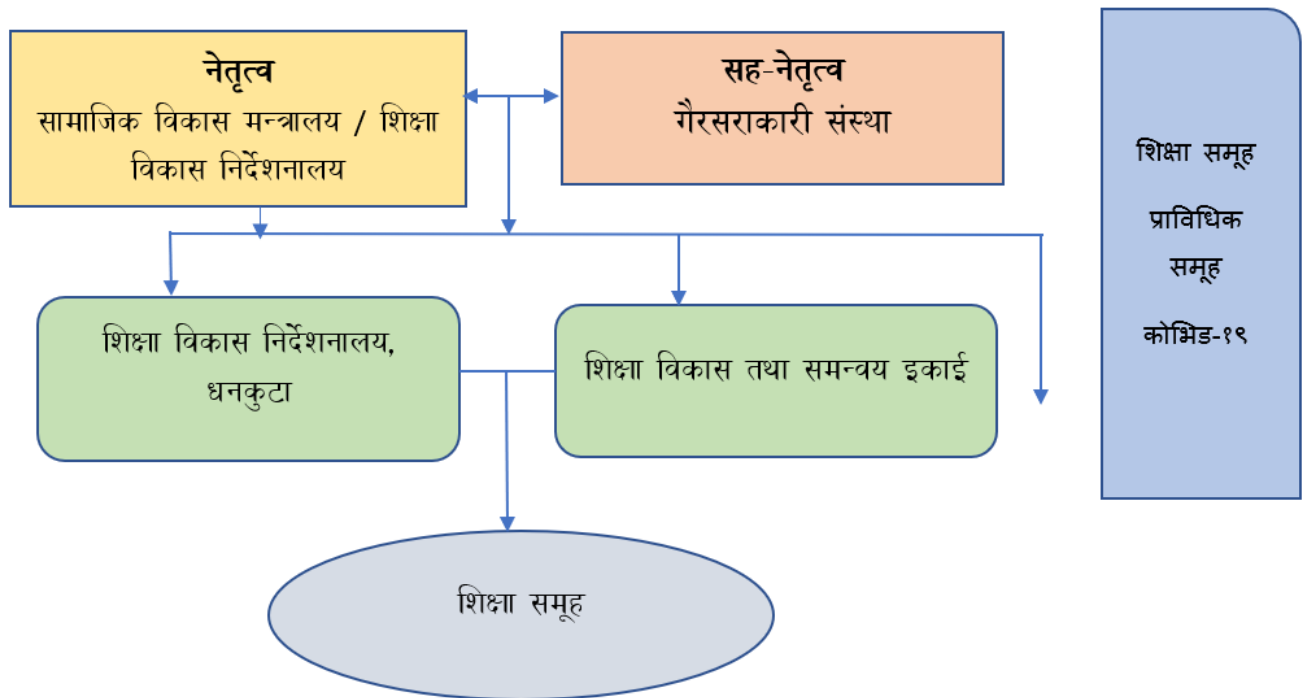
२	विद्यार्थी किट खरिद गर्ने	वटा	जम्मा ८ प्रतिशत	१०११९०						per child grade 1-8, Girls - Rs. 2,000 and Boys - Rs. 1500
३	शैक्षिक किट खरिद गर्ने	वटा	जम्मा ३ प्रतिशत	२१७						1 Education kit per primary School- Rs.10,000, Secondary School-Rs. 10,000
४	मनोरञ्जन किट खरिद गर्ने	वटा	जम्मा ४ प्रतिशत	४८३०२						per kit- Rs. 20,000
५	सेल्टर किट खरिद गर्ने	वटा	कक्षा १ देखी १२	४०१७१						Around Rs. 450000
६	तारपोलिन सिट	वटा	१ देखी १२ कक्षा	२०५६०						per pcs large size - Rs. 15000
७	IRA, MIRA, CSDA सम्बन्धी फारमहरु छाप्ने	प्रति	अवस्था अनुसार	९३३०						Around - 450000 (Total)
८	IRA, MIRA, CSDA सूचना संकलन तालिम	जना	अवस्था अनुसार	५२६						Lumsum - 9900000
९	मनोसामाजिक परामर्श तालिम	जना	प्राथमिक तह	१०३						Lumsum - 150000
१०	वृहत विद्यालय सुरक्षा आधारभूत मापदण्ड बारे प्रधानाध्यापक र विपद् सम्पर्क व्यक्तिलाई तालिम दिने	जना	अवस्था अनुसार							Lumsum- 250000
११	पिफर्म, कार्पेट र चकटी खरिद गर्ने	वटा	बाल विकास र कक्षा १	३७७२४						per ECD Class Room around - 35000

१२	बलबालिका न्यानो कपडा, टोपी, जुता, मोजा, ज्याकेट	जना	सबै विद्यार्थी	२९२४७८								Around - 400000
----	--	-----	-------------------	--------	--	--	--	--	--	--	--	--------------------

अनुसूचीहरु:

अनुसूची १ क्लस्टरको सांगठनिक संरचना

प्रदेश स्तरीय शिक्षा समूहको संगठन संरचना

अनुसूची २ शिक्षा प्राविधिक समूहका सदस्यहरु र सम्पर्क नम्बरहरु

क्र. सं	नाम थर	संस्था	ठेगाना	मोवाइल नम्बर	ईमेल
1	वासुदेव दाहाल	सामाजिक विकास मन्त्रालय, कोशी प्रदेश	बिराटनगर	९८५२०३९२०७	bashu.dahal23@gmail.com
2	फणिन्द्र खत्री	सामाजिक विकास मन्त्रालय, कोशी प्रदेश	बिराटनगर	९८४२०३००३२	pkhatri97@gmail.com
3	कृष्ण प्रसाद पोखरेल	सामाजिक विकास मन्त्रालय, कोशी प्रदेश	बिराटनगर	९८५२०५०५५१	kppokhrelDKT@gmail.com
4	यादव प्रसाद दुलाल	सामाजिक विकास मन्त्रालय, कोशी प्रदेश	बिराटनगर	९८५२०५०५५२	dulalyp1971@gmail.com
5	संतोष बराल	शिक्षा विकास निर्देशनालय, धनकुटा	धनकुटा	९८५२०५१९८८	redDKT@gmail.com
6	चुडामणि गुरागाई	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	मोरङ	९८५२०२५४९१	cguragain04@gmail.com
7	शिव प्रसाद घिमिरे	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, मोरङ	बिराटनगर	९८५२०८१००५	educationmorang@gmail.com
8	दुर्गा प्रसाद खतिवडा,	विराटनगर महानगरपालिका, मोरङ	बिराटनगर	९८४२४२९५५८	khatiwadadurga1@gmail.com
9	पुरुषोत्तम गुरागाई	सत्यनारायण मा.वि., विराटनगर,	बिराटनगर	९८५२०३०४९७	satyanarayanschool2009@gmail.com
10	टिकाराम ढकाल	प्याब्सन, विराटनगर, मोरङ	बिराटनगर	९८५२०५४९०२	tikadk123@gmail.com
11	सन्तोष पोखरेल	आदर्श मा.वि, आदर्श टोल	बिराटनगर		
12	मिनु अधिकारी (दाहाल)	बिराट बहिरा मा.वि. कोचाखल	बिराटनगर	९८५२०३३१६७	biratdeafsecondaryschool@gmail.com
13	खेमराज भट्टराइ	पोखरिया मा.वि. मोरङ	बिराटनगर	९८५२०२७४२६	pokhariyaschoolbrt@gmail.com
14	योगेन्द्र बहादुर कार्की	सरस्वती मा.वि, मोरङ	बिराटनगर	९८४२०९९९६५	saraswatibiratnagar@gmail.com
15	रोहित कोइराला	जनपथ मा. वि. विराटनगर, मोरङ	बिराटनगर	९८५२०३०३९६	rohitkoirala22@gmail.com
16	हरिप्रसाद पराजुली	जनपथ मा. वि. विराटनगर, मोरङ	बिराटनगर	९८५२०३२६६०	janpath101@gmail.com
17	श्याम सरदार	सरस्वती मा.वि. ग्रामथान-२	बिराटनगर	९८४२०२८९७०	
18	केदार थापा	सयपत्री आ.वि, विराटनगर-१	बिराटनगर		
19	अशोक लुईटेल	नेपाल शिक्षक महासंघ, मोरङ	बिराटनगर	९८४२३२४१२३	akluite022@gmail.com
20	सुबोध सिंह	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, मोरङ	बिराटनगर	९८५२०३३०७२	subodh85772cing@gmail.com
21	लखन लाल साह	गैरसरकारी महासंघ	बिराटनगर	९८५२०४८६०८	lakhanlal64@gmail.com
22	सिता शर्मा	नारी विकास संघ	बिराटनगर	९८५२०२६४३६	seetasharma5@gmail.com
23	विपिन घिमिरे	क्यारिटास नेपाल	झापा	९८०२३२७७४७	bipin@caritas.org.np
24	नविता चौधरी	एनसेट, नेपाल	बिराटनगर	९८४०९८३६६५	nabitachaudhary@nset.org.np

25	सोभित श्रेष्ठ	एनसेट, नेपाल	बिराटनगर	९८४१५०७०७४	sovitshrestha@nset.org.np
26	दुर्गा भण्डारी	सामाजिक विकास मन्त्रालय, अपाङ्गता परामर्श सेवा	बिराटनगर	९८४२७६४७४१	bhandaridurga36@gmail.com

अनुसूची: ३ प्रदेश शिक्षा विषयगत क्षेत्र

क्र. सं.	नाम	कार्यालय	पद	ठेगाना	सम्पर्क नं.	ईमेल
1	वासुदेव दाहाल	सामाजिक विकास मन्त्रालय, कोशी प्रदेश	सचिव	बिराटनगर	९८५२०३९२०७	bashu.dahal23@gmail.com
2	फणिन्द्र खत्री	सामाजिक विकास मन्त्रालय, कोशी प्रदेश	उप-सचिव	बिराटनगर	९८४२०३००३२	pkhatri97@gmail.com
3	कृष्ण प्रसाद पोखरेल	सामाजिक विकास मन्त्रालय, कोशी प्रदेश	उप-सचिव	बिराटनगर	९८५२०५०५५१	kppokhreldkt@gmail.com
4	यादव प्रसाद दुलाल	सामाजिक विकास मन्त्रालय, कोशी प्रदेश	शाखा अधिकृत	बिराटनगर	९८५२०५०५५२	dulalyp1971@gmail.com
5	संतोष बराल	शिक्षा विकास निर्देशनालय, धनकुटा	शाखा अधिकृत	धनकुटा	९८५२०५१९८८	redpkt@gmail.com
6	चुडामणि गुरागाई	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	शाखा अधिकृत	मोरङ	९८५२०२५४९१	cguragain04@gmail.com
7	शिव प्रसाद घिमिरे	शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई, मोरङ	शाखा अधिकृत	बिराटनगर	९८५२०८१००५	educationmorang@gmail.com
8	दुर्गा प्रसाद खतिवडा,	विराटनगर महानगरपालिका, मोरङ	शिक्षा प्रमुख	बिराटनगर	९८४२४२९५५८	khatiwadadurga1@gmail.com
9	पुरुषोत्तम गुरागाई	सत्यनारायण मा.वि., विराटनगर,	शिक्षक	बिराटनगर	९८५२०३०४९७	satyanarayanschool2009@gmail.com
10	टिकाराम ढकाल	प्याब्सन, विराटनगर, मोरङ	अध्यक्ष	बिराटनगर	९८५२०५४९०२	tikadkl23@gmail.com
11	सन्तोष पोखरेल	आदर्श मा.वि, आदर्श टोल	प्रध्यानधापक	बिराटनगर		
12	मिनु अधिकारी (दाहाल)	बिराट बहिरा मा.वि. कोचाखल	प्रध्यानधापक	बिराटनगर	९८५२०३३१६७	biratdeafsecondaryschool@gmail.com
13	खेमराज भट्टराइ	पोखरिया मा.वि. मोरङ	प्रध्यानधापक	बिराटनगर	९८५२०२७४२६	pokhariyaschoolbrt@gmail.com
14	योगेन्द्र बहादुर कार्की	सरस्वती मा.वि, मोरङ	प्रध्यानधापक	बिराटनगर	९८४२०९९९६५	saraswatibiratnagar@gmail.com

15	रोहित कोइराला	जनपथ मा. वि. विराटनगर, मोरङ	अध्यक्ष	बिराटनगर	९८५२०३०३९६	rohithkoirala22@gmail.com
16	हरिप्रसाद पराजुली	जनपथ मा. वि. विराटनगर, मोरङ	प्रध्यानधापक	बिराटनगर	९८५२०३२६६०	janpath101@gmail.com
17	श्याम सरदार	सरस्वती मा.वि. ग्रामथान-२	अध्यक्ष	बिराटनगर	९८४२०२८९७०	
18	केदार थापा	सयपत्री आ.वि, विराटनगर-१	अध्यक्ष	बिराटनगर		
19	अशोक लुईटेल	नेपाल शिक्षक महासंघ, मोरङ	प्रध्यानधापक	बिराटनगर	९८४२३२४१२३	akluite022@gmail.com
20	सुबोध सिंह	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, मोरङ	अध्यक्ष	बिराटनगर	९८५२०३३०७२	subodh85772cing@gmail.com
21	लखन लाल साह	गैरसरकारी महासंघ	अध्यक्ष	बिराटनगर	९८५२०४८६०८	lakhanlal64@gmail.com
22	सिता शर्मा	नारी विकास संघ	अध्यक्ष	बिराटनगर	९८५२०२६४३६	seetasharma5@gmail.com
23	विपिन घिमिरे	क्यारिटास नेपाल	कार्यक्रम संयोजक, क्यारिटास, नेपाल	झापा	९८०२३२७७४७	bipin@caritas.org.np
24	नविता चौधरी	एनसेट, नेपाल	प्रदेश स्तरीय कार्यक्रम संयोजक, एनसेट, नेपाल	बिराटनगर	९८४०९८३६६५	nabitchaudhary@nset.org.np
25	सोभित श्रेष्ठ	एनसेट, नेपाल	सूचना व्य.अ. एनसेट, नेपाल	बिराटनगर	९८४१५०७०७४	sovishrestha@nset.org.np
26	दुर्गा भण्डारी	सामाजिक विकास मन्त्रालय, अपाङ्गता परामर्श सेवा	सम्पर्क व्यक्ति	बिराटनगर	९८४२७६४७४१	bhandaridurga36@gmail.com

अनुसूची: ४, शिक्षा क्षेत्रमा उपलब्ध श्रोतहरू

Unit	Stock with Agencies
------	---------------------

S.N	Educational Items		Province Government	NRCS	Caritas Nepal	Dalit awareness society	Deurali Society	The society Touch	ASDC	SEED	Street Child	Total / Remarks
1	ECD Kit	Set	N/A	N/A	NA	NA	NA	NA	NA	5		5
2	School Kit	set	N/A	N/A	NA	NA	NA	NA	NA	4		4
3	Students kit Junior	set	N/A	20	NA	NA	NA	NA	NA	3		23
4	Students Kit Adolescent	set	N/A	N/A	NA	NA	NA	NA	NA	NA		NA
5	Adolescent Kits	set	N/A	N/A	NA	NA	NA	NA	NA	NA		NA
5	Teachers kit	set	N/A	N/A	NA	NA	NA	NA	1	2		3
6	Recreational Kit	Set	N/A	N/A	NA	NA	NA	NA	1	NA		1
7	Text Book (1-5)	Set	N/A	N/A	NA	NA	NA	NA	10	NA		10
8	Text Book (6-10)	Set	N/A	N/A	NA	NA	NA	NA	NA	NA		NA
9	Contingency fund	Amount	N/A	N/A	NA	156000	NA	४००००	NA	NA		1९6000
10	Human Resources at time of emergency	person	N/A	50	13	2	NA	5	8	10		८८

11	Tarpaulin sheet	sheet		500	NA	4	NA	NA	NA	NA		५००
12	Shelter Kits for School	set	N/A	500	NA	NA	NA	NA	NA	NA		५००
13	Trained Human resource in DRR management - assessment, light such and rescue, First Aid etc	Number of staff	N/A	200	4	3	NA	3	2	3		२१५
14	NGO net working with site Offices	Yes/ no	Yes	No	Yes	Yes	Yes	yes	No	Yes		No

अनुसूची: ५ शिक्षा क्षेत्रका लागि आपत्कालीन सामग्रीको न्यूनतम भण्डारण (Preposition Stock of Education Cluster)

शिक्षण सामग्री	रहेको स्थान			जम्मा	१ सेट कति बालबालिका का लागि?	पहुँचमा रहने जम्मा विद्यार्थी	नोट
ECD किट					25		४-५ वर्षका बालबालिकाका लागि, १ अस्थायी सिकाइ केन्द्रमा २५ जनाका लागि १ सेट ।
स्कूल किट					40		कक्षा १-८ का ४० जना विद्यार्थीका लागि १ सेट
विद्यार्थी किट (आधारभूत तह)					1	7,322	कक्षा १-५ सम्मका १ जना विद्यार्थीका लागि १ सेट,
विद्यार्थी किट माध्यमिक (छात्र र छात्राहरूको लागि)					1	6,346	कक्षा ६-८ सम्मका १ जना विद्यार्थीका लागि १ सेट
दूर शिक्षा प्रविधि सेट							सबै तहका विद्यार्थी, शिक्षक तथा सम्बन्धित निकायका लागि
किशोरी किट							
शिक्षक किट					60		कक्षा ५ सम्मका १२० विद्यार्थीका लागि २ सेट, कक्षा ६-८ सम्मका १२० विद्यार्थीका लागि २ सेट
विभिन्न प्रकारको अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि सामग्री							
मनोरञ्जन किट					60		कक्षा ५ सम्म १२० विद्यार्थीका लागि २ सेट, कक्षा ६-८ सम्म १२० विद्यार्थीका लागि २ सेट
पाठ्यपुस्तक (१-५)							
पाठ्यपुस्तक (६-१०)							
पाठ्यपुस्तक (१०-१२)							
जम्मा							